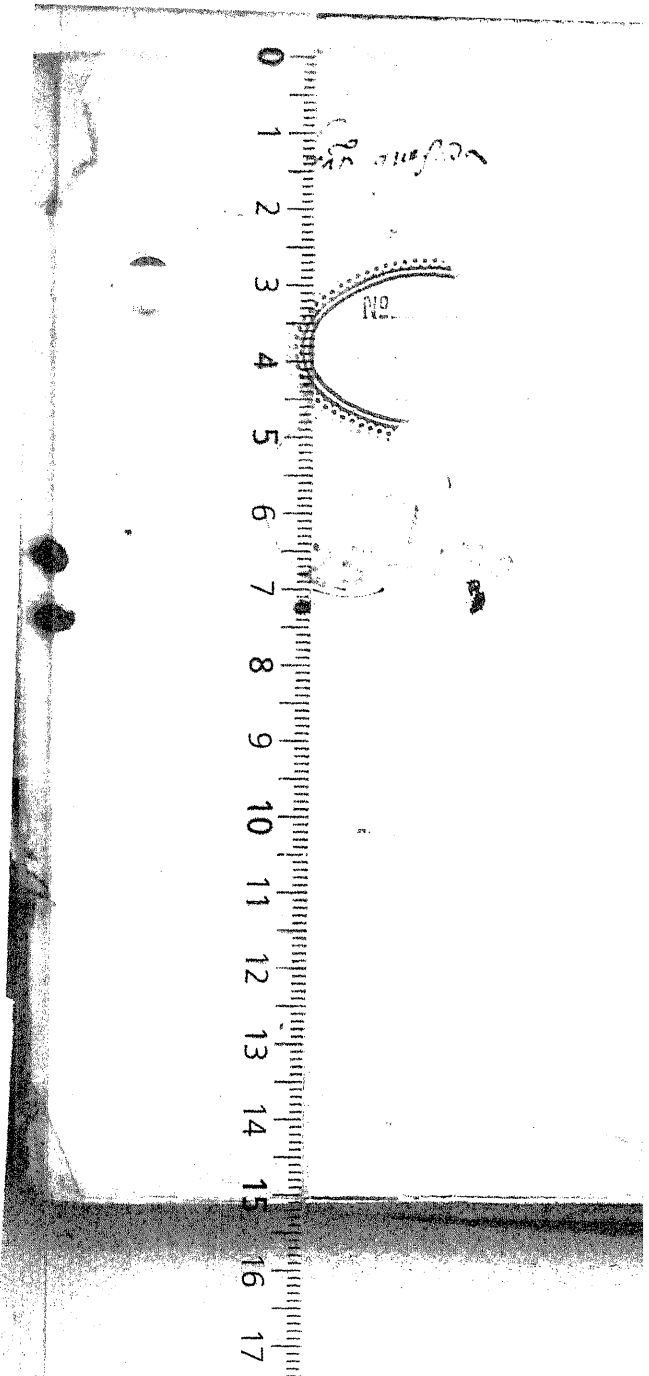
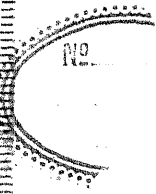

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17

Handwritten text

de Collegio de la Coma de Jenua de Romanis.

TABULÆ R. 2568

TOTIVS

DIALECTICES

ARTIVM RELIQVAVVM

*instrumenti, præcepta utilissima facili
compendio complectentes, ordine
perspicuo digesta à Cornelio
Valerio Ultraiectino.*

(?)

Hac ultima editione recognita & locupletata.

VALENTIAE. 1552.

*Apud Antonium Sanahuian bibliopolam ad insigne dæ
ne virginis Mariæ, & divi Antonij è regione templi
quod vulgò la Seu dicitur.*

VANTVM ego semper tuis commodis, studiosa iuuentus, prodesse studeat, iudicium tuum esse malo quam meum. Nec enim me fugit, permultos esse, qui assiduis laboribus ac vigilijs conentur, quaequid industria consequi possant, in tuam prorsus utilitatem conferre. At ego nullam rem esse inuenio, qua tibi magis prodesse possim, quam sumptibus, haud nostris humeris paribus, & praestantissimos & omnium iucundissimos libros tibi ex quibuscumque potui nationibus comparare, quibus assidue tua studia iuuare possim. Quid enim tibi vel prodesse poterit & eruditissimos & sapientissimos tibi seligere praecceptores, nisi libros è quibus veluti è suauissimo fonte lectione tibi exhaurias, quibusque animu tuu à molestijs leuare possis, habeas. Itaque cum animo inflammato haec semper curare, cumque rumores incerti quidem & sine autore meos ad aures peruenerint, velie nonnullos inelyt. e. Valentin. e. academie praecceptores Cornelij Valerij totius Dialectices tabulas, haud quaquam studiosis negligendas, tibi perlegere, exemplariaque tanta in ciuitate te deficere, nolui tam honesta in re laborem meum tibi desiderari. Visus sum itaque eas proprijs expensis ac sumptibus typis mandare: in quibus emendaris ac corrigendis eam dedimus opera, quam facile is cognoscit, qui alia exemplaria cum his meis conferre voluerit. Tu interim studiosa iuuentus laborem nostrum aequi bonique consule, speraque maiora me tibi breui praestitutum. Vale ex officina nostra. Idus Augusti. 1552. A 2

NOBILISSIMO
DOCTISSIMO QVE PRINCIPI,
Ludouico à Flandria, Domino Pratenfi, Vicecomiti
Hollandiæ, &c. Cornelius Valerius ab
Auduater Vltratectinus S. D.

Vanquam optimo iure magna sit habenda gratia, & immortalis gloria danda ijs, qui primi vtilium artium, ac necessariarum extiterunt inuectores: nonnulla tamen & his deberi gratia videtur, quorum opera & studio veterum inuentis horridis sepe & obscuris cultus aliquis orationis accessit, ac paulo comodior tradendi, facilliorq; ratio, quibus & inculta nitefcere decentius, & obscura verborum lumine illustrata splendescere possint euidentius. Nos vero an lumen aliquod arti preclarissime illi quidem, sed multis tenebris obscurate, rerumq; multitudine superuacuarum onerate, & impeditæ attulerimus, & quod magno publicæ vtilitatis desiderio studuimus, affecti simus, aliorum erit iudicium: Certè conati sumus perspicua quadam, & expedita methodo breuitatis ineleganter cõtinebãtur. Sed hoc opusculum vniuersum video, aut reprehensionis aliquid, aut certè admirationis habiturum. Nam aut mirabuntur, quid adiuuenti hæc Tabula tam exigue ad artem adeo impeditam, tantisq; voluminibus tum à veteribus, tum à recentibus traditam adferant. Quibus si gustum aliquem artis perceperint, nec ab humanioribus literis omnino abhorre

abhoruerint, satisficient tabule ipsæ diligenter perlectæ. aut reprehendent morosi quidam, quod trita pleraque, & à vulgo recepta vocabula relinquamus, inusitata conquiramus. Equidem liberè fateor, me ab horrido illo, & inculto seculo priori sepe deficere, & cum peructera dicam, noua tamen plerisq; videri & inaudita dicere. Cur autè aliquoties à vulgata dialecticorũ ratione descieuerim, annotationibus aliquando fortasse, si opus erit, docebo, editoq; libro, in quo ea, quæ nunc complector breui, differam pluribus. Verum cum nonihil consuetudini tribuendum putarem, quoniam multis multa latinè præter dialecticorum quorundam morem dixerimus, non pauca tamen retinuimus, quæ mutari vix posse videbantur. In mutando Cicero nem ferè sumus authorem secuti, ex quo vno propemodum fonte nobis est omnis haurienda latinè dicendi ratio. Cuius autoritate eo sumus etiam libentius vsi, quod ex aureo illo seculo solus extiterit, qui in altera dialectices parte elaborauerit. Nec tamen, si quid ab alijs vel dictum eleganter, vel commodè conuersum de Grecis videbatur, superstitiosè reieci: sed vbi eadem & à Cicero tractata, & à Quintiliano viderem, illius quàm huius autoritatè (fatendum enim est) grauiorem semper duxi. Illius etiam autoritatem secutus, locis ferè singulis argumentorũ latinè concludendi formulas adieci, ne tres vbiq; cum vulgo dissolutas enunciations indifertè ponerem: Tum exempla ferè electa, & aliqua variationis vtilitate cõmendata proposui. Instituimus autem quæ breuissime his tabulis mandare ea, quæ publicè iuuenibus in ludo nostro lite

vario diligentius quotidie, copiosiusq; tradimus, ut
rem latissime explicatam, & mox in pauca verba con-
tractam, & citò dictam, ut præcipit Horatius,

Percipiant animi dociles, teneantq; fideles.

Nihil porro videmur hic omisisse eorum, quæ ad disse-
rendi rationem pertinent. Atque hæc omnia accuratè
digesta in tabulas retulimus, quo vel vltro (dum ob oculos
quotidie versantur) in adolescentiâ familiaritatem
insinuarentur. Quem laborem ut tibi dicam prudenti-
ssime Vicecomes, multi me docti prudentem nimium,
ac sæpe subrusticè verecundum hortabantur, ut tibi
disertissimo Principi, omniq; liberali scientia, & lite-
ris humanioribus exornato nuncuparem, tuoq; nomini
iam nouo titulo nobili ego cliēs, tuoq; subiectus præ-
sidio primitias studiorum meorū animum & obseruan-
tiam in te nostrā testantes consecrarem. Quamobrem
confido, te pro summa tua humanitate & solita in eos
qui aliquo eruditionis nomine commendantur, beneuo-
lentia, hoc quicquid est, quod offerimus, libenter ac-
cepturum, quod & profuturum adolescentibus, in qui-
bus docendis quotidie noster versatur labor, nec inu-
tile præceptoribus fore speramus, quo labor his do-
cendi quadam ex parte minuatur, & illis discendi ra-
tio breuior efficiatur, & expeditior. Hanc docendæ

commoditatem, & utilitatem, si qua ea est, disci-
puli, facilitatemq; tibi acceptam fer-

re debent. Vale. Ex Traiecto

Batauorum, decimo Cal-

endas Iunij.

1545.

Præstan

PRÆSTANTIS

SIMO PRINCIPI LVDOVICO A

Flandria, Domino Pratenfi, Cornelius Vale-
rius ab Auduater Vltraiectinus S. D.

Edeunt ad te Princeps doctissime,
Tabule tibi dicite noua cōspiciē-
de forma, nouis aliquot & utili-
bus accessionibus ita locupletate,
ut in his iam nihil prætermisū vi-
deatur eorū quæ, multis ab alijs tra-
dita voluminibus magno sæpe lectorè fastidio torquēt.
Nihil hic nec ij fortasse, qui in seculi prioris dialectico-
rū verba iurati raro probare quicquā solent, nisi quod
didicerūt ipsi, aut negligētia præteritū, aut rerū parie-
utiliū, sed nō parum difficiliū ignoratione distinulatū
desiderabunt. Nihil equidē distinulaui at verò acutas
istorū delirationes indicare, quàm explicare satius esse
dixi. Enarraui paucis ante mensibus Louanij Tabulas
nostras non mediocri diligētia ac studio, quod incende-
bat etiam doctorum quorundam, quos frequentare au-
ditorium nostrum animaduertit, præsentia. Quo qui-
dem studio effectum est, ut quum docentem nihil suge-
re possit, sedulo cōquisierim, quicquid ad utilem dis-
serendi rationem pertinere videbatur, & discusserrim,
& ut in recognoscendo fieri solet, pauca mutauerim,
& ut in recognoscendo fieri solet, pauca mutauerim,
omnia verò nunc elaboratiora fecerim & compo-
sitoria. Multa facili cōpendio sum complexus sine ob-
scuritate & fastidio, plurimum, uti spero, profutura
studiosis.

AA

studiosis.

studiosis. Accipies igitur opusculum recognitum, Prin-
ceps humanissime, & frugiferis auctum præceptioni-
bus, quoniam Tabulæ primum in tuo nomine apparue-
runt. Quod te pro solita tua humanitate & propenso
in literarum humanitatis studiosos animo libenter &
benignè facturum confido. Vale. Aureliæ Calendis
Octobris. 1547.

Cornelij

CORNELII VA-
LERII IN VNIVER-
sam differendi rationem
Tabulæ.

Quid Dialectica, & quot eius partes. Cap. 1.

DALECTICA est dia-
ligens differendi ratio, seu de
quaq; re proposita probabiliter
& in vtriusq; partem disputans
di scientiæ. Rodolphus Agricola
in libro secundo addit: prout eius
usq; natura capax esse fidei po-
terit. Ea distributa est in artem iudicandi (quæ Græcè
ἀριτικὰ & Dialectica proprio nomine dicta est) &
inueniendi, quam Græci τοπικὰ appellunt, inuenien-
dorum argumentorum disciplinam, qua loci continen-
tur. Topice naturæ ordine prior est, criticæ posterior,
quæ iudicandi viis præscribit, quam nos docendi gra-
tia priore loco trademus, alteramq; partem, quæ est in-
ueniendi, postea diligenter persequemur. Consilij huius
nostri ratio infra tabulæ quartæ reddetur, sub capite
de argumenti inuentione.

Partes Dia-
lecticæ.

Quid differant inter se artes differendi. Cap. 2.

QVID inter Dialecticam, & Rhetoricam in-
teresset, Zeno Stoicus, ut refert Ciceronem in Oratore ad
Brutum, & repetit Quintilianus lib. 2. manu demon-
strare

Materia dia-
lectices, quae
suo probabi-
lis.
De quaestione
vide Cicc. in
topiis & par-
atio, orat.

Dialectici of-
ficium.

Terramotus.

frare solebat, ac Dialecticam cōpressis digitis pugno,
Rhetoricam iisdem diductis & explicitis palmae simi-
lem esse dicebat, quod illa disputandi ratio contractior
esset, haec dicendi & ornandi, latior. Vtrique sunt res
omnes, quae in disputationem incidere possunt, propo-
sita, & quaestiones omnes simplices, & coniunctae,
finitae, & infinitae: quarum tamen finitae magis rhea-
torum sunt, infinitae verò dialecticorum. Quod non
ita accipiendum est, quasi dicamus à dialecticis tradi
materiam, omnemque rerum cognitionem; quam constat
ex ijs disciplinis, quarum quaestiones habentur, esse pe-
tendam, sed explicandae rei cuiusque, tractandaeque ratio-
nem, ac viam praescribi. Docet enim Dialectica pro-
bationem omnem à definitione, genere, toto, partibus,
causis, effectis, aliisque locis ducendam esse: ipsam verò
definitionem, genus, speciem, & reliquos locos aliae
suppeditant artes. Vt si queratur, quid terrae motus
sit, quid linea, quid basis, quid parallelus, quid baptis-
mus, quid sacrilegium, quid pleuritis, explicabunt eae-
rum quarum sunt haec themata, professores, physicus,
geometra, astronomus, cosmographus, theologus, iuri-
consultus, medicus: qui tamen omnes generalem hanc
probandi rationem à dialecticis mutuati, suarum arti-
um quaestiones explicant. Exempli causa, Terramotus
est agitatio, seu concussio (passive significans ut
grammatici vocant, nomen accipe, quod ordine τὸ πᾶς
ἐξ αὐτῆς continetur) seu affectio, qua terra mouetur à
ventis ipsi inclusis, solisque calore calefactis & impul-
sis excitata. Hanc definitionem nemo dixerit ex Diale-
ctica petitam, cum sit Aristotelis & physicorum. Illa
genera

genera tantum de suis ordinibus utcumque suppeditat,
modumque construendae definitionis docet: eruditi au-
tem rem ipsam, & materiae indicant, eamque proprietate
tem, quae generi addita definitionem perficit. Vide Agri-
colam lib. 2. cap. 7. Eadem sunt & de rhetorica nobis di-
cta. Nam iisdem utraque probandi instrumentis utitur,
sed diuersa, ut modo dixi, differendi forma, aliisque arti-
tibus rerum cognitionem cōcedens, sibi tractationem
assumit.

De altera Dialectices parte, quae iudicandi praecipua
continet, & de duplici themate, seu quaestione. 3.

ARS iudicandi, quam proprie Dialecticam dixi-
mus esse appellatam, quaestionum, seu thematum ra-
tionem tradit. Quaestionem hic intellige cum interro-
gatione elatam, & in dubium vocatam seu dictionem,
seu enuntiationem, veluti, quid terra? ecquid terra sit
inamobilis? Thematum enim genera duo sunt, quorum
alia simplicia sunt, alia coniuncta. Simplicia, quae singu-
lis è vocibus constant, ut sapientia, studium, vel ex plu-
ribus etiam, sed rem unam declarantibus, ut studium sa-
pientiae, Graece σοφία. Coniuncta, seu copulata,
quae ex integra constant oratione: ut sitne sapientia
expetenda? Quae simplices ad voces à differente re-
uocata, ac particulatim discussa, dubitationem habe-
re sepe desunt. Nominis ambiguitas summopere
cauenda est, quae si forte inciderit, initio disputationis
enumeratis significationibus indicabimus, quo in-
tellectu nomine accipi velimus. Themata simplicia duo-
bus potissimum tractantur instrumentis, definitione,
& diuisio-

Eadem dialecti-
ca, & rhetori-
ca intrumen-
ta.
Rerum expli-
cario & tra-
ctatio appria
est differenti-

Quid quae-
stio.

Duplex the-
ma, seu quae-
stio.

Optima cons-
iunctae quae-
stionis expli-
catio.

Nomine ambi-
gnū initio de-
tenuendum.

Dialectice primum docere & explicare.

Dialectices instrumenta. Definitionis & diuisionis elementa sunt voces & categorix.

Prestat grecis verbis uti, qui in parum latinis. In Topicis.

Vocū gradus.

Et diuisione: coniuncta autem, una argumentatione. His tribus partibus proprium dialectices munus, quod est docere, perficitur. de quibus Cicero lib. 5. Tusculanae quaest. ita ait: Sequitur tertia (Dialectica) quae per omnes sapientiae partes manat & funditur, quae rem definit, genera dispartit, sequentia adiungit, perfecta concludit, vera ac falsa diiudicat, differenditatio & scientia. Et in Bruto: Nisi eam praeterire didicisset artem, quae docet rem vniuersam tribuere in partes, latentem explicare definiendo, obscura explanare interpretando, ambigua primum videre, deinde distinguere, potestremò habere regulam, qua vera & falsa iudicarentur, & quae quibus propositis essent, quaeque non essent consequentia. Ex quibus verbis haec intelliguntur praecipua dialectices instrumenta: obscura definire, vniuersa diuidere, argumentis vera confirmare, & falsa refutare. Definitio & diuisio colliguntur ex vocibus, & categorijs, quae sunt vtriusque instrumenti elementa. Ea recentiores praedicabilia, & praedicamenta nominantur. nos verba non satis apta fugientes, Graeca usurpare quam parum latina milimus, concedique nobis oportere putamus, ut Graeco verbo utamur, si quando minus occurreret latinum. Si commoditatem in dicendo Cicero non arbitratur negligendam, inuultque formarum & formis, quam specierum, & speciebus dicere: licebit opinor, & nobis Latinorum nominum rationem habere.

De sex vocibus quae praedicabilia nominantur, indiuiduo, genere, specie, differentia, proprio, & accidente. 4.

Praedicabilia

Praedicabilia rectius Graecè κατ'εποχὴν seu φασίαι, & Latine voces seu vocum gradus appellantur, quae dicuntur de alijs, rebusque cognatis tituli vice tribuuntur. Dicuntur autem voces aut de vno aut de pluribus.

Voces quae.

Vocū diuisio.

De indiuiduo. 5.

EA quae de vno dicuntur, indiuidua nuncupantur, & rem diuinitatē vnam significant, ut Mars, Pluto, Cicerō, Cerberus, Pegasus, Sirius, Ossa, Oceanus, Aegaeus, Italia, Roma. Et per pronomē demonstratiuum, haec herba: item aurum Cræsi, Titij testamentum. Aut per aliam quamuis periphrasim rem certis quibusdam notis indicantem, ut Troiani belli scriptor, vel poeta, id est, Homerus: Laërtae filius, Ulysses. Indiuidua, quod de vno tantum, non de pluribus dicatur, quidam de vocum numero eximunt. Sunt haec in prouincialis termini de rebus singulis enunciantes, quos vocant singulares.

Indiuiduum propriū.

Indiuidua propria.

Termini indiuidui.

De vocibus communibus. 6.

QVAE de pluribus dicuntur, voces communes appellantur, tribuunturque singulae pluribus, quae nunciantur hoc ordine: genus, species, differentia, proprium, & accidens, quae terminos prouinciatorum generales efficiunt.

Termini generales.

De genere. 7.

GENVS est vox communis, seu notio, quae de pluribus, specie autem differentibus, in quaestione quid est, dicitur. Seu, id, cui subiiciuntur species, ut animal, ars, virtus, vas, virgultum, gemma, contractus, &c. quae singula

Notio, Graecè, ἔννοια & ἡρώδης.

singula plures formas, seu species communionem quae
 dan complectuntur. Animalium generi subsunt homo,
 & bestia. arti dialectica, physica, & c. virtuti prudentia,
 iustitia, & c. vase vinario, congius, amphora, urna,
 & c. Genus de formis dicitur, cum quid sit res quaeritur,
 & natura eius querendo inuestigatur, quod vulgo dicunt,
 praedicabitur in eo quod quid est. Duplex est genus,
 appellatum vulgo generalissimum, & subalternum.
 Generalissimum (id Latine caput generis appellatur, seu
 genus summum) est, quod cum supremum sit, nulli
 subiectum, species esse non potest, ut sunt substantia,
 quantitas, qualitas, & reliqua categoriarum capita,
 seu genera summa. Subalternum genus (Latine intermedium)
 quod est inter primum genus, & speciem ultimam
 interiectum, & species esse non potest, ut corpus,
 animal, arbor, lapis, piscis, ferra, avis, & c. quae cum
 inferioribus collata, genera sunt: cum superioribus,
 species. Praeter hanc dialecticam generis significationem
 plures a Porphyrio numerantur. Accipitur genus pro
 generationis principio. Virgilius. — Et mihi genus ab Ioue
 summo. Et pro qualitate, & conditione: Quod genus hoc
 hominum & c. Genus in species tributum copiam etiam
 orationis supeditat rhetori.

Plures generis significationes.

Vtile genus est ad copiam orationis.

De specie. 7.

SPECIES, seu forma, id est de quo genus in
 quaestione quid est, dicitur, seu, quod generi subijcitur,
 ut animal corpori animato, homo animali, candido color.

tori. Haec quoque duplex est. Aliam enim specialissimam
 nominant, aliam subalternam. Specialissima (Latine ultima,
 seu infima) est, quae de individuis tantum, seu numeris
 differentibus in natura quaestione dicitur, quae
 semper est species, nunquam genus, ut homo, bos, equus,
 leo, & c. quae referuntur ad animalium genus: emptio &
 venditio, ad contractum. Ultima species individuis
 collata saepe generis nomen accipiunt, ut Bucephalus
 est equus. Hoc modo dicimus herbarum esse multa genera,
 id est, species. Subalterna (Latine intermedia, seu
 interiecta) quae diuersa ratione & species, & genus
 esse potest: species quidem, cum superiore collata: genus
 vero, cum inferiori, ut modò diximus de genere intermedio.
 Talia sunt animal, piscis, fera, & c. Nam quod generi
 subest, species dicitur: quod subiectis complectitur
 partes, genus. Species communis est imago, quam
 notionem vocamus, ex indiuiduorum cognitione multorum
 ab animo nostro percepta, quam i Graeci appellant
 Graeci, & nonnunquam Ideas. Sic equum semel
 conspicati quocumque loco occurrentem agnoscimus,
 sic alias animalium rerumque formas innumerabiles.
 Sed generis nomen latius est, quam ut eius imaginem
 animus humanus queat percipere, ut si pingi tibi
 animal iubeas, incertum est quid velis, nisi nomen addas
 speciei, velut cerui, lupi & c. Speciei usus est in
 declaranda generis amplitudine. Accipitur etiam species
 pro forma, & pulchritudine, vnde speciosus, pulcher.

Accipitur genus intermedium pro specie.

Subalterna.

Species & genus notiones sunt.

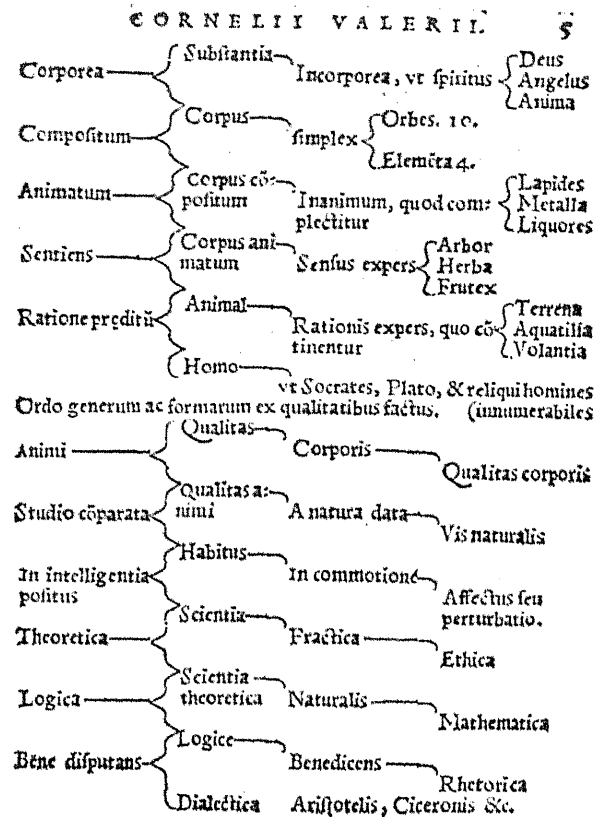
Ordo generum & formarum ex naturis constitutus. 9.

Quo

TABVLAE DIALECT.

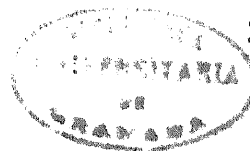
QVAE summa genera sint, quae intermedia, quae item species vltimae, & quae sint intermediae, demonstrabit subiecta tabula, ex prima categoria petita (nam idem potest & in alijs ordinibus ostendi) in qua genera, & species medium locum occupant, differentiae vtriusque latera claudunt.

Corporea

De differentia.

10.

B

Differenz

Differentia
triplex.

DIFFERENTIA dicitur, qua res inter se differunt. Ea triplex est, communis, propria, & maxime propria, quam specificam dicunt. Communis est accidens separabile, & quaecumq; discrimē, quo tristis ab hilaris, agilis à remisso, & idem vir à seipso olim puero distat. Propria, accidens inseparabile, quo cygnus à coruo candore differt: is qui caesios habet oculos ab eo qui nigros. Vtraq; fortuita discrimina notat. Tertia quae maxime propria dicitur, naturalis est, & speciei procreatrix, quae vocum communium tertia numeratur. Haec naturali discrimen notat, quo species unaquaeque à cæteris distat, quam Porphyrius ita definit: Differentia est, inquit, quae de multis, specie autē differētibus, in quaestione quale quid est, dicitur, ut ratione praeditum, & rationis expers, quibus homines & bestia distinguuntur: item corporeum, & corporis expers: animatum, inanimū: bonus, & malus affectus: theoretica, practica scientia, &c. Differentia naturalem qualitatem eorū quae eidem generi subsunt, & essentia, perficit. Differens est (ait Quintilianus) dum genere in speciem diducto species ipsa discernitur. Hoc genera diuiduntur, & species procreantur. Differentiae duplex est officium, ex quo nomen duplex, *οὐσα γένος* & *διωγέτης*. Systatica speciei efficiens est, quae addita generi speciem procreat, ut animatum sentiens addita corpori generi, animalium speciem efficiūt: & rationis particeps hominem efficit, rationis expers bestia: hinc specialis appellari potest. Dieretica est generis diuidens, qua genus in species diducitur, multisq; formis conuenit, vnde & generalis

Cap. de differentia.

Differentiarū duplex officium

neralis recte dicitur, ut ratiois particeps, & expers, animalium genus diuidunt, tum mortale & immortale, itemq; volatile, terrenum & aquatile. Natura datum, & studio comparatum, habituum genus partitur. Postremo differentiae aliae generales sunt, ut animatum, ut sentiens, quae in multis formis dicuntur, aliae sunt speciales, & vltimae speciei procreatrices, quae vni tantum formae conueniunt, ut ratiois particeps, & ratiois expers.

De proprio, & de differentiae & propriae discrimine. II.

PROPRIVM est naturalis procliuitas, & agendi facultas, quae vni speciei, soli, & semper, omnibusq; eius indiuiduis conuenit, & quod retro etiam potest cum ea vicissim commutare, siue (ut vulgus loquitur) quod conuertibiliter de sua specie dici potest, ut loqui, & ridere posse, homini conuenit, hinnire equo, mugire boui, rudere asino, latrare cani, valetudinem ledere morbo, &c. quae inter se omnia reciprocantur. At ratione praeditum esse, non homini tantum conuenit, sed caelestibus etiam animis, cum tamen haec propria sit hominis & naturalis nota, quae nulli animalium reliquorum conuenit. Proprietas vni speciei peculiaris, proprium dicitur, quod eius vim, naturamq; ita declarat, ut vicissim de ea dicatur: estq; tantum vnius, cum differentia sit plurium formarum. Plerique hoc ferè discrimen statuunt, ut differentia significet constituentem naturae partem, ut in homine

Homo animal
ratione praeditum & mortale.

Proprium
vnius est speciei, differens
tia plurium.

Quid propriū
hominis, Cice-
roni primo of-
ficiorum.

Quatuor pro-
prij significa-
tiones.

Vere propriū.

Differentia &
propriū spe-
cies distin-
guūt, acciden-
tibus indivi-
dua describitur.

Accidens du-
plex.

mens: proprium autem, quandam rei constitutæ con-
sequentem affectionem & procliuatatem, vt ridendi
ac loquendi facultas, quam potentiam nominant. Ho-
minis est, inquit Cicero, propria veri inquisitio &
inuestigatio. Eodem pertinent functiones, & officia
rerum propria, vt Rhetoricæ propriū est bene dice-
re, Dialecticæ bene disputare, iustitiæ suū cuiq; tri-
buere. Enumerantur & aliæ proprii significationes,
quarum prima est, qua proprium id appellatur, quod
soli quidem conuenit, sed non omni, vt potestatem esse,
homini, non omni. Secunda, qua id proprium dicitur
quod omni cōuenit, at non soli, vt viuere homini, sed
non soli, bipedem esse, &c. Tertia, qua omni, & so-
li dicitur conuenire, at non semper & perpetuò, vt ca-
nescere in senectute homini omni & soli, non semper
sed ferè in senectute. Quarta, qua proprium nominat-
tur id, quod omni, soli, & semper conuenit, quod su-
pra posuimus, vereq; proprium est. Differentijs &
proprijs distinguuntur species cognatæ: accidentibus
dignoscuntur individua ijs, quæ à Rhetoribus attribu-
ta personarum dicuntur.

De Accidente. 12.

ACCIDENS (Græcè συββηδος, fortuitum,
quod est adiunctum substantiæ) est vox quæ res na-
turis, seu subiectis inherentes notat: seu id, quod vel
adesse, vel abesse potest sine rei perniciæ, vel interi-
tu: siue vt nunc loquuntur, præter rei corruptionem.
Id cum per se coherere nequeat, subiecto sulcitur. Ac-
cidens duplex est, separabile, & inseparabile. Sepa-
rabile

rabile dicitur, quod subiecto facile detrahi potest, vt
hilaritas, frigus, calor, (externū corporis calorem in-
tellige, non illum vitalem, qui nō est separabilis) cur-
rere, sedere, calor parieti inherens, &c. Insepara-
bile est, quod à naturis separari re ipsa nequit, vt hu-
mor ab aqua, calor ab igne, pondus à saxo, quæ tam-
tūmodo cogitatione possumus à substantia seiuungere.

De vsu quinque vocum, & de duplici ordine,
& predicatione. 13.

HIS vocibus rerum omnium quæ decem catego-
rijs distinctæ sunt, appellationes cōtinentur, quarum
est multiplex vsus. Indicant primum dictionū cognat-
ionem, amplitudinem & angustiam in cuiusque cate-
goriæ serie, vt quæ vox cui tribui in definiendo possit,
vel non possit, intelligatur. Deinde pronuntiatorum
naturam ostendunt, quorum alia necessaria sunt, vt
quæ sunt ex genere, specie, differentiâ, & proprio cō-
stituta: alia non sunt necessaria, vt quæ ex accidente
constant. Tum definitionum, & diuisionum materiam
suppediunt, & argumentorum inuentioni præcipue
conducunt. Cognatarum communiumq; vocum vsus
regula hæc breuiter indicat, quæ præcipit superiora
dici de inferioribus, ac paria de paribus: at inferiora
de superioribus dici non posse. Tribuenda igitur esse
genera formis, vt equus est animal, cyathus est pocu-
lum: formas indiuiduis, vt bucephalus est equus: paria
esse propriū, & speciem eam, cui id attribuitur, eaq;
inter se reciprocari, vt hominis est, veri inuestiga-
tio: accidentia, quæ cōcreta Grammatici vocāt, sub-
iecto

Vsus vocum
primus.

Secūsus vsus:

Tertius.

Quartus.

Regula.

Concreta sub-
iecto tribuun-
tur, nō autem
abstracta, nec

Non recte dixeris: Achilles est ira, nisi figurate,

Duplex ordo seu predicatio Naturalis seu essentialis.

Accidentaria.

Alternatim poni,

iecto tribui, ut Achilles est iracundus: differentiam & proprium de formis dici, ut de homine dicuntur, mente praeditum esse, & ridere posse. Naturalis illa est & essentialis attributio, quam vulgus praedicatione essentialem, uniuocam & ordinatam appellat, quasi periora de inferioribus dicuntur, idque per singulas categorias, ut aer est elementum, passus est linea seu longitudo, candor est color, emptio est contractus, ire est locum commutare &c. Fortuita est attributio (praedicationem denominatiua, & accidentalem nominat) cum de naturis accidentia dicuntur, vel accidentia de accidentibus alijs & diuersis, nec alternatim (ut isti loquuntur) positis. Alternatim ea ponuntur, quae in eadem categoriae serie collocata, alterum alteri subest, aut utrumque eidem tertio, quali a sunt omnia categoriarum genera, vel etiam eiusdem ordinis voces diuersis generibus aut formis subiectae, quae rei propositae & conuenire & non conuenire possunt, ut Socrates disputat, linea est recta, eruditio est bonum, imperitia malum. Huc referatur & similitudinis attributio, ut homo est homini lupus, &c.

De categorijs, seu decem cognatarum vocum ordinibus, seu classibus quae praedicamenta vulgo nominantur. 14.

Substantia & accidens cogitatione tantum sciunguntur.

Decem rerum ordines duplici discrimine distinguuntur, substantia & accidente. ac substantia quidem primum ordinem occupat: accidentium uarietas nouem reliquis classibus explicatur. Substantiae ueluti subiecto inheret accidentia, quae incolu-

mi

mi subiecto cogitatione tantum, ut dictum est, sciunguntur, a quibus tamen qualitates aliquot, quae propriae sunt, excipiende uidentur. Praedicamenta (quae Graece melius categoriae nominantur: Quintilianus elementa uocat) sunt rerum simplicium ordines, in quibus res unius generis digestae collocantur. Numerantur autem prima rerum genera, seu capita, omnino decem, substantia, quantitas, qualitas, ad aliquid, agere, pati, ubi, quando, situm esse, habere. supra quae tamen emicant Res, & το εϋ & το εϋ, quae in uniuersa rerum natura, prima statuuntur ac suprema. Talia sex a Dialecticis ponuntur, quae transcendencia nominant, ut ens, res, aliquid, unum, verum, bonum. Categoriarum ordinem, ac seriem suis membris accuratè distributam mox proponemus, si prius uocum aliquot interpretationem explicauerimus, quae vulgo dicuntur antepredicamenta.

Praedicamenta.

Transcendencia.

De antepredicamentis, ac primum de homonymis, synonymis, & paronymis, &c. 15.

IN uocibus & categorijs studiosè cauendum est id quod Aristoteles docet εϋ τοις ποδ εϋ κατηγοριδν, (vulgus antepredicamenta uocat) ne uocis πολυσημου ambigua significatio disputantem fallat. Cuius generis sunt ομωνυμα (quae uoce imposita nominantur aequiuoca) quae uno nomine plura significant. Quintilianus, Homonymia est, inquit, cum pluribus rebus, aut hominibus eadem appellatio est, qualia sunt haec: galus, canis, lupus, taurus, quae res plures singula notant, nominisque tantum societate coniuncta, rei seu naturae

Aequiuoca seu homonymia.

Homonymia.

communione dissentiunt. Nam canis vocabulo sydus, & animal continentur. Tauri nomen, bouem, mōtem, sydus, & philosophum complectitur. Hæc isti vocant æquiuoce æquiuoce, nempe res ipsas & significata, quæ vna voce homonyma, seu ambigua continentur. Illam verò ipsam vocem res plures cōplectentem nunc cupant æquiuoce æquiuoce, Græci $\epsilon\kappa\upsilon\mu\upsilon\kappa\alpha\iota$. Quæ quidem nomina sunt imprimis fugienda, nec locus his in dialectica dari possit illis, nisi vniuoce, vt nunc loquuntur, accipiantur, & distincte. Recipiendæ autem sunt synonyma, (quæ ab illis appellatur vniuoce) quæ vno modo ac ratione dicuntur, siue quorū & nomen est commune & eadem natura, vt homo, asinus, aquila, quæ ad communem animalis vocem (id genus est, siuicq; nomen & definitionem formis suis impartit) referuntur, sed proprijs tamen singula differentijs distant. Vniuoce vulgus item duplicia fecit, vniuoce, & vniuoce. Ea dixerunt vniuoce vniuoce, quæ sunt nomini cōmuni subiecta, veluti species, quæ ad idem genus referuntur, Græcè synonyma. Et nomen illud commune, cui hæc subsunt, vniuoce appellauerunt, Græci synonymian. Paronyma, quæ vocantur denominatiua, ea sunt, quæ ab alio derivata solo fine differunt, vt dialecticus nomen ducit à dialectica, sanus à sanitate. Ceterum homonymis opponuntur polyonyma. Illa res diuersas vna voce significat: hæc differentibus nominibus rem vnam declarant, vt ensis, gladius, &c. Synonymis opponuntur heteronyma. Illa sunt eiusdem naturæ, referunturq; ad idem nomen, & vnum genus: hæc diuersæ naturæ sunt, & ad diuersa

Æquiuoce
æquiuoce.

Æquiuoce
æquiuoce.

Quando lo
cus homony
mis.

Synonyma.

Vniuoce &
vniuoce.

Paronyma
seu denomina
tiua, latine cō
iugata siue cō
iuncta.

Polyonyma.

Heteronyma.

diuersa referuntur genera, vt leo, candor, quorū illud ad animalū genus referuntur, hoc ad colorē. Tradit idē Aristoteles & alia nonnulla, vt sunt, dici quædam cōiunctim, quædam separatim. Dici aliqua de subiecto, quæ in subiecto non sint, vt homo: aliqua esse in subiecto, quæ de subiecto tamen non dicantur: quædam nec in subiecto esse nec de subiecto dici, vt singuli homines. Dici de alio, id est, tribui inferioribus. Esse in subiecto, sic in aliquo intelligi, vt accidens in subiecto. Diuersorum generum, quæ in serie non collocantur, diuersas esse specie differentias, quæ iudicanda nobis tantum videbantur.

Dici de alio.

De substantia, prima Categoria. 16.

SVBSTANTIA (seu essentia, οὐσία, quam Cicero naturam nominat) est res per se constans. Essentia, quatenus per se coherentem naturam significat, nullo eget adiuuiculo, at vestitur tamen accidentibus, ac quasi formatur. Nihil enim præter accidentia quædam rerum, magnitudinem, colorem, &c. oculis conspici potest. Huius ordinis sunt spiritus, sydera, elementa, animantes, plantæ, lapides, metalla, meteora, liquores, &c. Eodem pertinent & naturarum partes, vt membra corporis, & plantarum fructus, vt os, manus, ouum, flos, folium, &c. Item cadauer, aliq; innumerabilia, esculenta, poculenta, condimenta, lætaria, &c.

Substantia.

De substantia prima & secunda, & de substantia proprietatibus. 17.

B 5 Sub

Substantia prima, indiuiduum est. SVBSTANTIA prima (vt Aristoteles ait) ea est, quae nec de subiecto vlllo dicitur, nec in subiecto vlllo mest, vt quidam homo, quidam equus, veluti Socrates, Bucephalus, &c. quae sunt indiuidua & res singulae. Secunda est, quae completitur formas eas, in quibus primae naturae insunt, earumq; formarum genera, vt sunt homo, animal, aliq; genera & species. Substantiae contrarium nihil est, propriumq; ei contraria posse recipere. Non sunt autem contraria ignis & aqua, sed diuersa. Substantia non potest augeri nec minui, siue vt isti loquuntur, non suscipit magis & minus. Nihil enim essentiae addi potest, vt magis essentia sit: nihil demi, vt essentiae nomen admittatur: Siquidem pueri ad aetatem virilem excrescentes, quantitate quidem differunt, natura tamen horum sua vi cohaerens permanet. cumq; puer gracilis, crassus, doctus, amicus esse, disputare, caedi, sub dio noctu iacere penullatus possit, his omnibus variantibus natura tamen constat. Ex hoc ordine, vt & ex ceteris sequentibus, definitionum materia petitur, genus proximum & differentia speciei efficiens: vt definitiones ducentur ad hunc modum: Equus est animal rationis expers, aptum ad hinnitum. Non est autem necesse a primo genere per omnes finitri lateris differentias circumferre speciem, neq; (vt Cicero praecipit) id usq; a capite arcessere, id est, a summo genere eius ordinis, in quo species definitenda collocatur.

Definiendi ratio ex ordine substantiae.

In Topicis.

Ordo categoriae substantiae. 18.

Sub

SVBSTANTIA in formas duas diducitur, corporalem & corporis expertem. Corporalem dicitur quae cerni tangiue potest, vt corpus. Corporis expertis est, quae sub oculos non cadit, sed sola ratione intelligitur, vt spiritus, Deus pater, filius, Spiritus sanctus, angeli boni, & mali, Michael, Belial, manes, lares, genij, &c. Corpus duplex est, simplex & concretum. Simplex quod ex elementis seu materia non constat, vt sunt orbis caelestes decem vel undecim, & elementa quatuor, vt terra, aqua, aer, ignis, sphaera Lunae, Mercurij, Veneris, Solis, Martis, Iouis, Saturni, Caeli seu firmamenti, cristallini caeli, motus mundi seu primi mobilis, empyrei seu beatorum sedis: sidera omnia quae caelo sunt infixata, helice, cynosura, bootes, arcturus, haedi, pegasus, &c. Concretum, quod est ex elementis conflatum, atq; hoc duplex: animatum & inanimatum. Animatum corpus seu vitale dicitur, quod vi & natura crescendi & coalescendi per se praeditum est. Inanimatum est vitae expertis, quod aliunde crescendi vim accipit. Animatum, vel sentiens vel sensus expertis. Sentiens, id est, quod patibilem habet naturam, vt anima. Id vel ratione praeditum est, vt homo, cui subsunt Plato, Aristoteles, & reliqui innumerabiles. Vel rationis expertis, vt bestiae, terrena, gradientes, & serpentes seu reptantes, vt leo, viperas, lumbricus, & amphibia. Aquatiles, asellus, calavia, aphias, saperda, delphin, &c. Voluites, aquila, noctua, apes, & omnia insecta, &c. Alij distribuunt corpus animatum sentiens in animal, & zoophytum. Zoophytum vocant stirpem animalis naturae participantem,

Substantia.

Corporalem.

Corporis expertis.

Corpus.

Simplex.

Concretum.

Animatum.

Inanimatum.

Sentiens.

Rationale.

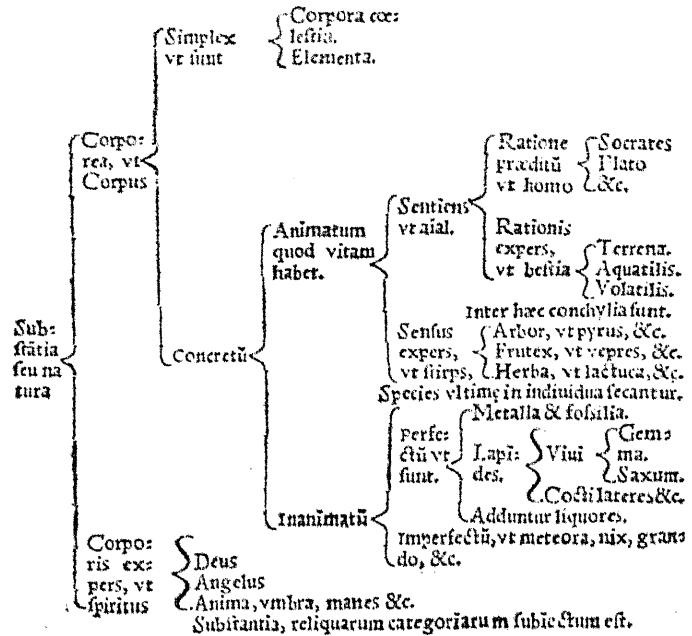
Irrationale.

Zoophytum.

pen, vt vrticam marinam & spongiam, quæ sentire propius accedentes putatur. Sensus experti planta subijcitur, cuius sunt tres formæ: Arbor, vt malus, nix, ponia, &c. Herba, vt malua, fruges, legumina, oleæ ra, radices, frumenta, gummi, & resine, aromata, semina, flores, &c. Frutex, vt rubus, genista, arundo, &c. Inanimatū dicitur quod vita caret: id vel perfectum est, vel imperfectum. Perfectum complectitur ea, quæ eruantur è terra, & fossilia, vt aurum, ferrum, & fulgur, argentum viuum, nitrum, alumen, sal, &c. Et lapides, quorum alij sunt viui, seu naturales, vt gemæ, veluti achates, magnes, &c. & saxū, vt mons, rupes, silex, &c. Alij cocti, vt lateres, tegula, vitrum, &c. Et liquores, vt vinum, lac, mel, sanguis, pituita, fontes, flumina, &c. Imperfecto subiiciuntur ea quæ in aere gignuntur, veluti meteora, vt tonitrua, fulmina, vapores, nix, grando, pluuia, ros, venti, &c. Calx, vitru, lateres, tegula, sal, panis, &c. quâquam artificis opera iuuentur, cum tamen hæc natura perficiantur, ab hoc ordine quibusdam non videntur excludenda: alij qualitates esse contendunt, quod à qualitate nomen accipiant.

Tabula substantiæ.

Suba

De quantitate, primo accidentium ordine. 19.

QUANTITAS est, quæ rerū magnitudinem & multitudinem complectitur. Dupliciter enim diuisa est, quàm magnum, & quàm multum sit: illo continuata quantitas seu coniuncta & coherens continetur, quæ corporum est magnitudo: hoc discreta, seu deiuncta, & separata, quæ est corporum multitudo.

Quam

Quantitas cōiuncta. Quantitas coniuñcta, & deiūcta definiuntur hoc modo: Coniuñcta quantitas, cuius partes cum termino aliquo cōmuni copulantur, qui vnus est extremū, & alterius initium, quomodo partes lineæ cum punctis, superficiei cum lineis, corporis cum superficibus, tēporis cum instanti coniunguntur. Discreta, cuius partes cum communi aliquo termino non copulantur, sed separate sunt. Coniuñctæ quantitatē hæ sunt formæ: **Linea.** linea, superficies, corpus, tempus, quibus additur locus. Linea est longitudo sine latitudine, & altitudine seu crassitudine. Ea est aut recta, vt diameter, pes, vlna, stadium, &c. aut praua, vt spiræ, arcus, &c. **Superficies.** superficies est extremitas longa & lata, nō crassa. quæ duplex est, æqua seu plana, vt arca, campus, &c. iniqua seu flexuosa, vt testudo, camera, &c. & hæc duplex: concava, interior rotundi pars, conuexa exterior. **Corpus.** Corpus est, quod longitudinem, latitudinem, & crassitudinem complectitur, estq; vel rotūdum vt globus, pila, &c. vel angulare, vt cubus, turbo, pyramis, cylindrus, &c. **Corpus mathematicum.** Mathematicum corpus hīc accipe in quo sola spectatur magnitudo ab omni materia sciūctā: id quod fieri cogitatione tantum potest. quo modo lineam carere latitudine, & superficiem crassitudine (quod re ipsa fieri nequit) intelligimus. Locus hīc interuallum notat locorum. **Tempus.** Tempus triplex est: præteritum, instans, futurū: continetq; partes, annū, mensem, diem, horam. item biennium, lustrium, &c. **Discretæ quantitatē diuisiōis species.** **Numerus.** Discretæ quantitatē seu discretæ sunt duæ speciei, numerus & oratio. Numerus est vnitatum collectio, multitudo & summa. Oratio hīc accipitur pro syllabarum

harum longarum, breuiumq; modulatione, quarum singule separate sunt, & diuersas habēt temporū mēsuras. Versatur hæc in compositione, daetylica, spondaica, iambica, &c. In cātū, seu rhythmo, musica harmonia. In versu, pœtica. Referuntur ad hunc ordinem omnia mensurarū nomina, quibus vel liquida vel arida metimur, qualia sunt amphora, congius, sextarius, modius, &c. & ponderum nomina, vt quadrans, mina, talentum. Numeri principales quos cardinales vocant, vt vnum, duo, tria, centum, mille, &c. tertio, quaternio, senio, senarius numerus, &c. Sed primus, secundus, centesimus, millesimus, & reliqui ordinis numeri ad relatiua pertinent. Oratio numerosa, de qua multa rhetores, rhythmī, musicæ modulationes, ac totum versificandi genus. Quantitas contrariō ea ret. Neq; magnum, aut paruum cōtraria sunt, sed relatiua: neq; nox & dies, quæ priuantia sunt. Nec intentionem capit nec remissionem, sed maius & minus recipit. Eiq; proprium est, res ex ea æuales dici vel inæuales, pares vel impares. vt numerus numero, grex regi, &c. Hinc ita licebit definire: Ager est superficies, seu extremitas plana frumentis ferendis apta, &c. Linea, superficies, corpus, & (si hæc à superficie separet) locus positionem, vt vocant, inter se habent: numerus, tempus & oratio non habent. Tempus enim cum non permaneat, habere situm non potest, & Volat irreuocabile verbum. Quantitas & qualitas ita differunt. Res diuidua quātitate significatur, qualitate res indiuidua. Illa quātum facit, hæc quale. Quantum dicitur id, quod ex quantitate nomina

Proprietates
quantitatis.

Definiendi
ratio.

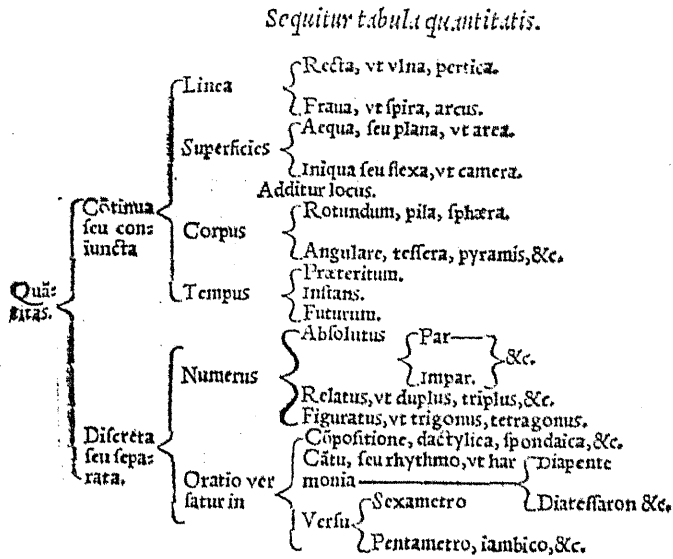
Alia quantitas
partitio.

Differentia
quantitatis &
qualitatis.

Quantum
quātitas.

TABVLAE DIALECT.

nominatam est, ut magnum, paruum, &c. Eadem est qualitatam & qualium ratio. Qualitates sunt candidor, nigror, letitia, &c. Qualia, candidum, nigrum, letum, &c.

De qualitate. 20.

QUALITAS est animi, vel corporis affectio, & forma, ex qua nomē aliquod ducitur, ut à prudentia, & dialectica prudentes & dialectici dicuntur. Qualitas est, inquit Aristoteles, ex qua quales aliqui nominantur.

CORNELII VALERII 19

nominatur. Qualitatis species quatuor sunt, quarum prima continet habitum & dispositionem, quæ rectius *ἁβῆτος* Græcè vocetur aut affectio Latine. Habitus est constans & absoluta aliqua in re perfectio, non natura data, sed agendi consuetudine & exercitatione longa nobis comparata. Estque animi vel corporis. Habitus animi, id est in animo hærens, qui vel intelligendi vel deliberandi facultate perficitur. In intelligentia seu cognitione prudentia versatur, & artes omnes absolute perceptæ, *ἁβῆτος*, *ἁβῆτος*, et *ἁβῆτος*, ut grammatica, physica, astronomia, ethica, pictura, &c. Habitus animi in deliberando positus, voluntatis est, ut virtutes & vitia, iustitia, fortitudo, temperantia, iniustitia, intemperantia &c. quibus singulis plures partes subijciuntur. Virtutes aliæ sunt usu comparatæ, ut fides, spes, charitas, & alia spiritus sancti dona. Corporis habitus est comoditas quædam, seu comoda agendi facultas, non à natura data, sed studio & industria comparata, ut artium mechanicarum nomina, sutoria, scriinaria, palæstrica, gladiatoria, ars natandi, iaculandi, currandi, saltandi, fistula ludendi, &c. robur, velocitas. Ad habitum quoque referri possunt professionum & officiorum nomina, relatione seclusa, ut theologus, iuriconsultus, poeta, orator, doctor, &c. Dispositio, seu diathesis, est habitus inchoatus, & affectatio quædam perfectionis, diuturnitate tantum ab habitu distans. Nam facile mutari affectio potest, habitus est à natura. Ad hanc etiam referuntur frigus, calor, morbus, sanitas.

Habitus illarum rerum est, in quibus est anima.

Habitus animi.

Habitus corporis.

Dispositio.

tas, calere, languere, & quaecunq; affectionē ^{adversus} significant. Eadem est huius, quæ fuit habitus varietas, vt mediocris virtutum artiumq; cognitio, aut virtiorum, rerumq; aliarum cōsuetudo, temporis diuinitate nondū confirmata. Altera qualitatis specie continentur naturalis potentia (quam Latine vim naturalem, & procliuatē appellabimus) & naturalis impotētia (quæ Latine dicitur imbecillitas naturæ). **Naturalis vis.** Vis naturalis est facultas seu propensio à natura data animo vel corpori, vt mens, voluntas, ingenium, memoria, docilitas, valetudo, aptum esse ad visum, agilē esse equum & celerem, volatiles aues, pisces in aqua degere posse, homines non posse, tardus asinus, durus lapis, cernendi vis, phantasia, melancholia, phlegmatia, sexuum nomina sine collatione accepta, vt mas, femina, & iuuentus, senectus. Item gemmarum & herbarum vires, & syderum, elementorum, &c. **Naturalis imbecillitas.** Naturalis imbecillitas, est reluctatio naturæ, vt indocilitas, obliuio, valetudo mala, valetudinarius, hebes, asinus velox, lapis mollis, &c. Qualitates ferè naturarū instrumenta sunt, vt ignis, calor. Herbarum succus, calor, & frigus, instrumenta sunt, quibus vel sciuntur, vel enecentur homines. Tertia qualitatis species complectitur passionem (Latine perturbationē) & passibilem qualitatem (Latine patibile, seu affectam qualitatem.) Perturbatio est subita animi commotio. Patibilis qualitas, quæ vel sensum mouet, vel à perturbationibus est orta. Animi perturbationum genera sunt quatuor (à quibus reliquæ formæ fluunt, quæ diserte explicantur à Ciccone lib. 4. Tusculan. quæst.) libri

do seu cupiditas, letitia, egritudo, & metus, quæ commouentur ex appetentis vel auersantis animi cōmotione. Nam prosperitas, calamitas, delicia, honesta, turpia, quæ animæ obiecta vulgò dicuntur, & Latine animum afficiunt, seu animæ subiecta, perturbationes mouent, & quietum mētis statum impellunt. Perturbationes corporis, quæ corpus afficiunt, vt pallor ex metu, rubor ex pudore. Patibiles qualitates quæ sensus mouent, seu subiectæ sensibus, quæ sensuum obiecta vocant (non autem ipsæ sensationes, vt auditio, tactio, quæ sunt categoriæ perpeñionis) sunt, colores, qui mouent visum, vt candor, nigror, atque etiam lux & tenebre: soni auditum afficiunt, vt vox, tusis, mugitus, strepitus, &c. odores olfactum, vt foetor, fragrantia: sapores gustum, vt amaror, dulce, salsum: tractabiles qualitates tactum, vt duricies, mollicies, (non tamen hæc intelliges inuicem collata. tum enim relata erunt, quemadmodum & habitus, & affectio, inter se comparata) calor, frigus, humor, siccitas, quæ primæ qualitates nominantur. tum secundæ qualitates, durū, molle, graue. Huc adijciunt læuitatem, asperitatem, densum, rarū, quæ rectius alij ad situm referenda censent. Patibilis qualitas, quæ orta est ab affectu aliquo, vel in animo, vt insania ex tristitia, vel in corpore, vt nigror ex calore, pallor ex morbo: quæ hoc differt à perturbatione, quòd hæc repētina sit, temporaria, ac facile mobilis, subitoq; animum vel corpus moueat, vt timor, membrorum horror, pallor, ex metu subito, pudor, vnde pallescere, & erubescere dicuntur, iratus, letus, ebrius, &c. Illa verò sit diuturna, vt inuidia,

Perturbatio corporis.

Patibilis qualitas.

Calor & frigus supra sunt in affectione posita, quòd facile tolli euellit possint, hic autè quòd sensum moueant.

Quid differant inter se perturbatione & patibilis qualitas.

Sequitur tabula qualitatis.

Patibilis qualitas habitui respondet, perturbatio affectioni.

Differant qualitates patibiles à vitijs. Figura.

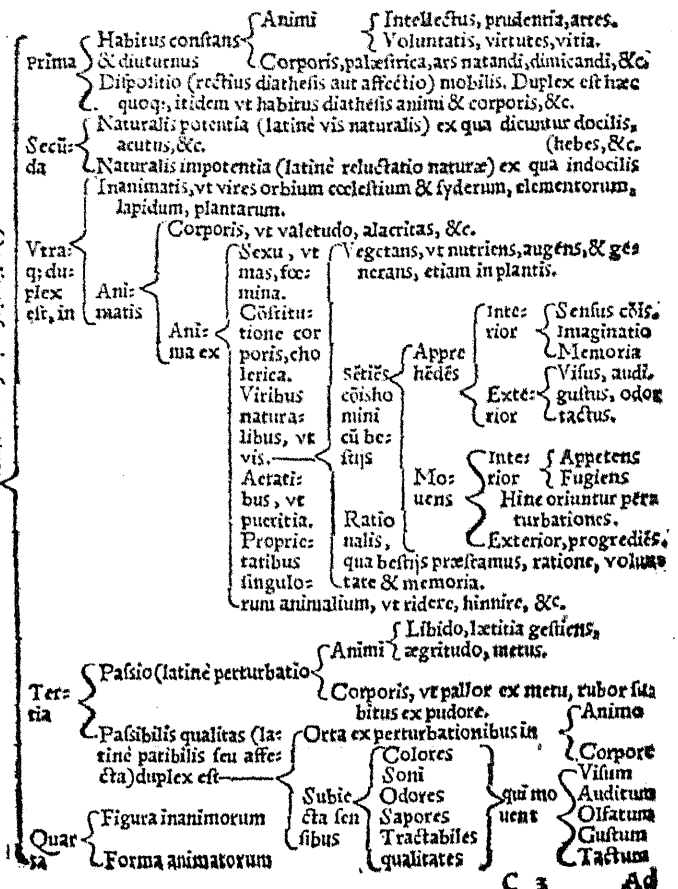
Forma.

Proprietates qualitatis.

Definiendi ratio.

amor, ambitio, pallor ex diuturno pauore, unde pallidum esse: iracundus, ebriosus, candor in niue ex frigore, nigror in Aethiope ex calore: quorum tamē quēdā ad habitus referri posse videntur. Respondet enim habitui patibilis qualitas, sicut & affectioni perturbatio. Differunt tamen qualitates patibiles à vitijs, quod hęc manent, illę incitent. Quarta qualitatis specie continentur figura, & forma. Figura complectitur inanimorū formam, vt cęli, plantarum, fluminum, linearū rectitudinem & obliquitatem, formam circulare, tetragonam, cubicam, vnde rectum aliud, vel obliquum dicitur. Item eam effigiem & figuram, quę est opificum industria & artificio confecta, vt sunt opificum opera, domus, nauis, tunica, calceus, mensa, arca, liber, instrumenta, & arma. Forma animatorum omnium effigiem notat, vt mille hominum, deformis, & similia. Qualitas intenditur ac remittitur, sed non omnis. Nec enim figura augetur, nec minuitur, veluti circulus. Contrarium habet (vt calor & frigus quę in eodem genere posita inter se pugnant) non tamen omnis. Nam quamuis virtuti vitium sit contrarium, nihil est tamen trigono, quadro, circulo, cylindro, cęterisque contrarium. Quarta enim species, & ea, quę sunt qualitibus contrariis interiecta, vt est fuscum, pallidum & c. contrario carent. Proprium est qualitati ex ea simile aliquid aut dissimile dici. In definiendi ratione ex hoc ordine ducta, differentie plerūq; ab officio petuntur, vt iustitia est virtus, quę suum cuiq; tribuit.

Qualitates species sunt quatuor

Sequitur

Lib. 9.
De oratore.
In Topiis.

Ad aliquid.

21.

Tὰ ἄρῃς ἢ, Quintilianus vocat quæ sunt ad aliquid, Cicero relata, & ad aliquid affecta, & quæ cum alio conferuntur. Ea sunt inter quæ mutua est cōnexio, & vnius ad alterū affectio. Hæc affecta, seu cōnexa per tūtū ex omnibus ordinibus. Cōparantur hoc ordine primū substantiæ inter se per quātitatem, qualitatem, actionem & cætera elementa. In quantitate conferuntur substantiæ per æquale vel inæquale, per par vel impar, vt. magnus paruo, par impari, &c. Item primus, secundus, tertius, &c. simplex, simplum, duplum, &c. In qualitate per simile, vel dissimile comparantur. sic orator cum oratore, audax cum audace, vel timido &c. In actione & passione per generationem, & cognationem, & affinitatem, pater refertur ad filium, auus ad nepotem, focer ad generum &c. Per æqualem cōparationem conferuntur cōtractuum nomina, vt venditor emptori. Item mas femina, maritus uxori, amicus amico, &c. Per inæqualem cōparationem dux comes, imperator miles, dominus seruus, præceptor discipulus, magistratus ciues. Huc refer personarum discrimina, vt sunt ingenuus, liber, seruus, libertus, libertinus. Et per alios modos agendi, & patiendi, vt auctor cōparatur operi, actor reo &c. Per vbi, vicinus cōfertur cum vicino. Per quando, coæuus seu æqualis æquali. Per situm esse, pronus supino, stans sedenti. Per habere, togatus ad togam refertur, continens ad contentum, diues ad pauperē &c. Quātitates inter se conferuntur per æquale vel inæquale, vt magnitudo paruitati, cāpus cāpo, tempus

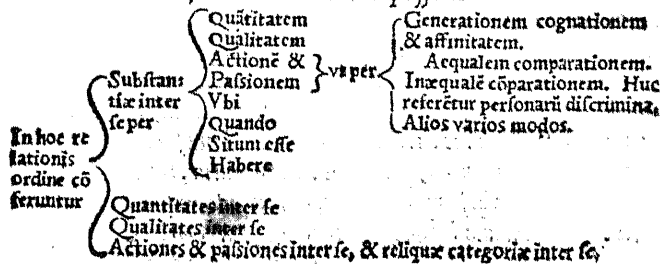
tempus præteritum præsentī, simplum duplo, a colata cum 6, semissis cum altero semisse, amphora cum vreo &c. Qualitates inter se per simile, vel dissimile comparantur, vt virtus virtuti, vel vitio, scientia scientiæ, vel inscientiæ, ius diuinum, ius humanum, publicum, priuatum, cādor, nigror, amicitia, pax, bellum, merx, pretium, consulatus, fascēs, lex, pœna, &c. Scerni autem hæc omnia à qualitibus, & interno se hac ratione possunt: vt si exempli gratia, scientia eius rei, quæ sciri potest, scientia dicitur, affectum seu re latiuum intelligamus: sin hominis esse, non rei dicitur, qualitatem. Actiones inter se comparantur, augere, minuire, scribere, emere, vendere, emptio, locatio, fideiusio, ius, tutela, actio, furtum, culpa, usufructus, &c. Passiones inter se, augeri, minui, scriptura, &c. Vbi inter se, vt domi, foris, &c. Quando inter se, cras, heri, &c. Sitū esse inter se, statio, sessio, pronitas, reclinatio &c. Habere inter se, vestitus nuditati &c. Proprium est relationi affecta colaligere, quæ cum alio conferuntur, vt duplum, maius, simile &c. Nam duplum simplū dicitur duplum, maius minori, simile ei, quod simile est, dicitur simile. Hæc inter se reciprocantur, vt ala alitis est ala, scientia eius, quod scitur, scientia: & id quod sciri potest, scientia scitur, quod sentiri, sensu &c. A Cicero affecta appellantur, & d Rodolpho cōnexa nominibus conuenientissimis. In hoc enim ordine vtraque semper expectatur nomina, quæ simul tum oriuntur, tum intereunt, mutuoq; se produnt, atq; definiendo explicant. Vnde commodissime definitiones, correlatiua

Quomodo relata fecernantur à qualitibus.

Proprietates relationis.

(quod vocant) adhibito ducuntur ad hunc modum Tutor est, qui pupillum tuetur: pater, cui filius est: filius, cui pater. Nam hæc omnia vicissim dici possunt. Si difficilis erit definitio, spectentur fundamentum & terminus seu finis definitionis, quæ difficultatē omnem tollent, tum nobilitatis fundamentū est virtus & temporis longinquitas: terminus, claritas seu splendor, ut: Nobilitas est claritas & generis antiquitas virtute cōparata, posteritate propagata. Relatiua duplicia sunt, alia propriè dicta sunt, ut pater filius &c. quæ sine collatione intelligi nequeunt, & vulgò dicuntur relatiua secundum esse: alia improprie, ut sunt voces sex categoriarum sequentium, quæ secundum dici vocauerunt. Proprium est etiam relationi, esse ἀντιστοχῆ. i. vicissim commeantia. Contraria admittit, capitq; contentionem, & remissionem. nam similius aliud alio, dissimiliusq; dicitur: intentionem non omnia. neq; enim vel minus vel magis pater dici potest, nec magis duplum aut minus. Contraria sunt virtus vitio, scientia inscientiæ. Sed multa contrario carent, ut duplum, pater &c. siquidem hæc diuersa ratione simul de eodem dici possunt.

Duplicia relatiua, quæ vocantur, secundum esse, & secundum dici.

Reliqui sex ordines ad hunc, authore etiam Aristotele, reuocari possunt, cum relationis tantum species videantur, quæ deinceps distinctè hic subiunguntur.

Agere, ἄγειν, effectio. 22.

AGERE, seu facere, est vim suā in rē patientē inducere. Est enim effectio, vis in aliud minus, seu infirmius explicata, seu efficientis ad id, quod accipit, applicatio. Continetur hac classe verba omnia, quæ grammaticis actiua, & transitiva dicuntur, ut dicere, scribere, item disputare, vigere, negotiari, conuiuari. Et nomina significatiōis actiua, scriptor, scribens, scripturus, testamētī factio. Et verba motus cum suis verbalibus, ut eo, ambulo, nauigo, curro, cursus &c. Generare, abolere, augere, minuere, immutare &c. Denique quicquid legitime respondetur interroganti, quid efficit? Excipiuntur ab hoc ordine verba sensuum, & perturbationum, quæ passionem actiua voce significare dicuntur, qualia sunt audire, gustare, videre, inuidere, metuere &c. In his motus verbis & similibus, ambulare, proficisci, saltare, viuere, loqui, currere &c. actioni passio cōiuncta esse dicitur, & mouendi vis ab anima mouente proficisci, agiq; corpus, & impelli. Excipiuntur hinc ea quoq; quæ sine collatione intelligi nō queunt, & ad superiorē ordinē referuntur, ut tutor, actor, patronus &c. Fecerūt ex vi naturæ sex actiōis partes, quæ sunt motus species. Nā proprium esse tradunt actioni, in motu esse, & passionem, ut ipsi loquuntur, inferre, hoc est, mutationē aliam quam rei patienti. Vtrunq; contentionem capit & remissionem.

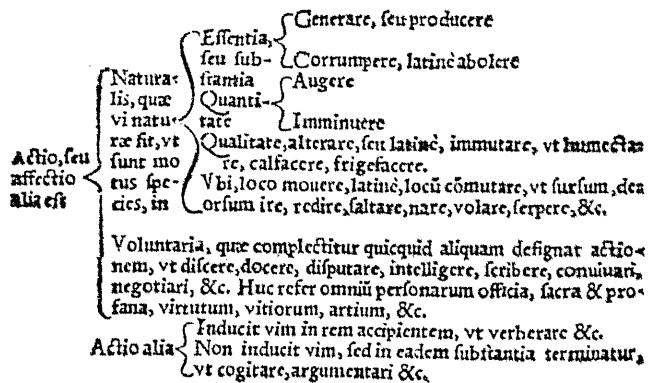
Verba motus

Excipiuntur verba sensuum

Excipiuntur propria relatiua. Sex actionis partes,

Proprietates actionis,

missionem. Est et actio nonnunquam actioni contraria, ut incendere, extinguere, calfacere, refrigerare magis, vel minus aliud alio dicitur.

Pati, ἢ πάσχει, perpassio. 23.

Patio, seu fieri, seu accipere, est actionis affectus, et applicatio patientis, seu accipientis ad efficiens, vt produci vel oriri, aboleri (vulgus corrumpi dicit) seu enterire, crescere, augeri, minui, immutari, (pro quo isti dicunt alterari) crescere, decrescere arbores. item dici, scribi &c. mutata ad hunc modum effectiois tabula. Nomina quae verbalia passivae significationis. Verba neutra quae grammaticis absoluta dicuntur, ad qualitatis ordinem referuntur, vt pallere &c.

Vbi

Vbi. 24.

VBI (ἢ ὅπου) ordo est, qui locorum descriptionem complectitur, in quibus aliquid esse, fuisse, fore, factum, futurum ve dicitur, vt esse, vel fieri Coloniae, domi, infra, supra, dextra, sinistra, ante, pone, &c. Quicquid apte respondemus interroganti, vbi res sit aut geratur. Quo, qua, unde, eodem referenda quibusdam videtur, vt sursum, deorsum, ad inferos, hac, illac, rure, domo &c. Huic ordini nihil est contrarium, nec interditur, nec remittitur. Nam esse in templo, non est magis vbi, quam esse domi &c. Proprium ei comprehensio. Locus hic non pertinet, sed esse aliquid, fieri, agere, vel pati in loco, quemadmodum nec tempus ad ἢ ὅπου referendum est, sed hoc, vel illo tempore factum esse quippiam, vel esse, vel fieri, agere vel pati. Locus varius est, vicinus remotus, loca diuersa, amplius angustus, sublimis humilis, maritimus terrestris, aërius, aquosus siccus, planus montosus, celebris desertus, honestus infamis, apricus opacus, salubris pestilens, cultus neglectus, sacer profanus, publicus priuatus, vt forum, templum, regio, provincia &c. Mirè valet haec categoria, et ea quae subiungitur, ad coniecturas, laudes et vituperationes, nec inferam praestat utraq; probationem.

Quando. 25.

QUANDO (ἢ ὅτε) continet temporum differentias. Subiicitur huic ordini, quicquid ad interrogandi particulam quando, legitime respondetur, vt huius, heri, noctu, interdiu, citò, serò, breui tempore

pore hyberno, belli, pacis, intempestiue &c. Intera-
uallum temporis ad quantitatem pertinet, vt si quæ-
ratur, quot annos Augustus imperarit. Tempus au-
tem triplex est, præsens, cum quo conferuntur præ-
teritum & futurum. Temporis præcipue sunt par-
tes, annus, mensis, dies, hora. Annus duplex, maxi-
mus, & vertes: dies naturalis, & civilis: hora æqua-
lis, & inæqualis, quæ sunt à nobis in Elementis astro-
nomicis explicata. Sunt dies festi, profesti, fasti, ne-
fasti, ferie, nūdinæ, ver, æstas, biennium, seculū &c.
tempus serenum, nubiliū, &c. Proprium est τὸ ποτὶ
effluere, & non permanere. Contrario caret, & in-
tentione & remissione.

Proprie-
tates.

Situm esse, ὄρνυός. 26.

SITVM esse, ὄρνυός, quod est, vt Quintilia-
nus ait, compositum esse quodāmodo. Genus est eo-
rum nominum, quæ corporis & partiū eius positum
exprimunt, vt stare, sedere, cubare pronū, supinum,
in latus: status, sessio, accubatio, &c. Non intendi-
tur, neq; remittitur, quamobrem nec contrarium rea-
cipit. Neq; enim sedere & stare contraria sunt, ne-
vni plura contraria sint. De quibusdam stare dicitur,
de quibus sedere rectè dici nequeat. Nam stant mon-
tes, turres, arces, &c. iacent aræ, campi. iacet ter-
ra, vel pendet potius, vt & aer, ignis, astra. Propriū
est ὄρνυός situs, vel positus.

Habere.

27

Habere

Habere, ὄρνυός, quod est amictu ali-
quo tactum esse. Vestitum esse, vt prætextatum esse, togatum, tu-
nicatum, &c. Armatum esse, vt galeatum, hastatum, loricatedum,
Vocabula cōplecti rectū esse cum telo, &c. Ornatum, vt bullatum esse, annulo, monili insig-
natum esse, sceptro, fascibus. Phaleratū equum,
Chrellatum alinum, Possidere aurum, habere prædīa, vxorem, matrem, &c.
Distribui potest in Capere, seu cōtinere, vt plenum esse liquore, singulis, &c.

HABERE dicitur substantia integumentū, & hoc
haberi dicitur. Habitum id Dialectici vocarunt, quod
rectius integumentum appellatur. Caput intentionem
& remissionem, & cōtraria. Armator est eques pe-
dite. Contraria sunt seu priuantiā potius, armatus, in-
ermis, vestitus, nudus. Proprium est adiectio.

Proprie-
tates.

Vsus categoriarum & vocum com-
munium. 28.

IN his ordinibus varia generum, formarum, dif-
ferentiarum, & indiuiduorum, quæ in vocibus com-
munibus explicantur, exēpla reponuntur, & immen-
sa rerum cognatarum copia in has decem classes di-
gesta comprehenditur. Ex quibus finitionum ac di-
uisionum materia, propriaq; rerum attributa petun-
tur. Cum enim definitio omnis ex genere constet &
differentia, vel alia quapiam proprietate quæ de eo
quod definitur, vicissim dici potest, frustra definire
conetur is, qui vocum quinq; naturas ignoret, fru-
straq; diuidere studeat, cui generis, speciei, differen-
tiæ, accidentium, & subiectorum ratio sit ignota.
De amplitudine & angustia, rerumq; inter se cog-
natione

natione supra etiam sub capite. De usu quinque vocum, quarum hæc propria est explicatio, diximus. De categorijs aliter Quintilianus, qui status rhetoricos esse iudicat libro 3.

De postprædicamentis.

29.

Conuenientia.

Pugnantia.
Differentia.

TRADVNTVR & alia quedam post categorias, seu μετὰ τὰς κατηγορίας, quæ illi postprædicamenta vocant, quibus vocabulorum aliquot ambiguum explicatio continetur, vt sunt primum conuenientia & pugnantia. Conuenientium autem quedam conueniunt, seu eadē dicuntur, genere, vt quæ sunt eidem generi proximo subiecta, vt prudentia, & temperantia: quedam sunt eadem specie, quæ ad eandem speciem referuntur, vt Demosthenes, & Cicero: quedam consentire numero dicuntur, cum pluribus idem declaratur, vt homo & animal ratione præditum: nam vtriusque eadem est substantia. Et Mart. Tull. Cicer. Pugnantium alia sunt differentia, seu diuersa, alia contraria. Differentiū alia numero discrepant, vt indiuidua, veluti singuli inter se homines: Alia specie differunt, quæ eadem specie non continentur, vt sunt diuersarum formarum indiuidua inter se distantia, vt hic equus, hic asinus. Vel eiusdem generis diuersæ species, vt equus, asinus. Alia genere distant, vt ipsa diuersa genera, & quæ ad idem genus nō referuntur, vt animal & arbor, quæ ad corpus animatum, & plantam. item homo, & quercus, quæ referuntur

referuntur ad animal, & arborū. Huc pertinent quæ totis rerū ordinibus discrepant, vt substantia, & qualitas. Opposita quæ Græcè ἀντιθέτα dicuntur, in topicis explicabuntur. Prius & posterius quinque modis dicuntur, simul duobus. Prius aliquid dicitur tempore, vt dies hesternus hodierno die prior est, & hic crastino, pueritia iuuetute. Natura prius, vt animal homine, homo Socrate, quomodo priora dicuntur generalis formis & formæ indiuiduis integra partibus, causæ effectis, subiecta adiacentibus. Situ & ordine, vt à freto Herculeo Græciam petenti Gallia prior est Italia, & in corpore humano descendentibus à vertice, caput ventre prius est, & hic pedibus. In grammatica literæ sunt syllabis priores, syllabæ dictione: in rhetorica, proœmium narratione prius est, & c. Dignatione prius id dicitur quod præstantius est. sic consul prætor prior est, hic ædili, aurum argento, anima corpore & c. Causa, solis ortus die prior dicitur, species proprio. Simul aliqua dicuntur tempore, vt calor, & splendor in sole simul hærent: angeli omnes eodem tempore creati. Natura, vt ea quæ reciprocantur, & neutrum est alteri causa vt sit, vt pater & filius, simulum duplum. Sic species plures eidem generi subiectæ, vt homines & bestię. Motus species in affectionum categoria recensuimus. Et verbum habere in categoria postrema.

Opposita.
Prius & Posteriorius.

Simul.

Fabula secunda definitionis, & diuisionis.

De definitione nominis. 30.

Ex

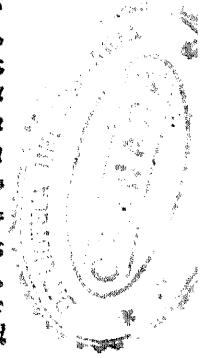
Definitio. EX quinque vocibus & decem categorijs colliguntur definiendi & diuidendi rationes. Definitio est oratio, quae vocis, aut rei alicuius naturam explicat. Et duplex est, nominis, & rei. Definitio nominis est, qua dictionis explicatur significatio. Huius decem formae sunt. Prima dicitur ἁπλῆς, cum notiori verbo quippiam declaratur, ut capitis diminutio est prioris status commutatio. Lata culpa est nimia negligentia. Secunda ἡ ἀναφορὰ, ut inter regem & tyrannum id interest, quod ille iure, hic vi dominatur. Huic affinis tertia ἡ ἀναφορὰ τῆς ἐναντίας, per contrarij remotionem, ut virtus est vitium fugere &c. Ad quae referuntur negantia, & priuantia, ut infans est, qui fari non potest. Quarta ἡ ἐν ἁπλῆς πλεονεξία, ut in τῷ ἐμοὶ ὄντι, per defectum ut dodrans est, cui quadrans deest. Quinta ἡ μεταφορὰ, per translationem, ut mors vltima linea rerum est. Pecunia est neruus belli. Adulescētia est flos aetatis. Senectus est aetatis occasus. Sexta ἡ ἐπαύριος, per laudationem, ut Iustitia est regina virtutum omnium. Et per vituperationem, ut otium est pestis adolescentum. Septima ἡ ἀναλογία, per proportionem, ut sol est mundi oculus. Ciuitas sine magistratu, est nauis sine gubernatore. Lex anima est ciuitatis. Pictura est tacita poësis. Octaua ἡ ἑξέμπελος, exempli gratia, ut substantia est, ut homo. Nona per periphrasin, ut Troiani belli scriptor, & per hypotyposin, ut Achilles vir est impiger, iracundus, inexorabilis, acer &c. Postrema ἡ ἐπιμορφία, quae

Definitio nominis.

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5
- 6
- 7
- 8
- 9
- 10

quae notatio Latine dicitur, cum ex vi nominis elicitur definitio, ut asiduus est, qui dat asses. i. diues. Locuples, locorum plenus. Pecuniosus, qui pecorum copiam habet. Fides, qua fit id quod dictum est. Focus, quod foueat omnia, dictus. Etymologia vocis a probatis gramaticis est petenda: quae si peregrina fuerit, ex proprio cuiusque linguae idiomate iudicari debet. Et sua cuiusque artis propria vocum significatio, et phrasis ipsa caute ponderanda est. Adhibetur autem necessaria nominis definitio, cum de voce ambigua disputatur, de qua nisi primum conueniat, caeca omnis est sputatio. Ut, si nobis de mundo sit differendum, initio indicabimus quid nos mundum appellemus. Neque vero hic sacra profanis miscenda sunt. Relinquenda est sua Ecclesiasticis vocabulorum significatio, non raro vehementer abhorrens a lingua Latina. Nam Latini tantum sermonis studiosi vix agnoscant Principem huius mundi, quem profanum veterum ethnicorum vulgus Iouem esse credidit, patrem hominumque deumque. At literae sacrae hoc nomine diabolum notant. Habent autem Ecclesiastici non vocabula tantum peculiaria, qualia sunt fides, iustitia, benedictio &c. sed nouas etiam phrasas & Latinae linguae authoribus inauditas. Diligenter itaque in quauis arte in primis oportet exprimi, quae vis & sententia subiecta sit vocibus.

Necessaria nominis definitio.

De quinque rei finiendae formis. 31.

DEFINITIO rei, est oratio, quae id quod definitur, explicat quid sit, id est, quae rei sit natura. Definitione vniuersa vis explicanda est. Cicero in partit.

D Non

Non est, inquit, dubiū id quidem, quin definitio ge-
nere declaretur & proprietate quadā, aut etiam cō-
muniū frequentia, ex quibus proprium quid sit elu-
ceat. Sed quoniam non vna proprietatis ex locis du-
ctæ (nam ex omnibus ferè duci posse videntur) ratio
est, quinq; rei definiendæ formæ pro differentiarum
varietate diuersos constituente finiēdi modos tradū-
tur. Prima est finitio essentiæ (essētiā) quæ constat
ex genere proximo & differentia, seu proprietate
quadam naturali. vt homo est animal mortale rationis
particeps, vel aptū ad risum. Bestia est animal ratiōis
expers. Hæc materiæ formæq; naturali locus est. Ho-
mo animal est mente præditum. Item virtus est habi-
tus animi naturæ modo rationi cōsentaneus. Alibi ita
In Tuscula. Cicero: Virtus est rationis perfectio. Habitus est ani-
mi vel corporis qualitas vsu comparata. Candor est
color vsu dissipans. Linea est magnitudo longa.
Nam & accidentia eiusdem ordinis hoc modo finiun-
tur. Et supra docuimus in singulis classibus superiora
dici de inferioribus sibi cognatis: eamq; vulgò prædi-
cationem essentialē dici, vt aurum est metallum, sta-
dium est linea, libido est animi perturbatio, genera-
tio est actio, terræ motus passio. Accidentia autem
prædicationem vocari, cum accidentia vel de naturis
vel de alijs non cognatis dicuntur, vt Cicero Orat. Pla-
to differit, linea est curua, artes sunt vtilis, mors ter-
ribilis, &c. Cauendum in hoc finitionum genere, ne
eius, in qua res definienda reponitur, categoriæ fines
egrediamur, sed ex eadē serie genus & differentiam
2. de promanus. Secunda definitio causarum (causā) quæ
est

est quæ conficitur ex genere & rei causis, quæ loco
differentiæ colliguntur. Cause quatuor sunt, materia,
forma, efficiens, finis. Materia dicitur, ex qua res
quæque producitur, vt pannus vestis est, materia, lana
panni, ligna & lapides domus, vapor nubes. vt, domus
est ædificium ex lignis & lapidibus cōstruētū. Refer-
huc etiam materiam, in qua res hæret vel versatur, vt
pictura in tabula. Patientia in rerum difficultium vo-
luntaria perpeffione versatur: Dialectica in argumen-
tatione, &c. Forma est rei figura, & ex materia sa-
cta species, ex qua nomen res quæq; ducit, agendiq;
facultatē res naturalis habet. vt Toga vestis est ex-
terior, laxa, & sinuosa, quæ subtrahā cingebatur.
Tunica vestis breuior sine manicis. Pallio tunica pro-
pior, quia interior, & palliū exterius, late diffusum.
Auis est animal volatile. Homo est qui ex corpore cō-
stat, & anima. Anima melior hominis pars est, ex qua
nomen est inditum. Vnde nō abs re vulgò dictum est:
forma dat esse rei, cū res id quod est formæ debeat ac-
ceptum ferre. Quamquā naturalem hanc formam re-
ctius ad superiorem finiēdi formā retuleris, vbi huic
propriū locum fecimus. Efficiens, quæ aliquid effi-
cit qui & author rei dicitur, vt fauer domus, vel na-
uis, sol diei, libri scriptor. Hæc danda opera est, vt
quoad licebit, causis vtare proximis, præcipuis, &
sufficientibus. Vt senatusconsultum est quod Sena-
tus iubet, atq; constituit. Plebiscitum, quod plebs.
Dies est lux à sole per mundum diffusa. Lex est do-
num deorum, &c. Referuntur huc instrumenta, vt
eruditio studio paratur: triticum mola teritur, &c.

Cause a.
Materia.

Forma.

Toga.

Tunica.
Pallium.

Efficiens.

Senatuscon-
sultum.

Plebiscitum.

Dies.

Lex.

Finis. Finis seu vsus est, cuius gratia res est comparata, vt Vestis est indumentum ad corpus tegendum factum: **Penula.** Penula vestis est vilis, quæ ceteras ab imbre defendit. Refertur huc & illa finitio possit, quæ ab effectis & officijs est petita, quam commoditatis causa tertium finiendi modum constituimus. Absolutissime censentur huius generis definitiones, quæ sunt ex omnibus collectæ causis. vt Matrimonium est legitima perpetuâq; viri, ac mulieris coniunctio: & studio gignendæ sobolis, & vitandæ scortationis causa summa animorum consensione, iuncta vitæ ac fortunariæ omnium indiuidua societas. Materia vir & mulier, forma societas: efficiens, legitima, & animorum consensio: finis gignere &c. Tertium rei finiendæ genus ab effectis & officijs ducitur, in quo differentie vice effecta, vires, propria, & officia ponuntur. Quæ forma ferè definiuntur habituum nomina, virtutû, artium: Item perfonarum officia, herbarumq; vocabula, vt Lactuca & malua herbæ sunt, quæ ventrem leniunt. Sacrilegus est qui sacra diripit. Tyrannicida qui tyrannum recipub. liberandæ causa percussit. Grammatica est ars, quæ recte loquendi, scribendiq; rationem ex optimis authoribus petitam docet. Physica est causarum naturalium scientia. Rhetorica est bene dicendi scientia. Dialectica bene disputandi. Actio est ius persequendi in iudicio quod sibi debetur. Nam eodè pertinent relationum nomina, vt tutor est qui pupillum defendit, patronus qui clientem. Maritus est qui uxorem habet, pater qui filium, genus quod species complectitur &c. Quartus finiendi modus a partibus vel formis

formis sumitur, in qua partes præcipuæ, vel species proximæ in differentiæ locum subrogantur, vt dies ciuilis est spatium viginti quatuor horarum equalium. Dies naturalis intervallum temporis est, quo sol orbem nostrum lustrat. Posterior hæc definitio à causis ducta est. Ius scriptum est, quod leges, plebiscita, senatusconsulta, principum placita, magistratum edicta, responsa prudentum, morem & æquitatem comprehendit. Virtus est quæ prudentiam, iustitiam, fortitudinem, temperantiam, communionem quadam complectitur. Non est autem semper necesse genus eius, quod definitur, exprimere. Facile id sepe quamuis omisum intelligitur, vt in exemplis superioribus, & in alijs etiam nonnullis finiendi modis. Vtimur hoc genere, cum partes toto sunt notiores. Ad hanc formam pertinet & diuisio. vt, Ars est quæ vel in inspectione, id est, cognitione & æstimatione rerum posita est, qualis est astrologia: vel in agendo, qualis est saltatio: vel in effectu, qualis est pictura, Fab. lib. 2. cap. 19. Quinta rei definiendæ forma colligitur ex genere & accidentium, congerie differentie nobis ignotæ loco usurpata. vt, Aer est elementum calidum & humidum. Cælum corpus est simplex, quod circumagitur. Homo est animal bipes implume, & erectum. Lupus terrestris, animal est forma & magnitudine paulo maiore canina, ex raptu ferè pecorum viuens. Romani gens togata. Græci palliati, &c. Tantisper autem accidentia generi adijcienda colligemus, dum rem explandam sufficienter exprimant. Finiuntur hoc modo ferè animalia, plantæ, metalla, gemmæ & alia pluri-

Dies ciuilis.
Dies naturalis.

Ius.

S

ma. Hoc genere personarū quoque & rerum descriptiones continentur, quarum exempla plurima sunt passim apud historicos, & poetas potissimū obuia.

Recte definiendi præcepta. 32.

RECTE finiendi præcepta sunt, ut finitio neq; plura neque pauciora suo ambitu cōplectatur, quam eius quod definitur, natura postulat, ut nihil in ea nec redundet, nec desideretur, atque vtrumq; retro etiam vicissim cōmere, mutuisq; probationibus explicari possit. ut q; definitio eius quod definitur, propria sit, ut ne possit in aliam rem transferri quamlibet. sitque verbis proprijs & apertis breuiter comprehensa.

Vtile Cicero: suis præceptū. in Topicis.

Refert Cicero, veteres præcipere, cum sumpseris ea, quæ sunt ei rei quam definire velis, cum alijs communia, eousque persequi, dum proprium efficiatur, quod nullam aliam in rem transferri possit, ut hoc: Hæreditas est pecunia. commune adhuc, multa enim genera sunt pecuniæ. Adde quod sequitur, quæ morte alicuius ad quæpiam peruenit. Nondum est definitio: multis enim modis sine hereditate teneri mortuorū pecuniæ possunt. Vnum adde verbum, iure. Iam à communitate disuncta res videbitur, ut sit explicata definitio sic: Hæreditas est pecunia, quæ morte alicuius ad quæpiam peruenit iure. Nondum est satis, adde, nec ea legata testamento, aut possessione retenta. confectum est. Itēq; aliud: Gentiles sunt, qui inter se eodē nomine sunt. Nondum est satis. Qui ab ingenuis oriundi sunt. Ne id quidem satis est. Quorum maiorū nemo seruitutem seruiuit. Absit etiam nunc. Qui capite nō sunt diminuti. Hoc fortasse satis est: nihil enim

Hæreditas.

Gentiles.

videq

vide Scæuolā pontificē ad hanc definitionē addidisse. Hactenus Cicero. De vtilitate definitionis & totius etiam Diælecticæ, vide Cice. de Oratore. lib. 1.

De diuisione. 33.

DIVISIO est rei per partes explicatio. Hanc distribuere licebit in diuisionem nominis & rei. Diuisio nominis est vocis $\alpha\lambda\lambda\omicron\sigma\iota\ \mu\omicron\upsilon$, & ambigue in suas significationes distinctio, seu, enumeratio significationum homonymi nominis, vel etiam orationis ambiguae, & phrasis. ut si lupum distinguamus in hominem, quadrupedem, & piscem: Canem in bestiam terrenam, aquatilem, & sydus, hæc forma: Canis aut terrena bestia est, aut aquatilis, aut sydus. Vel, alius terrenus, alius aquatilis, alius æthereus, &c. Quamquā hæc Rodolpho vix mereri nomē diuisionis videatur: necessaria tamen est in omnibus disceptationibus diligens significationum enumeratio. Constituendum est enim primum, ut supra dixi, quid sonet vocabulum cōtrouersum, quæ res vel sententiæ ei subijciatur. Diuisio rei triplex est: generis in species, totius in partes & rei in accidentia, &c. Prima diuidendi ratio, est generis in suas species diductio. Hoc modo elementum in ignem, ærem, aquam, & terram diuidimus: Magnitudinem permanentem in lineam, superficiem, & corpus: Rempub. in democratiā, aristocratiā, & monarchiam: Ius in legem, morem, & æquitatem, his modis: Magnitudinum alia longa est, ut linea: alia lata, ut superficies: alia crassa, ut corpus. Animalium aliud homo, aliud bestia seu pecus. qua modo ferè vti

Diuisio nominis.

Necessaria nominis diuisio.

Diuisio.

D 4 IIII,

mur, cum differentijs nomina indita non sunt, & formarum numerus non est infinitior. Animalium aliud est rationis participes, aliud expers. quod gentis tum adhibemus, cum formis nomina desunt, cuiusmodi sunt maxime ille, quæ rursus tanquã genera diuidi possunt, quas subalternas nominant. Atque hæc proprio nomine diuisio appellatur, quæ fit potissimum, cum genera per differentias proprias in suas formas ita diducimus, ut & hæc singule deinde generis nomen inductes, in alias subiectas diuidantur, donec ad indiuiduū perueniatur. ut animalium aliud λογικόν, aliud ζῳον. Et ζῳον aliud terrenum, aliud aquatile, aliud volans. Et his singulis subiiciendæ suæ species. Secunda rei diuidendæ forma, est totius in partes seu præcipua membra distributio, quæ propriè partitio nominatur: ut si rempub. Roma. in senatores, equites & plebeios partiaris: Homine in animã & corpus: & corpus in caput, ventrem, manus, pedes, &c. quas integrales partes appellant. In partiendo differentia serè nõ occurrunt: & quia longum esset sæpe singula colligere membra, satis erit præcipua recensere. Vide sub tabula quinta locum à partibus. Distat à diuisione partitio, quòd genus de specie dici possit, totum de parte non possit. Nam rectè dicitur, Iustitia virtus est, caput verò homo dici non potest, nec pes, nec alia membra. Quintilianus lib. 7. Diuisio est, inquit, rerum pluriū in singula, partitio singularum in partes discretus ordo, & recta quædam locatio prioribus sequentiã annectens. Cautè admodum hic præcipit Cicero, ne pars in genere numeretur, id est, ne partium partes generali diuisi-

Diuisio.

2
Partitio.

Different
diuisio &
partitio.

Cautio.
De finibus lo
corum.

rali diuisioni admisceantur, & ne id quod pars est, genus in diuidendo constituantur. Cavendum quoque ne genus in parte numeretur, id est, ne rei quæ diuiditur, id pars ponatur, quod eius sit genus. Tertius diuidendi modus triplex est: Subiecti in accidentia, ut hominum alij liberi sunt, alij serui. Phamacorum aliud salubre, aliud noxium. Partimur hoc modo substantiam per omnium accidentium categorias, & per plerosq; locos dialecticos, ut docet Rodolphus lib. 1. Alter huic contrarius, est accidentis in subiecta, ut bonorum aliud animi, aliud corporis, aliud fortune. Vtilium alia sunt animata, alia inanimata. Cic. bib. 2. de Offic. Tertius est accidentis in accidentia, ut bonorum aliud honestum, aliud vtile, aliud iucundum. Hoc diuidendi genus est oratoribus frequens, quomodo Cicero in oratione pro lege Manilia Pompeij laudes enumerat, sciẽtiam rei militaris, virtutem, auctoritatem & felicitatem. Huc potest & quarta refferri diuidendæ forma, quam Rhetores tum partitionem distributionem orationis nominant, quæ rerum tractandarum ordo cernitur, & ad docilitatem pertinet, necessaria non oratori tantum, sed cuius etiam differenti & explicanti.

Rectè diuidendi præcepta. 34.

PRIMUM ut diuisio, quoad fieri poterit (neque enim id perpetuum est) duabus repugnantibus differentijs, totamq; generis amplitudinem seu rei diuisive naturam complectentibus absoluat: (vitiosum est enim in diuisione aliquid prætermittere, maxime in re fini-

Cautiones. 2.

In diuisione pars nulla nebet neque superare.

D 5 re fini-

ve finit.) atq; vt differentie genus diuidetes comūctē generi sint æquales, & partes collectæ toti. vt, Anima lium aliud ratione præditū, aliud rationis expers: quæ repugnantes sunt differentie. Imperitē igitur hoc modo diuiseris, hominum alij liberi sunt, alij rustici. Alterum est, vt cuiusmodi sint diuisionis partes, quæ de pluribus, quàm ipsam illud, quod diuiditur, dici nequeant, hæc est, vt qui quid genere continetur, id totam differentijs explicetur, vt quod est animal vel planta, id est corpus viuum: & omne corpus viuum est animal, vel planta. Vtilis est diuisio ad definien- dum. Nam diuisione adiunari finitionem Cicero docet, & ad rei distribuendæ explanationem, & lumen orationis, ac copiam, de qua vide Erasmi in initio. 2. copie comment. xij.

Vtilitas diuisionis.
In Topicis.

De methodo seu compendiaria tractandi simplicis thematis forma, de ordine ac perspicua docendi ratione. 35.

IN methodo spectatur eorum potissimum præceptorum vsus, quæ sunt hætenus à nobis tradita de vocibus & categorijs, tum de finitionibus & diuisionibus. Hæc tractandæ simplicis questionis & explicandæ via didascalicū genus appellatur, seu didacticum, seu dialecticū, quo topica traditur, & succincta simplicium questionum tractatio, totaq; rei natura paucis locis inuestigatur. Explicatur autē octo locis, seu questionibus thematis simplicis natura, quæ sunt: Prima, An sit? vt sit? ne sapiens, fuerit? ne Troia? futura? ne sint terrarū exustiones? sit? ne amicitia? Hac quæ-
stionis

Didacticum seu dialecticū explicandi genus.

Prima quæstio.

stionis genus cum rarius in th. mate simplici occurrat, si forte extiterit, indicatur aut experientia & testimonijs grauium authorum, aut signis & effectis. Huius loco vim nominis ante omnia, & certam significationem inuestigabimus. Vt de virtute dicendum, primum constitues, de qua virtute sit differendum. Vires enim sunt huius vocabuli significationes. Itemq; de amicitia. nam duplex est: vera & sincera, & ex amore profecta, quæ est inter bonos: altera ficta, quæ improborum est, & vulgi, quod amicitias utilitate probat. Secūda, Quid sit, est definitionis duplicis index, nominis & rei. quid sapientia? quid amicitia? vt Amicitia (ab amore dicta) est omnium diuinarū humanarūq; rerū cum beneuolentia & charitate summa consensio. Ad hūc locum pertinent & coniugata. Tertia, Quæ species & partes? Referuntur huic diuiso, & partitio. Amicitiam supra fecimus duplicem, bonorum & improborū. Quarta, Quæ causæ? Quæritur hic efficiens potissimum causa, & finis. Materiam & forma definitione serè comprehenduntur. Amicitia veræ causa à natura profecta, amor est, quæ virtus & gignit & continet: fictæ, spes cōmodi. Quinta, Qui effectus, vires, officia? conseruat societatem humanam, & beneuolentiam alit, secundas res splendiores facit, & aduersus leuiores, &c. propriumq; ei est monere, & moneri. Sexta, Quæ adiacētia, conuicta, & similia? Amicitiam consequuntur beneuolentia, fauor, candor, sinceritas, opes amicorum, gaudium, cura de amicis tuendis, comitas, obsequium bonestum, beneficentia &c. Septima, Quæ pugnantia?
Amici-

2

Amicitia

3

4

5

6

7

TABVLAE DIALECT.

Amicitiae repugnant in malicia, malevolentia, odium
amicitiae venenum, assentatio pestis amicitiae maxima,
simulatio amicitiae, ὡς Χόρας φιλία, negligentia ami-
ci, querela, tristitia, amare tanquam sis aliquando o-
surus, &c. Octava, Quae testimonia & exempla Ari-
stoteles amicitiam vocat virtutem, aut cum virtute
copulatam. Empedocles dicebat res omnes & mundum
totum ex amicitia constare. Ennius, Amicus, inquit,
certus in re incerta cernitur. Pertinent huc paria a-
micorum: item, Amicorum communia omnia, aliisque plu-
rima. Vide chiliades Eras. Aristoteles quatuor tan-
tum posuit quaestiones, quae sunt & in hoc nostro ca-
talogo praecipuae: An sit, Quid sit, An illud tale ve-
sit, Quamobrem sit. Ad quas referuntur & aliae
quaestiones quatuor: generis, definitionis, proprii
& accidentis, quod res omnis quae ad disputandum
proponitur, aut generis quaestionem habeat, aut de-
finitionis, aut proprii, aut accidentis. Admonendum
hic videtur illud, ut propositam quaestionem per co-
muniū vocum titulos circumferamus, observaturi ge-
nus, speciem, proprium, accidens: & si videtur, per
plerosque locorum indices. Vtile quoque fuerit circum-
stantias observare, & coniunctae quaestiones partes, ut
initio dictum est, ad simplices voces reuocare. Quae
res incredibilem suppeditabit orationis copiam. Vide
praeterea Rodolphum lib. 2. cap. 28. & 29. Prae-
cipiendum & illud est, ut cum seruemus in docendo re-
rum ordinem, quem bonis authoribus videmus esse fa-
miliarissimum, ut à generalibus principijs ad speciales
declarações per distributionem deducatur dispositio,

Vtile praec-
ptum.

De dispositio-
ne seu ordine
in explicando.

tio, veluti à definitione vniuersa ad singularem par-
tium explicationem. Hunc methodicam rerum ordi-
nem Cicero tenet cum locis pluribus, tum praecipue
tribus illis Officiorum libris. De dispositione artis &
consilij dictum est in Rhetoricis, & supra etiam in-
dicatum est sub capite extremo 33.

Tabula tertia elementorum argumentationis.

De enunciatione, seu propositione. 36.

PRIMA tabula voces & categorias continebat,
altera simplicium vocum topicam, id est, diffinitionem
& diuisionem explicuit, & methodum seu compen-
diariam simplicium quaestionum tractationem. Quae
re cum in vtraque de simplicibus quaestionibus satis
dictum videatur, nunc de coniunctorum thematum ra-
tione dicendum. Themata coniuncta seu copulata co-
stant ex integra oratione, ut sit ne voluptas malum
sit ne bonum paupertas? Haec tractantur argumenta-
tione, quae ex enunciationibus efficitur. Enunciatio
autem seu enunciatum (quae nunc ferè propositio ap-
pellatur) est oratio perfecta, quae verum aut falsum
quid esse perspicue declarat: à M. Varrone prolo-
quium dicitur. à Cicrone pronunciatum, effatum, enu-
ciatum. Enunciatiua dialecticorum propria est ora-
tio: sed deprecatiua, imperatiua, interrogatiua, vo-
catiua, & si quod aliud sermonis genus est, oratorum
sunt ac poetarum. Duplex est enunciationis utilitas.
Monemur primum, ut in omni causa rei summam bre-
uiter comprehendamus. Deinde, ut longas authorum
argumentationes detracto ornatu rhetorico in simpli-
ces propositiones redigamus.

Themata con-
iuncta.

Enunciatio seu
propositio.

In Tuscula,
In academ.
De fato.

Utilitas enun-
ciationum.

Enuncia-

Categorica
enunciatio.

ENUNCIATIONVM alia est categorica, id est, simplex, ut Cato est sapiens: alia hypothetica, seu copulata, ex simplicibus enunciatis constans: ut si Cato sapiens est, egritudinis est expers. Categorica est oratio indicatiua, quae ex duobus terminis subiecto & praedicato conficitur, ea forma, qua Grammatici ex nomine & verbo indicatiuo perfectam orationem absoluunt: (nomini adduntur pronomina: verbo & nomini participia. Reliquae partes orationis à grammaticis traditae supplementa sunt tantum & coniunctiones) ut sapientia est expetenda. Sapientia hinc subiectum est, expetenda est praedicatum.

Termini.
Subiectum.
Praedicatum.

Terminos Dialecticè appellamus propositionis partes, in quas ipsa resoluitur. Subiectum vel subiectus terminus nomen est, & prior enunciati pars. Praedicatum, verbum est, & pars posterior. Priori aliquid tribuitur, vel adimitur. Posterior pars ipsum illud est, quod tribuitur, vel detrahitur. Priorem terminum Graeci ὑποκείμενον appellant, quod nostri subiectum conuerterunt, id est, de quo aliquid dicitur. Alterum Graeci κατηγορούμενον, nostri vocant praedicatum, quod Latine attributum, seu dictum appellatur, id est, quod de alio dicitur. Vtranque partem si dictum nomen est, connectit verbum substantiuum. Est, quae tamen copula in verbis non requiritur. ut hinc: Deus omnia gubernat. Omnia vincit amor. idem est cum eo: Amor est omnium victor, & Deus est omnium gubernator. Non est autem necesse terminum vtriusque simplicem

simplicem esse, & (ut illi vocant) incomplexum, nec ordine precedere subiectum, quod prius tamen intelligi necesse est.

Enunciati categorici diuisiones
tres. 33.

DIVIDUNTUR categorica, seu simplicia pronuntiata primum in vera & falsa. Vera sunt rei consentanea, eaque vel necessaria sunt, vel fortuita, seu contingencia. Necessaria certa sunt, & vel natura, vel doctrina experientium nota. Necessario coherent indiuiduum, species, genus, differentia, proprium, definitio, causa, & effecta propria, & accidentia quaedam perpetua, ut homo ratione praeditus est, ignis est calidus, &c. Fortuita sunt, quae fieri solent, & usu veniunt, sunt quae credibilia, ut pecunia bonum est, voluptas malum, &c. Falsa, id est, dissentientia & aliena a veritate, quae vel natura, vel doctrina experientium improbantur, ut sunt ea quae quae Graecè ἀδύνατα dicuntur, id est, impossibilia, ut Animus est mortalis, homo bestia est, lapis sentit. Secunda diuisione distribuuntur enunciaticiones in aientes & negantes, quas vocant affirmativas & negatiuas. Aientes sunt, quibus quippiam alicui inesse dicitur, ut voluptas bonum est. Negantes sunt, quibus aliquid inesse negatur. ut voluptas non est bonum. Negantes intellige, cum ad principalem copulam seu verbum additur negatio. Neque enim haec negans est: Hi quibus non est quod agant, aliena curare solent, id est, otiosi plerumque ea curant, quae nihil ad se perui-

Primi diuisio
Vera.

Necessaria.
Vide supra sub
cap. 3 1. de qua
plici praedica-
tione.

Fortuita seu
contingencia.
Falsa.

Secunda di-
uisio.

Aientes.

Negantes.

111.

nent. Neque hæc negat: Anima est non mortalis, sed
 ait. Tertia diuisione tribuuntur enunciationes in ge-
Tertia diuifio neres, particulares, indefinitas, & singulares.
Generales, Generales seu de rebus vniuersis dicentes, (vniuersa-
 sales ferè nominant) quæ sunt omnino vel vere, vel
 falsæ. vt, Omnia sunt hominum tenui pendentia filo.
Particulares. Inuisa virtuti nulla est via. Particulares seu ex parte
 dicentes, quæ sunt quadam ex parte vel vere, vel
 falsæ. vt, Quidam nimia gloriæ cupiditate trahuntur.
Indefinitæ. Quidam gloria non ducuntur. Indefinitæ, sunt qui-
Signa. bus *οὐκ ἔστιν ἄριστος* sunt detracta: (ea signa vocant
 & consignificatiua, vt omnis, nullus, aliquis, qui-
 dam, &c. quæ terminis adduntur: ipsa termini non
 sunt, nisi generè neutro sumantur, vt Amicorum cõ-
 munita sunt omnia: Bonum per se expetitur. aut nisi
 facillè substantiuũ subaudiatur, vt in his, nihil, ne-
 mo, nullus, quisquis, quicumque, vt vitis sine nemo
 nascitur) vt vilius argentum est auro, virtutibus au-
 rum. Fortitudo virtus est. Homo homini præstat.
 Indefinitæ eæ maximè, quæ de rebus dicunt necessa-
 rijs, generale pronunciatum valent: quæ de contin-
 gentibus, particulare. quamquã in particulari signi-
Singulares. ficanda ferè signum addi solet. Singulares seu de re-
 bus singulis enunciantes, quæ indiuiduas etiam nomi-
 nare licet, vt Cæsar vicit Pompeium. Ouid. Non for-
 mosus erat, sed erat facundus Vlysses. Indiuidua à
 rhetoribus hypothesis appellatur: superiores illæ
 thesi continentur. Harum diuisionum quædam hypo-
 theticis etiam conueniunt. Primam illam diuisionem,
 qua tribuitur enūciatio in categoricâ & hypotheticâ,
 dialecticâ

Enunciationũ
 subalternarũ, qua-
 litas, quæritas:

dialectici nostri secundum substantiam fieri dicunt:
 secundam enunciationum simplicium diuisionem, quæ
 aientes & negantes complectitur, qualitatem propo-
 sitionum vocant: tertiam, quæ generales & particu-
 lares cum cæteris continetur, quantitatem nominant.
 Has tribus interrogandi notis distinguunt, quæ, qualis,
 quanta? Quæ, substantiã: qualis, affirmationẽ & nega-
 tionẽ: quanta, generalitatẽ & specialitatẽ notat.

De modificatis enunciationibus, quas
 modales appellantur.

De triplici pronunciatorum materia.

Quid de necessario, & contingenti
 sentiendam videatur. 39.

FECERVNT & aliam categorici pronūciati
 distributionem, quã id fecerunt in propositionem de
 inesse (sic isti loquuntur) & in modalem. Lice-
 bit dicere puram seu absolutam, & impuram seu mo-
 do quodam enunciatam. Pura est, homo est animal:
 Modalis, hominẽ esse animal necesse est. Modi nune-
 rantur quatuor præcipui, possibile, contingens, im-
 possibile, necessarium, seu necesse, quibus triplex in-
 dicatur ab illis enunciationũ materia, naturalis, remo-
 ta, & contingens. Necesse naturalẽ notat materiam,
 ac verum, certum: que pronunciatum: impossibile re-
 motam, ac repugnantem, falsam: que enunciationem:
 reliqui contingentem. Ex his proloquijs syllogifinos
 construunt, qui si rectè sobrièq; tractentur, nonnullã
 fortassis vtilitatem attulerint. Modalium etiã equi-
 pollentias, oppositiones, conuersiones, in elegantibus
 orationibus

Enūciatio.
 Pura.
 Modalis.

Triplex enū-
 ciationum
 materia.

E orationibus

orationis genere tradunt, quæ magna sæpe temporis iactura studiosos ad utiliora properantes detinent. Agitantur hoc loco sententiæ diuersæ de necessario & contingenti, de quibus quid sentiendum videatur, ostendam breuissimè. Non euenire omnia fatali necessitate (id quod falsò dixerunt Stoici) delectum, quæ esse aliquem ac libertatem certum est. Non enim, si quid eorum euentuum, quæ ab humana voluntate, & non diuina oriuntur, Deus præuidit, idcirco id euenire necesse est, cum si quid est mali id nec velit, nec probet Deus omnis boni fons & autor. Sed quæ ex diuina voluntate pendent, ea certa sunt, ut est resurrectio mortuorum futura. Certa etiã sunt ea ferè, quæ nature instituto cõtingunt, ut est solis ortus & occasus in orbe nostro quotidianus, temporum uices, astrorum cursus, &c. Et tamen facile est omnia posse deo, cum sit Omnipotès, etiã sistere solè. Præterita quoque & presentia necessariò vera aut falsa esse nulli dubium est. Sed res fortuitæ & quæ sunt in nostra potestate, atque eæ, quarum ea est natura ut & fiant & nõ fiant, in alterutram partem cadere possunt, nec certè definite quæ veræ sunt.

Alia rerũ esse repugnantia, de qua dicitur in locis.

De repugnantia pronuntiatorum, quam oppositionem nominant 40.

Oppositio.

ENUNCIATIONVM binarum tres sunt inter se affectiones, seu accidentia, seu proprietates, quæ vulgò nominibus vsitatis appellatur, oppositio, æquipollentia, & conuersio. Oppositio, est binarum enun-

rum enunciationum categoricarum, quibus idem est & subiectum & prædicatum, repugnantia. Opposita Cicero contraria nominat. Contrariarum autem enunciationũ formæ numerantur quatuor, quæ vulgò vocantur contrariæ, subcõtrariæ, contradictoriæ, & subalternæ. Contrariæ Latine dicuntur aduersæ, ut omnis bestia rationis expers est: & nulla bestia rationis est expers. Aduersantiũ ea est natura, ut ambæ veræ nunquã falsæ verò quãdoq; esse possint ea, quæ sunt ex contingenti: ut, Omnis voluptas est bonũ: & nulla voluptas est bonũ. Subcõtrariæ, quæ subijciuntur aduersis, quas an cõtrarias esse crederem, sæpe dubitavi: ut, Aliqua voluptas bona est: & voluptas aliqua nõ est bona. Aliqui docti sunt: & aliqui nõ sunt docti. Hæ falsæ nunquã pariter esse dicuntur, sed veræ quãdoq; posse in cõtinentibus, sed his, ut ego puto, diuersis. Nam si de istis sentias, quorum idem est subiectum, ut quos alius doctos esse dixerit, tu eosdem neges esse doctos, profectò verum alterum esse, & alterum falsum necesse est. Sic igitur statuamus, subcõtrariarum alterum verum esse, alterum verò falsum, nec in fortuitis vtrunque verum esse posse, nisi ea sint diuersa, quæ iam non dicentur opposita. Contradictoriæ, Latine contradicentes, seu disparatæ, quæ pugnant acerrimè, nec unquam simul aut veræ esse possunt, aut falsæ: ut, Omnis voluptas est expetenda: & Aliqua voluptas non est expetenda: Eadem est & in repugnantia singularum, seu indiuiduarum ratio. ut Cicero poeta est, & Cicero non est poeta. Item quo indefinitarum de-

In Topics.

Aduersæ.

Lex in aduersantibus obseruanda.

Subcõtrariæ.

Lex in subcõtrariis.

Cõtradicentes.

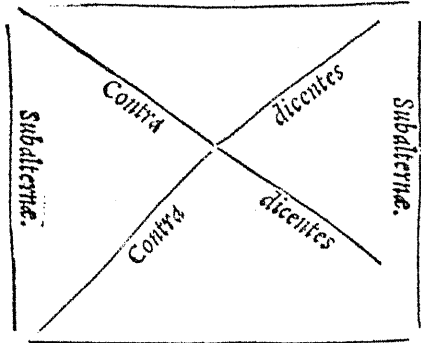
Regula cõtradicentium.

Subalternæ.

Rebus vniuersis dicentium, vt, Virtus est expetenda, Virtus non est expetenda: Ignis vrit, Ignis non vrit. Quartum genus repugnantium addiderunt isti, quas subalternas appellant, quæ sunt enunciationes particulares sub generalibus posite, ac sola quantitate distantes: vt, Omnis voluptas est bonum: & Aliqua voluptas bonum. Item, nulla voluptas bonum: & aliqua voluptas non est bonum. Quæ cum non videantur dissentire (nam nulla est inter has negantia) prætermitti possunt.

Tabella repugnantium.

Omnes homines gloria ducuntur. Contrariæ. Nulli homines gloria ducuntur.

Aliqui homines gloria ducuntur. Subcontrariæ. Aliqui homines gloria non ducuntur.

Cautionis.

CAVENDVM in hac tota enunciationum discordia, ne qua lateat ἀμωβολία ἢ πολυσυμμία vocū. tum etiam videndum, vt vtrobique terminus idem subiectus

subiectus sit, & idem attributus. Nullum enim est hic disidiū: Virgilius optimus est poëta: Cicero non est optimus poëta. Nec in his, Crassus diues est: Crassus non est diues. si illic civilem intelligas opulentiam, hic philosophicam. Postremò, vt in repugnantibus ijdem termini eodem modo significant, de eodem loco, eodemque tempore intelligantur. Vtilis hæc oppositorum cognitio est, & necessaria, quæ docet pugnantia videre, & quod dialecticæ propriū est, verum à falso discernere.

Vtilitas repugnantia.

De æquipollentia.

41.

ÆQUIPOLLENTIA (oppositiōni contraria) quam ἰσάροια Græcè rectius appellaueris, est pronunciatorum eiusdem subiecti, & prædicati concordia. De qua hoc tantum præcipiendum videtur, vt probata latini sermonis consuetudo in variandis per isodynamiā enunciationibus retineatur & aurium subinde iudicium cōsulatur. Pro æquipollentibus enunciationibus Latine dicemus pronuntiata idem declarantia. Signa autem ἰσάροια, seu notæ idem declarantes hæc sunt: omnis, & nullus non, nemo non, quis non? Non omnis, & quidam non, nõnullus, & aliquis, quidam, haud vllus, siue haud quisquam, & nullus, &c. vt, nullus non questum captat, idem est cum eo, omnes captant. &c.

Notæ idē declarantes.

De conuersione.

42.

CONVERSIO, est terminorum in pronunciatōis reciprocatō, seu commutatō, qua subiectus

E 3 & attribū

Simplex conuerſio.

Et attributus, alter in alterius locum migrat. Eius sunt duo genera, quae a dialecticis appellantur, simplex et per accidens. Simplex est mutua pronuntiationum inter se commutatio, cum seruata enuntiationum tum qualitate, tum quantitate commutantur termini. Hoc modo binæ reciprocantur generales negantes inter se, et particulares aientes inter se. ut, Si nulla iustitia vitium est, certè nulli vitium est iustitia. Quaedam fortitudo virtus est, et quaedam virtus est fortitudo. Interdum hoc modo et generales aientes inter se commutantur, eae praesertim, quarum termini pares sunt, et de se vicissim dicuntur: ut, Omnes iusti suum cuique tribuunt: et quicumque suum cuique tribuunt, iusti sunt. Alias ratio sum erit: ut, si conuertas, Omnis homo est animal, in hanc, omne animal est homo. Nec potest priori forma verti particularis negans: ut haec, aliquod animal non est homo, in hanc, aliquis homo non est animal. Alter conuertendi modus per accidens, est generalium in particularia commutatio. Hae forma signa mutantur, et ex generalibus particularia colliguntur. Nam ea reciprocatio fit ex enuntiatione generali aiente in particularem aientem: et ex generali negante in particularem negantem: ut, Si omnis patientia fortitudo est, profectò quaedam fortitudo patientia est. Nemo malus faelix, faelix igitur sapiens cum sit, malus esse nequit. Si quidem a conuersione firma ducuntur argumenta ex loco communi: Cui species conuenit, ei conueniet et genus. Hanc commutationis varietatem breuissimè versiculus ille prostratus con-

Conuersio per accidens.

Firma ex conuersione ducuntur argumenta.

tus complectitur: Ecce, tibi simplex vertit: facit, edo, per acci. id est, per accidens. In quo vocales quatuor notandae sunt, a, e, i, o. quorum A, pronuntiationum significat asserens generaliter: E, negans generaliter: I, ex parte asserens: O, ex parte negans. Sensus versiculi est: Simplex conuersio mutat e in e, item que i in i. Sed quae est per accidens, conuertit a in i, et e in o. Spectatur huius commutationis usus in argumetando, et probandi ratione per contradictionem: ut in hoc reciprocationis genere, quod isti vocant conuersionem per contrapositionem, in qua termini sunt oppositi et contradicentes (terminos enim finitos in infinitos mutat, qui non sunt Latinis in usu) quae est tertia conuersionis forma a recentioribus adiecta: ut, omnis homo est animal: quod igitur non est animal, id homo non est. argumento a genere ad speciem ducto. Itè, Omnis voluptas est expetenda. Quod igitur non expetitur, non potest voluptas videri. Id isti ita enuntiant: Omne non expetendum, est non voluptas. Sic effantur et alia: Si quaedam virtus non est iustitia, quiddam non iustitia, non est non virtus: portentosa dicendi forma.

Vnus conuersionis.

Tertia conuersionis forma.

De enuntiatione hypothetica.

43.

HYPOTHETICA, seu copulata enuntiation est, quae ex simplicibus constat: Boetio conditionalis dicitur. Cuius tres sunt formae: connexa, coniuncta seu copulata, et disiuncta, quae vulgò vocantur conditionalis, copulatiua, et

E 4

disiuncta

Connexa. disiunctiua. Connexa dicitur, cuius initio, si, con-
iunctio praefigitur. ut, Si doctus est, literis studuit:
Connexa veritas. Si sol ortus est, dies est. Quae vera censetur, cum par-
tes mutua connexionem ita coherent, ut ex priori se-
Coniuncta. qui posterius necesse sit. Coniuncta seu copulata, cuius
partes connectuntur coniunctione copulatiua geminata
hoc modo: Cicero & orator est, & vir bonus,
Coniuncte veritas. dicendi peritus. Vera haec dicitur, cum pars vtraque
Coniunctionem negatiua. vera est: falsa, cum falsa est alterutra. Est & coniu-
ctionum negatiua: ut, non & sapiens est & egritudine affi-
citur. cuius est eadem quae disiunctarum natura. Disi-
iuncta est, cuius partes coniunctionibus disiunctiuis
connectuntur: ut, Aut mobilis est terra, aut immobi-
Disiuncta & iniuis natura. lis. Disiunctiones membrorum repugnantibus ijs quae me-
dium nihil recipiunt, constant: quorum plus vno ve-
rum esse non potest. Disiuncta vera est, cuius alte-
ra tantum pars vera est: at ea falsa, cuius vtraque
pars vel vera est, vel falsa.

Tabula quarta Argumentationis.

Quid argumentatio, & argumentum. 44.

EX enunciationibus conficitur argumentatio,
hoc est argumenti explicatio, seu materiae ad
fidem faciendam comparatae tractatio. Tertium est
hoc, & proprium dialectices munus, quod docet aliud
Syllogismus. ex alio tanquam certiori colligere. Cuius quatuor sunt
Enthymema. species praecipuae, syllogismus seu ratiocinatio, enthymema,
Inductio. quod ad syllogismum reuocatur, inductio, &
Exemplum. exemplum, quod ad inductionem redigitur. Quibus
sortem, qui videtur ad syllogismum referendus, &
alia

alia quaedam adijciemus. Sed cum omnis probatio, ac
fides rei dubiae per argumenta efficiatur, de his non
nihil hoc loco dicendam videtur. Argumentum igitur
Argumentum. (Quintilianus ait) est ratio probationem praestans,
Lib. 5. quae colligitur aliquid per aliam, & quae, quod est dubi-
um, per id, quod dubium non est, confirmat. Argumentum
dialectici medii nominant, qui tertius est syllogismi
terminus ad vtriusque thema terminum iuxta dimen-
sione accommodandus, fidemque rei propositae facit.

De argumenti seu medij
inventione. 45.

MEDIUM autem ipsam, seu $\mu\epsilon\delta\iota\upsilon\mu$, hac via
inuenias. Oblata quaestione rationem aliquam, seu cau-
sam quere, cur attributus quaestioni terminus subie-
cto vel tribuatur vel detrahatur. Earatio inuenta me-
dium erit, seu argumentum, & totius syllogismi proba-
tio. Sit thema (coniunctum in argumentatione semper in-
telligimus) seu quaestio, Sit ne avarus pauper? paupe-
re ostensurus hanc adde causam: semper avarus eget.
comparata est syllogismi materia. (qua frustra quaes-
iuit utendi imperitus: eamque ob rem inueniendi
artem, qua loci explicantur, naturae ordine certe pri-
oribus tabula sequenti trademus, vtilius praecessuram
arbitrantes argumenti non diu etiam satis cogniti ex-
plicandi tractandi que rationem, sine qua quaesivisse
argumentum non magis profuturum differenti vide-
tur, quam lapides & ligna tractandi imperito, artisque
fabrilis rudi.) Aliud, iure caesus est Clodius ratio,
quoniam insidiator. Deinde praescriptis infra conclu-
E v dendi

Cur inventio
posteriori lo-
co tradatur.

Auarus.
Eligendum est
arg. commo-
dum dimen-
sioni.

dendi formulis utere: *Quisquis eget, pauper est: Auarus autē eget: Auarus igitur pauper est.* Eligendum est autem argumentum eiusmodi, quod cōmodē cum termino minore, seu quæstionis subiecto possit in assumptione coniungi. Quod si satis aptum ad confirmandum erit, sed parum commodum syllogisticæ dimensionis, facillē poterit adhibita verborum copia variatum nonnihil accommodari: ut si causam aientem in negantem rates, verbum actiuū in passiuum: alia' ve qua utaris industria.

De syllogismo, prima argumentationis specie:
ac primum de syllogismo categorico, &
eius partibus, terminis tribus, totidemq; enunciationibus. 46.

Syllogismus categoricus.

Causa syllogismi.

SYLLOGISMVS (quam ratiocinationem Latini vocant) duplex est, categoricus, ex categoricis pronūciatis constitutus, & hypoheticus, qui constat ex hypoheticis. Categoricus seu simplex syllogismus est argumentandi ratio, quæ ex duabus enunciationibus concessis tertium necessariō concludit. Duorum enim pronūciatorum duo termini sic cum tertio coniunguntur aliquo, ut eos quoq; necesse sit inter se cōsentire. Aristoteles definit hoc modo: Syllogismus est oratio, in qua positis quibuslibet, & concessis (nempe antecedentibus) aliud quiddam, atq; ea quæ posita sunt, necessariō conficitur. Constat ex materia, & forma. Materia partes, ex quibus conficitur, continet, quæ sunt termini, & enunciationes.

De terminis, & facili eorum inuentione.

De

De syllogismo Dialectico, &
rhetorico. 47.

TERMINI sunt pronūciati cuiusque simplicis fines, seu partes, in quas ipsam resoluitur, quis subiectum & predicatum nominant. Termini tres sunt, minor, maior, & medius. Minor est quæstionis probandæ subiectum: Maior predicatum. Medius qui fidei faciendæ gratia quæsitus, bis ante complexionem seu conclusionem sumitur. Terminorum facilis est inuentione. Nam ipsa quæstio syllogismo concludenda duos continet terminos, minorem, & maiorem, ut, sit'ne anima immortalis. anima terminus est minor, immortalis maior. Ad quam quæstionē confirmandam tertius è locis petitur terminus, causa & ratio thematis, seu quæstionis, quod argumentum dicitur, & medium. Sit id sanè, quod se ipsum mouet. Iam ex legitima trium terminorum dimensione ac certo orāme repetitorum tres conficiuntur enunciationes, & ex his syllogismus, hoc modo: Quicquid se ipsum mouet, est immortalis: Anima autem se ipsa mouet: Anima igitur immortalis est. Necesse est enim, si duo extrema seu termini conueniant cum eodem tertio, ea etiam inter se conuenire: si alterum dissideat, ea inter se quoque dissidere. Sciendum tamen est, non semper inter se conuenire, quæ cum eodem tertio conueniūt, si plura eidem subiecto non eadem ratione tribuantur, ut si gallum gallinaceum hominem probes, quod sit bipes. Atque hic Dialecticus est syllogismus, & hoc à Syllogismo

Minor.

Maior.

Medius.

Terminorum inuentione.

Platonis arg. in 1. hædro.

Ratio rectæ conclusionis.

rhetorice

Dialecticus et
Rhetoricus.

Rhetorico differt, quod ille tripartitus sit, hic sepe quinque-partitus: ille tribus, hic quinque pronuntiationis absoluat, propositioni & assumptioni singulis adiectis approbationibus, ut hoc ordine partes numerentur quinque: propositio, deinde eius ratio, tum assumptio, & huic adiecta approbatio, postrema complexio ut, Quicquid sese mouet, est immortale. Id enim, quia nunquam deseritur à se, nunquam ne moueri quidem desinit: Animus autem à se ipse mouetur. Inanimatum est enim omne, quod impulsu agitur externo: Animus igitur est immortalis. Mouetur, id est, intelligit, sentit, cogitat, viget, vegetat que semper. Aliud ex eodem Cicero.

Quomodo accipiendum hic sit, verbum, monetur.

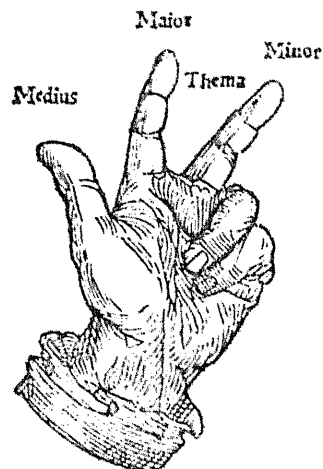
Quod interit, ex elementis conflatum est. Nam compositione corporis soluta, abeunt omnia, unde orta sunt: Animus autem non est ex elementis conflatus, siquidem his nihil innatum est, quod vim memoriae, mentis, cogitationis habet. Animus igitur non interit. Ex quo efficitur ut sit immortalis. Quamquam approbationes hae singulis adiectae syllogismi partibus duabus, non tam ipsae partes dicendae videtur quam aliorum syllogismorum sumptiones, siue propositio siue assumptio. Vide Cic. de ratiocinatione lib. 1. de Inuent. Cauendum hoc loco diligenter, ne plures tribus admittatur termini, ne ve ulla vocum recipiatur ambiguitas. Legitimam terminorum dimensionem, ac dispositionem tribus prioribus digitis expressam exhibemus, mirè facilem & expeditam. Quaestionis terminus subiectus in infami digito collocetur, attributus in indice, medius in pollice, atque ab impudico

Prima Tuleri quaestione.

Cautio.

dico

dico digito ad indicem in quaeris argumētandi formulae thema concludatur, ut subiecta manus ostendat.

De tribus syllogismi pronuntiationis. 48.

ENUNCIATIONES tres vstatis iam vulgò nominibus appellantur, maior, minor, & conclusio. Maior Latine propositio dicitur, quae ex maiore & medio termino constat. Hac prima syllogismi parte vis omnis argumētationis continetur. Quippe generalis ferè sentētia est, & indubitatum quoddam axioma. Minor, seu assumptum, Latine vocatur assumptio, quae ex minore & medio constat. Altera haec syllogismi pars est, quae assumitur, & confirmatur, & ad propositionem accommodatur. Propositio & assumptio

Propositio
seu propositū.

Assumptio.

Sumptiones. *assumptio vulgò etiam prænissæ nominantur, Latine sumptiones. Conclusio tertia pars est, quam Cicero etiam complexionem dicit, Quintilianus comexis onem, quæ ex minore & maiore termino colligitur, id est, thema tã probatũ, quod ex duobus enunciationibus efficitur: Statũ Rhetores appellat. Cicero conclusiõne interdũ vocat totã argumẽtationis formã.*

Complexio.
De inuentione.
Conclusio.
In Academiis.

De forma syllogismi, de figuris,
& modis. 49.

Figura. *FORMA syllogismi, est legitima enunciationum collocatio & recta terminorum dimensio, quæ figuram & modum complectitur. Figura est argumẽti seu mediũ collocatio, & ordo. Figure sunt tres, prima, secunda, & tertia. Modus est qualitatis enunciationum, & quantitatis index & conclusionis genus. Modorum alij sunt generales, alij particulares, alij aientes, alij negantes, qui nomen suum e complexione ducunt. Sunt autem singularum figurarum plures modi, quos figuris singulis subiectimus. Prime tribuuntur quatuor modi perfecti, & vtilis, qui artificiosè confectis nominibus appellantur: Barbara, celarent, darij, ferio (quibus addiderunt quinque imperfectos: baralipton, celantes, dabitis, fapesmo, frisefomorum.) Secunda figuræ totidem: Cæsare, camestres, festino, baroco. Tertiæ sex: Darapt, felapton, disamis, datisi, bocardo, ferison. In his modorum nominibus, quorum singula syllabæ singula notant pronounciata, quanquam & eõsonantes, vt suo loco ostendemus aliquid significent,*

Modus.

Modi à complexione appellati

Barbara.
Celarent.
Darij, Ferio.
Baralipton.
Celantes.
Dabitis. Fapesmo. Frisefomorum.
Cæsare.
Camestres.
Festino.
Baroco.
Darapti, Felapton. Disamis.
Datisi, Bocardo.
Ferison.

speciã

speciã. tamen hic primum sunt vocales quatuor, a, c, i, & o. quarum a, notat enunciationem generalem aientem; e, generalem negantẽ; i, particularem aientem; o, particularem negantem, vt sub cap. 42. supra dictum est.

Generalia quedam syllogismorum
precepta. 50.

TERMINI in conclusione syllogistica non plures tribus admittendi sunt. Nec recipiendi sunt ambigui. Vnius enim termini ambigua significatio quantum ingeret terminum. In omni ratiocinatione necesse est primam vel alteram, vel vtriusque enunciationem antecedentem aientem esse, ac primam serè generalem (hic illud obseruandum est, dici de omni, & dici de nullo. Dici de omni est, cum subiecto propositionis nihil continetur, de quo complexionis prædicatum non dicatur. Contrarium est, dici de nullo, cum id, quod à subiecto propositionis tollitur, à prædicato quoque complexionis remouetur. Cognatio quedam vtriusque termini requiritur.) Nam ex duabus negantibus nihil rectè concluditur, sicut nec ex duabus particularibus. vt, Nullus lapis animal est: Nullus autem homo lapis: Nullus igitur homo animal est. & Aliqui poëta lasciuus sunt: Prudentius est poëta: Lasciuus igitur. Nec rectè concluditur ex duabus singularibus, seu indiuiduis, si medium communis est terminus. vt, Philosophus aliquis est Plato: Aristoteles autem est philosophus: Aristoteles igitur est Plato. Si medium singularis est terminus, syllogismus

Primum præceptum.

Dici de omni & dici de nullo. Nam in prima figura dicitur arg. à genere vniuerso ad speciẽ.

4 syllogismus fit, quem expositoryum nominant. Ut,
 Catilina fuit improbus: Catilina autem fuit nobilis:
 Aliqui igitur nobiles, improbi fuerunt. Si priorum
 5 enunciationum altera negauerit, negabit & comple-
 xio: si ex parte dixerit, complexio quoq; ex parte
 dicet. Medium nusquam in complexione repetitur.
 Facile deprehenduntur haec omnia, & plura obser-
 uari possunt in artificiosis illis modorū vocibus, qua-
 lia sunt, in prima figura nunquam negantem inueniri
 assumptionem, nec particularem propositionem: in
 secunda non esse propositionē particularem, & alterā
 sumptionū requiri negantem: in tertia non esse negā-
 tem assumptionem, nec vniuersalem cōplexionem.

De prima figura. 51.

PRIMA figura est, in qua terminus medius, seu
 communis in propositione subiectum est, & idem in
 assumptione attributum, seu dictum (id predicatū
 vocant.) Ea quatuor admittit modos perfectos, duos
 aientes, & totidem negantes: Barbara, Celarent,
 Darij, & Ferio. In his concludendi formulis à gene-
 re vniuerso, ad speciem ducitur, à definitione, à de-
 finito, à causis, &c, Barbara. B. ar, Omne bonum est
 expetendum, Ba, Omnis autem virtus est bona. Ra,
 Omnis igitur virtus est expetenda. At verò sapius

Barbara.

Ab assumptio-
 ne veteres ar-
 gumētationis
 initiū saepe du-
 cūt, nec ad hāc
 artis legē sem-
 per locuti sūt.

veteres ab assumptione initium argumentationis du-
 cunt, ut, Omnis virtus est bona. Bonum autem omne
 est expetendum, igitur omnis virtus est expetenda.
 Soritem hoc modo feceris, si plures gradatim enun-
 ciationes addas. Aut ita complectemur authore Ci-
 cerone,

nam non sentiunt. Mors nihil ad nos: nam quod dis-
 solutum est, sensu caret: quod autem sensu caret, nihil
 ad nos: mors igitur nihil ad nos. Id si ita proponas,
 Mors est dissolutum: quod dissolutum, sensu caret:
 quod autē sensu caret, nihil ad nos: mors igitur nihil
 ad nos, iam coaceruatis forma fuerit. Huius autem, si
 hoc modo concludas: Mors nihil ad nos, quoniā disso-
 lutum est, & sensu caret. Crassus nō est diues, quoniā
 plura cupit. Voluptas nō est bonum, quoniā hominē
 pecudi similem efficit. Opes non sunt bonae, quoniam
 possunt cōtemptissimo cuiq; ac turpissimo cōtingere.
 Atq; hi quidem modi sunt directo quid concludētes.
 quibus alios quinq; adiecerunt, in quibus est inuersus
 complexionis ordo. Eorum nomina supra sunt enu-
 merata, baralipon, celātes, dabitis, fapesmo, frifeso-
 morum. Ba, ut Omne animal est substantia. Ra, Omnis
 autē homo est animal. Lipt, Quaedā igitur substantia
 est homo, &c. Ton quarta syllaba nihil aliud notat,
 nisi versus absolutionē, sicut & in frifefomorū quar-
 ta, & quinta. Quos quidē modos à nobis praeteritos
 ijs putauimus relinquendos, qui non contenti directo
 concludendi ratione, inuersam conclusionis formam,
 quam indirectam appellant, excogitarunt, in qua ter-
 minus thematis maior in complexione subijcitur.

Modi impērs
 fecit, & indire-
 cto concludētes.

De secunda figura. 52.

SECUNDA figura est, cum in vtraque sian-
 ptione medius terminus attribuitur. Vtilis est ad re-
 futandum, & ad sentētiās vel necessario vel fortuito
 repugnātes concludendū, cū dissimilitudo aliqua for-
 E z marum

marum ostenditur, quarū sunt diuersa effecta & officia. Huc pertinet illa per cōtrāpositionē seu cōtrariū cōuersto supra à nobis indicata. Figura demōstratio ab hoc pronūciato pendet: Remoto genere, tollitur species. Cuius item quatuor numerantur modi, omnes negantes: Cesare, camestres, festino, baroco. Cesare. Ce, Nulli diuites egent. Sa, omnis autē auarus eget. Re, Nulli igitur auari diuites sunt. Aliud, nihil est bonum, quo malè quis vti potest: diuitijs autem omnes male vti possunt: non sunt igitur bonæ diuitiæ. Camestres: Ca, Bonū omne possessorē efficit meliorē. Mes, nullæ autem voluptates possessorē efficiunt meliorem. Tres, nullæ igitur voluptates bonæ. Nullus sapiens inuidus, quoniam non mœret bonis alienis. Nullus sapiens pauper, quoniam non cupit. Non sunt bonæ pecuniæ, quæ non efficiunt laudabiliorem virum.

Festino. Festino. Fes, Nulla ciuitas est, in qua leges nihil valeant. Ti, In Clodiana tyrannide tribunitia leges nihil valebant. No, Ea igitur ciuitas non fuit. (Et ea pulsus Cicero, tamen exul non fuit) Fabius Quintilianus. Non est bonū pecunia: non enim bonū, quo quisquam malè vti possit: pecunia autem potest quis malè vti: Non igitur bonum pecunia. Non est voluptarius Cælius, quoniam literarum studiosus. Baroco. Ba, Exul omnis ciuitate pulsus est. Ro, Cicero autem ciuitate (quæ tunc nulla erat) pulsus non est. Co, Cicero igitur exul non fuit. Aliud ex Cicerone: in quem cadit ægritudo, in eundem timor. Non cadit autem timor in virum fortem: nec ægritudo igitur. Sic breuissimè: Non afficitur ægritudine fortis, quoniam

niam non timet. Cicero quarto Academicarum. Si illi rei sapiens assentietur inquam, aliquando etiam opinabitur: nunquam autem opinabitur: nulli igitur rei assentietur. Non interibit anima, quoniam non est ex elementis conflata. Non est utilitas honesta, quoniam per se non expetitur. Dolor & paupertas non sunt mala, quoniam non faciunt deteriores.

De tertia figura. 53.

TERTIA figura est, cum terminus medius utrobique subijcitur. Eius usus in exemplis tractandis potissimum cernitur, sumiturque sæpius argum. à specie ad genus, & ab indiuiduo ad speciem, quæ colligendi ratio experimentis constat. Habet modos sex, omnes quædam ex parte dicentes: Darapti, Felapton, Disamis, Datifi, Bocardo, Ferison. Darapti. Da, Omnis virtus labore paratur. Rap. Omnis autem virtus pulchra est. Ti, quædam igitur pulchra labore parantur. Felapton, Fe, Nullum periculum viro forti fugiendum est. Lap, omne autem periculū est molestum. Ton, quædam igitur molestia nō sunt fugienda. Disamis. Dis, Quædam voluptas appetitur. Am, omnis autem voluptas est mala. Is, quoddam igitur malū appetitur. Datifi. Da, Omnes stulti serui sunt. Tis, aliqui autē stulti sunt diuites. I, Aliqui igitur diuites sunt serui. Bocardo. Bo, Aliqua bella nō sunt fugienda. Car, Omne autē bellū est calamitosum. Do, calamitosa igitur aliqua nō sunt fugienda. Ferison. Fe, Nulli egent diuites sunt. Ri, Quidam autem egentium auari sunt. Son, non omnes igitur auari diuites sunt.

Vsus tertiae figuræ.

Darapti.

Posita specie genus ponitur

Felapton.

Disamis.

Datifi.

Bocardo.

Ferison.

De syllogismo expository. 54.

SYLLOGISMVS est, quem expository nominat, quod communes propositiones velut exemplo subiecto proponat, in quo ex medio singulari comune pronunciatum colligitur. Modos habet duos, aientem & negantem, in tertia ferè concludentes forma: vt Phœbi aluus, quæ fuit inhibita, nunc est soluta: Phœbus autem lactucis & maluis vsus est. Si quis igitur vsus fuerit lactucis & maluis, ei aluus inhibita soluetur. Cicero est Orator, Cicero idem philosophus est: Orator igitur aliquis esse potest & philosophus. Crassus non fuit sapiens, si credimus paradoxis Ciceronianis: Crassus autem fuit diues. Aliqui igitur diuites non sunt sapientes.

Ad tertiam figuram refertur syllogismus expository.

De quarta figura. 55.

ADIECERVNT & quartam syllogismi formam, in qua terminus medius in propositione attributus est, et in assumptione subiectum. vt, Animus non est ex elementis, conflatus: quod autem non est ex elementis, dissolui aut interire non potest: nec interire igitur animus potest. quam nos ad primæ figuræ formam redigendam censemus. Nam perfectam hęc syllogismi faciem induet, si propositio & assumptio altera in alterius locum succedat. Nec enim semper à propositione incipere, vt Cic. ait, sed tñ ab assumptione incipere licet, vt ab approbatione alterutra, si quinque partita sit argumentatio. Iucunda autem illa est in argumentando varietas. de quo supra etiam in Barbara primæ figuræ modo admonuimus. Obseruandum hoc quoque est apud Latinos recedi nonnunquam à forma syllogistica, sed tamen

In partibus.

Observatio.

mei

men vi verborum effici ratiocinationem. Cicero de natura deorum: Quadratio, inquit, utitur, id melius est, quam quod ratio non utitur: Nihil autem melius mundo: Ratione igitur mundus utitur. Sic & Quintilianus: Omnia animalia sunt meliora, quam in anima: Nihil autem melius mundo: Ergo mundus animal. Philosophia est virtus: Socrates est philosophus: & virtute igitur præditus. Cauendum est, ne male coniunctum ex quibusdam diuisis inferatur, & falax fiat conclusiucula. vt, hæc equa tua est, & eadē mater, igitur est mater tua. Non licet enim, si diuisa sunt accidentia, ex diuisis coniunctum concludere.

Cautio.

De obliquo argumentandi ductu, & mox breuiter de utroque reductionis genere. 56.

FREQVENS est & vsitatum bonis authoribus hoc argumentandi genus, quod dialectici ductum ad impossibile, seu inconueniens nominant. nobis obliquus argumentandi ductus appelletur: cum falsum id ostendimus, quod ex enunciatione contraria ei, quod probare volumus, consequitur, ac proinde ipsam contrariam seu negatam esse falsam: vt, Peccata non sunt paria, huic contradicit, peccata sunt paria. Quæ posterior si vera sit, consequitur æqualiter puniri peccata debere. Sed cum hoc falsum esse leges doceant, falsum erit & illud, ex quo colligebatur, peccata esse paria. verumque id postremo conceditur, non esse peccata paria. Quis autem verum sepe ex falso, ex vero tamen nihil sequi, nisi verum potest. Item, Voluptas non est summum bonum. Cui contradicit: Voluptas est summum bonum. Id si recipimus, concedendum erit, voluptatis gratia fieri omnia.

Peccata non sunt paria.

Nihil ex vero sequi nisi verum potest. Voluptas non est summum bonum.

F 4 Quod

Pecunia non est summū bonū.

Quod cum sit falsum, necesse est illud ipsum contra dicens, cuius hoc consequens est, falsum esse, verum quod id esse, quod posuimus, voluptatem non esse summum bonū. Sic, pecunia non est summū bonū. Nam si summum bonū sit huius gratia fierent omnia. Non sunt autem pecuniae causa omnia: non est igitur summū bonū pecunia. De hac forma Cic. lib. 4. de Finib. ita scribit: Docent nos (ut scis) dialectici, si ea, quae rem aliquā consequantur, falsa sint, falsa illam ipsam esse, quā sequatur. Et paulo post: Teneamus enim illud necesse est, cum consequens aliquod falsum sit, illud, cuius id consequens sit, non posse esse verum.

De duplici reductione demonstratiua,
& impossibili. 57.

NE quis forte obliqua hac argumentandi forma non contentus, alterum quoque illū reducendi modum à nobis omissum desideret, utrunque reductionis genus dialectico & usitato more breuiter indicabo. Duplex à dialecticis tradita est reducendi syllogismos omnes ad quatuor primae figurae modos, qui soli perfecti censentur, seu reuocandi ratio demonstratiua, seu ostensiuā, & quae fit per impossibile, ἀποδεικτικὴ, ἀπὸ τοῦ ἀδυνάτου. Prior quam ostensiuam nominant, fit per terminorū conuersionem seu cōmutationem, & per sumptionū traiectionem, quae eundem colligit complexionem. Altera fit per obliquū argumentandi ductum, quae contradicentē concludit. Omnem ferè hanc reuocationis difficultatem discutient voces illae modorum, in quibus praeter quatuor vocales, inspicien-

Reductio demonstratiua eandem colligit complexionem. Reductio ad impossibile cōtradicentem concludit.

spiciendae sunt etiā & notandae consonantes quaedam reductionis indices, quatuor initiales modorū literae, b, c, d, f, quae reuocationē significant ad quatuor primae figurae modos perfectos, & quatuor interiectae, s, p, m, c, quarum s, cōuersionem simplicem notat (nempe eam vocalem quae proximè hanc cōsonantem praecedat, simpliciter esse conuertendam significat) p, per accidens: m, sumptionū traiectionem seu cōmutationem: c, indicat eum modū priore forma reductionis reuocari non posse, quales sunt Baroco & Bocardo, sed obliquo tantū ductu ad primā reuocari figuram. De reductione per conuersionē. Cesare ad Celarent per simplicem propositionis conuersionem dicitur reuocatur. Camestres ad modū eundem per simplicem assumptionis & cōplexionis cōmutationem, & utriusque traiectionem siue in alterius locum migrationem. Festino per simplicem propositionis cōuersionem ad Ferio. Baroco hac ratione reduci non potest. Darapti ad Darij per accidentariam conuersionem cōmutata assumptione. Felapton ad Ferio, conuersa itidem per accidens assumptione. Disamis ad Darij, propositione & complexione simpliciter cōmutatis, & altera in alterius locū suffecta. Datisi ad Darij per simplicem assumptionis conuersionem. Bocardo hac forma non reducitur. Ferison ad Ferio reuocatur assumptione simpliciter conuersa. De reductione per impossibile. Obliqua reuocatio fit per contradicentē & sumptionū alterutram: quo modo repugnantem aduersarium eò perducimus, ut vel duas contradicentes simul esse veras, vel rectè nos cōclusisse fateatur. In secun-

Reductio per cōuersionem.

De reductio: ne per imposibile. Vnus obliquae reuocationis.

de figuræ modis è propositione & complexionis cõtradiciente colligitur assumptionis cõtradicens. In tertia figura è cõplexionis cõtradicente & assumptione, contradicens propositionis & nõnunquam contraria infertur. Seruanda est igitur in secunda figura suo loco propositio: in tertia assumptio. Omnes huius formæ reductiones duobus versiculis comprehendit:

Obtineat trahit ad primos obliqua secundos:

At duo verba trahunt ternos, certare tonanti.

Vocales horum verborum, Obtineat, in secunda figura: & certare tonanti, in tertia, quæ technicæ posui, suo ordine modos ostendunt (quorum appellatione duci à complexione supra dixi) primæ figuræ, ad quos obliquo ductu figura secunda & tertia sunt reuocandæ. Exempli causa, primus secunde figuræ modus ad ferio reuocatur, secundus ad darij, tertius ad celaret quartus ad barbara. Tertiæ figuræ modus primus ad celarent, 2. ad barbara, 3. ad celarent, 4. ad ferio, 5. ad barbara, 6. ad darij. Vt si quis hanc fortasse conclusiõnem neget, Nemo liber seruit: omnis autem auarus seruit: Nullus igitur auarus liber est: syllogismus ex contradicentibus conficiendus hoc modo: nemo liber seruit: Aliquis autem auarus est liber: Auarus igitur aliquis non seruit.

De syllogismo hypothetico, seu coniuncto. 58.

Triplex syllogismus hypotheticus.

SYLLOGISMVS hypotheticus est, cuius hypothetica propositio est, quæ cum triplex sit syllogismus quoq; triplex efficitur: conditionalis, copulatiuus, disiunctiuus, receptis vulgò nominibus ita appellatus,

latus, Latine connexus, cõiunctus, & disiunctus. Constat hic quoque ex ternis partibus: propositione, sed quæ duabus categoricis constituitur: assumptione, quæ alteram propositionis partem assumit: conclusione, quæ id quod est assumptum, concludit. vt, Si peperit mulier, cum viro concubuit: peperit autem, concubuit igitur. Oratores breuiter hoc modo etiam concludunt: Fabius, cum argentum legauerit omne, pecuniam quoque legauit, quæ est in argento. Ex quo intelligendum est & illud, hypotheticos syllogismos omnes facile ad categoricos posse reuocari. Nec meliorem video rationem, quæ hypotheticæ propositionis inuestigetur veritas, quàm si ad categoricam reuocetur. Nam verum esse hanc hypotheticam: si liberalis est, profectò etiam iustus est, ex hac intelligitur categorica: Liberalis est iustitia. Syllogismus hypotheticum recte Cicero locum esse dicit ab antecedentibus, consequentibus, & repugnantibus: nam inter locos numerari posse fatendum est. Argumentationem ab antecedentibus ductam ita accipies, vt conclusionem ab eo confici intelligas, quod in hypothetica enunciatione duorum membrorum prius est: vt, si natum est, morietur: hic antecedens est & prius membrum, natum esse, vnde argumentum ita sumitur: Est autem natum: morietur igitur. Hypotheticorum sunt tres duntaxat modi, si concludendi formam spectemus: sin proloquiorum varietatem, septem numerabuntur, tres connexi, & duo disiuncti, totidemque copulati seu coniuncti. Sume id (libenter enim ex Cicero exemplum, si iunius)

Hypotheticus syllogismus facit ad categoricos reuocatur.

In Topicis.

Quid sit argumentationem ab antecedentibus duci.

Tres hypotheticorum modi, connexi, disiuncti, copulati.

In Topicis.

si iunius)

1 faminus) pecuniam numeratam ei mulieri deberi, cui sit omne argentum legatum, & his modis concludere: Primo, Si pecunia signata argentum est, legata est mulieri. Est autem pecunia signata argentum, legata igitur. Hic modus est ab antecedentibus, in quo antecedente posito seu assumpto, ponitur & consequens, seu annexum. ut si sapiens est, non est miser: sapiens autem, &c. Et per negantes propositionis partes: ut, si non est animal, homo non est: non est autem animal, nec homo igitur. Secundo, Si numerata pecunia non est legata, non est pecunia numerata argentum: est autem numerata pecunia argentum: legata igitur est. Hic appellatur à consequentibus, quod destructo consequenti, perimatur & antecedens, ut si sapiens est, liber est: non est autem sapiens &c. Si sapiens non est, liber non est: non est autem liber, nec sapiens igitur.

2 Tertio, Non & legatum omne argentum est, & non est legata numerata pecunia: Legatum autem omne argentum est: legata igitur numerata pecunia est. Id licebit & hoc modo effari: Non si legatum omne argentum est, non est legata numerata pecunia: legatum autem. Hic modus, in quo ponitur antecedens, & consequens tollitur, appellatur à repugnātib, quod hic repugnātia sint propositionis membra. Ex hoc illa rhetorum sunt ex contrarijs conclusa, quae ipsi enthymemata vocant. cuius generis sunt: Id quod scis prodest: nihil id, quod nescis obest. Hunc metuere, & alterum in metu non ponere. Hoc ita licebit concludere: Non & hunc metuis, & alterum in metu non ponis, metuis autē hunc, alterum igitur in metu ponis.

3

Locus communis seu maxima propositio.

Locus communis.

Rhetorū enthymemata.

Relia

Reliqui modi plures sunt qui ex distanctiōibus constant. Quartus, & quintus. Aut hoc aut illud: hoc autem non, igitur illud. Aut probus est, aut improbus: probus autem, non igitur improbus. Hic priore distancti pronunciatī parte posita, tollitur alterum. Item quae, Aut hoc, aut illud: non autem hoc, illud igitur. Aut probus aut improbus: non autem probus, improbus igitur. Hoc modo remota parte priore, ponitur alterū. Hæc per distanctiōem efficiuntur, quae ex membris repugnantibus constare supra dixi, quorum plus uno verum esse non potest. Sextus fit per coniunctionum negantiam, sic: Non & hoc & illud: hoc autem, non igitur illud. Non & sapiens est & miser: sapiens autem, non igitur miser. Quomodo ponitur antecedens, & consequens tollitur. Septimus: Item per negantiam hoc modo: non & hoc & illud: non autem hoc, illud igitur. Non & sapiens est, & miser: non autem sapiens, miser igitur. Hic antecedente sublato, ponitur consequens. Hæc ferè sumus à Cicerone mutuati, quem tamen hoc loco nonnihil corruptum restituumus.

4. & 5.

Locus communis.

Locus communis.

6

Locus communis.

7

Locus communis.

De triplici syllogismo. 59.

HACTENVS duplicem syllogismi diuisionē, quae est ex forma, substantiaq; pronunciatorum, explicuimus: nunc adijcienda est & altera distributio, quae est ex materia, quae cum triplex sit, naturalis, cōtingens, impossibilis seu remota, (hæc trita vulgò nomina sunt) syllogismū quoq; triplicem efficit, demonstratiuum, dialecticū, & sophisticū. Demonstratiuus

Syllogismus triplex, demonstratiuus, dialecticus & sophisticus. Demonstratiuus.

id est quod

Enthymematis constat ex enūciationibus perpetuis, primis, veris, necessarijs, & ἀναπείσοις, quibus alia nulla est neq; prior, neq; notior, quæ non egent probatione, sed ipse probationē credibilibus præstat: sunt quæ hæc vel natura notæ, vel doctrina peruestigatæ, vel experientia compertæ: ut, totum sua parte maius est. Et, si ab æqualibus equalia demas, quæ relinquuntur, erunt equalia &c. Dialecticus ex probabilibus, seu credibilibus constat, dubitabilibus, contingentibus, & probationis indigētibus. Credibilia triplicia sunt: Alia enim sunt doctis & prudentibus tantū probabilia, quæ vulgò videntur incredibilia, ut sol terram arior est: nihil vtile, quod non sit honestū. Alia vulgò credibilia sunt & indoctis, quæ prudentes & docti improbant: ut illud Horatianum.

O ciues, ciues, querenda pecunia primum est: Virtus post nummos. Voluptas est summum bonum. Quædam probantur & doctis & indoctis, quæ credibilia dicuntur communia. Sophisticus, qui ex captiosis, ac fallacibus, reſtituque specie decipientibus constat.

De Enthymemate. 60.

Duplex enthymema, rhetoricum & dialecticum.

ENTHYMEMA duplex est, rhetoricum, & dialecticum. Rhetoricum, ex contrarijs conclusum: ut, Nulla salus bello, pacem te poscimus omnes. Falsus, An bonum pecunia, qua quisque potest male vti? Dialecticum est imperfectus syllogismus (sic appellatus, quod ad hunc reuocari queat) in quo alterutra sumptionum, seu priorum enūciationum, reticetur.

reticetur, quam si suppleas, perfectum effeceris in aliqua figura syllogismum. Habet Enthymema item ut syllogismus tres terminos. Eius due partes sunt, antecedens, id est, propositio vel assumptio: & consequens, id est, complexio: ut, voluptas non est perpetua, nec propria: non est igitur summum bonum. Hæc propositio desideratur. In hoc assumptio, quicquid meliorem efficit possessorem, bonum est: Non est igitur voluptas bona. Vtrum autem desit pronunciatum, inspecta digitorū dimensio docebit. Vel hanc sequere obseruationem: Si idem sit antecedentis, & consequentis terminus subiectus, desideratur propositio: si diuersus, assumptio. Supprimatur autem duplici ferè de causa alterum proloquiorum: vel quod euidentius sit, quàm ut proferendum sit, ut sol oritur, dies igitur est. idemque retro. Vel quod facilius, si ex primatur, argumentationis parum firmæ vitium deprehendatur. Vt palleat adolescens, amat igitur. Ad ditum pronunciatum, quod deerrat, argumentationis vel veritatem vel falsitatem prodit. Vtimur hac concludendi forma plerumque cum ex signis colligimus. ut, Mulier lac halet, igitur peperit. Hic non est vagatur, igitur fur est &c.

Partes enthymematis antecedens & consequens.

De inductione. 61.

INDUCTIO quoque duplex est, Rhetorica, & Dialectica. Inductio Rhetorica, est oratio, quæ rem unam ex pluribus similibus colligit. Cic. Si tutor fidem præstare debet, si socius, si cui mandaueris, si qui fiduciā acceperit: (id est, is cui res aliqua ea lege vendi

Inductio duplex, rhetorica & dialectica. In Topicis.

Fiduciam accipere.

venditur, vt eodem precio vendenti aliquādo reueniat debet etiam procurator. Si in manu, in brachio, in pede, alijsq; corporis partibus acceptū insanabile vulnus ense reciditur, ne pars sincera trahatur, debet & in capite plaga insanabilis eodē modo curari. Si pomum optimum censetur generosissimū, si equus optimus, si ager, alijsq; plurima quae sunt optima, eadē habentur generosissima, profectō dicentur & generosissimi homines ij, qui sunt optimi, ceterisq; virtute, & scientia praestant. Rhetoricam inductio, nem semper ex interrogationibus constare, quod pleriq; putauerunt, necesse non esse, satis arguit vel vnicum illud Ciceronis exemplum, quod modo protuli. Socratica autem illa est inductio, quae fit, cum pluribus interrogatis, quae aduersario concedi necesse erat, illud ad extremum inferimus, quod queritur, simile iam cōcessis. vt, Quod est pomum generosissimum? non ne quod optimum? & quis equus generosissimus? non ne qui optimus? idemq; ceteris in rebus iudicandum est. Quid igitur homo, non ne is generosissimus, qui optimus? Sed hoc genus imprudenter & incautē respondentī facile imponat. Dialectica inductio est, in qua ex rerum singularum, quae similes sunt, inductione, res vniuersas colligimus. Siue, qua totum ex pluribus partibus, vel genus ex formis in totum & omnino colligitur. Et haec colligēdi ratio experimētis cōstat: quo modo primū omnium artium praecipiones inueniēte fuisse videntur. Contraria syllogismo concludendi forma. Ille ex vniuersis rebus singulas demonstrat: haec ex singulis vniuersas colligit. Cuius item partes sunt

Quis generosissimus.

Socratica inductio.

Dialectica inductio.

partes sunt duae, Antecedens, quod ex rerū singulariū coacervatione constat: Consequens, generale pronūciatū ex rebus singulis collectū: vt, Cum vinū Rhemanum, vinū Hispanū, Italicū, Creticum & c. calfaciant, nec vllū reperiatur vini genus diuersum, conceditur profectō vinū omne calfaciendi vim habere. Cum nec Romulus fratrem Remū, nec Caesar Pompeiū generum, nec Augustus Antoniū, nec alij plurimi regni socium ferre potuerint: certē nulli principes imperij socium ferre poterunt: omnisq; potestas (vt Lucanus ait) Lib. 1. impatiēs consortis erit. Cum sit in Pompeio sciētia rei militaris, cum sit virtus, cum authoritas, cum felicitas: negari nō potest, in eo virtutes omnes ac dotes imperatorias elucere. Si functus est quaestura, si adilitate, si praetura, si cōsulatu, alijsq; honoribus, profectō magistratu omni functus est. Rhetorica inductio imperfecta putatur, quod tamen si probabiliter, apteq; colligat, nulla tamen necessitate cogente cōcludat: Dialectica perfecta, quodā necessariō concludat partibus omnibus enumeratis, aut apta aliqua clausula, quae ommissas includat, & eodem habere se modo significet, adiecta necessariū efficiat argumentationem. Rhetoricam inductionē si quis ad exemplū referendum putabit, hic non carebit authoritate, cum & Aristoteles idem putarit. Inductione autē tum ferē vtimur, cum & vīq; id est, medium seu argumentum nō occurrit, quod aptē syllogistica forma themati queat accommodari. Sed hic summopere cauendum est, ne quae partium dissimilitudo reperiatur: quae extiterit, argumentationem subuertit.

Cur imperfecta putetur inductio rhetorica, & dialectica perfecta.

Quando vterdum inductio ne.

Cautio.

De exemplo. 62.

EXEMPLVM est argumētandi ratio, in qua vnum ex altero propter mutuam quendam cōsensum & similitudinē, quae in vtroque reperitur, inductionis propemodum forma probatur: vt, si fidē hostibus seruandam esse, ex eo, quod M. Atilius Regulus vitam amittere, quā fidē hosti datā violare maluerit. Fabius: iure occisus est Saturninus, sicut Gracchi. Si propter matrimonia violata vrbes euerse sunt, quid fieri adultero par est? Exemplū quoq; cū imperfecta videri possit inductio, (nam ad hanc reuocari potest) deprehensa dissimilitudine dissoluitur.

De sorite. 63.

SORITES est argumētatio, qua gradibus quibusdam ad cōclusionē peruenitur, quae ex ordine seu gradibus enunciationū earū, quae necessariō sequuntur ita constituitur, vt attributum pronūciati primi, subiectum fiat alterius, & huius attributum, tertij efficiatur subiectum, atque ita deinceps precedentibus sequentia cōnectantur: vt quod est omnium postremū attributū, id primi pronūciati subiecto cōiungatur, hoc modo: Anima se ipsa mouet: quod autem se ipsum mouet, principū motus est: quod autem motus est principū, natū non est: quod natū nō est, profectō etiam immortale: anima igitur immortalis. Haec argumētandi forma ex duobus syllogismis, vel plaribus etiā constare videtur, quae tum demum proba censetur, cū pronūciata necessariō sequuntur, & posteriora priorum sunt consequentia. Huius non absimilis est vniuersus gradus

Quando probus sorites.

gradatio, nisi quod haec principium in cōclusionē, ita vt sit in sorite, nec repetat. Cic. Animis nihil admittum est: cū ita sit, certē non secerni, nec diuidi potest, nec interire igitur. Dissoluitur sorites, si vel partes, aut formas non esse precipuas, aut etiam alienas, vel effectus ex causis remotis & improprijs collectus arguitur. vt, Quisquis laborat, fit diues: qui diues est, splendide viuit: qui splendide viuit, fit libidinosus, qui multū igitur laborat, fit libidinosus. Nec sorites negātes bene coherent: vt, Dialectica non est Rhetorica. Rhetorica autē est ars, Dialectica igitur ars non est. Solent hoc loco bonarū consequentiarū regule traditae: sed cū singulae ferē Dialecticae partes, consequentiarū quaedā regule sint, ac potissimū ea praeccepta, quae de figuris, & modis syllogismorū tradita sunt, & locorum pronūciata, quae dicuntur Maxime, quae proxima tabula sequuntur: nos hic eas omittere sine iactura posse videmur.

Gradatio.
Prima Tulsca

De Rhetoricis argumentationibus. 64.

RELIQVAE sunt Rhetoricæ concludendi rationes, Dilemma, seu complexio, enumeratio, simplex conclusio, subiectio, oppositio, violatio. Dilemma, quod rhetoribus complexio dicitur, argumentum est ex membris repugnātibus constitutum, quorum vtrumuis concesseris, reprehenditur. vt si formosam duxeris uxorem, habebis communem: si deformem molestam. Vitiosum est Dilemma, cuius vel altera pars, vel vtraque potest in aduersarium retorqueri. Inuersione dissoluitur Dilemma, vt si

Dilemma.

Inuersione Dilemmatis.

G 2 formosus

- Reprehensio.** formosam duxeris, habebis voluptatem : sin deformē, non communem. Non esse hoc antistrophon Phauorius apud Gellium lib. 5. cap. 11. probat, quod inter hęc mēbra repugnantia sit aliquid interiectū, vt est media forma, quam Ennius statam appellat, Phauorius uxoriā, quę est inter pulcherrimam & deformissimam. Enumeratio est, in qua pluribus rebus expositis, ac ceteris infirmatis, vna reliqua necessariō confirmatur, hoc modo : Quoniam habes istum equum, aut emeris oportet, aut hereditate possideas, aut munere acceperis, aut domi tibi natus sit, aut ex hostibus captus : aut si horū nihil est, surripueris necesse est. Si neq; emisti, neq; hereditate venit, neq; donatus est, neq; domi natus est, neque ex hostibus captus, necesse est surripueris. Reprehenditur argumentum, si qua pars necessaria probetur omissa. Vide infra locū a partibus. Simplex conclusio est euhymema, in quo ex antecedente conseq̄ui aliquid necesse est. vt peperit, igitur cū viro concubuit. Resutatur argumentū, si non necessaria consecutione confectum ostenditur. vt, si mater est, diligit filium. reprehensurus, Medeam proferet, quę filium occidit.
- Subiectio.** Subiectio est, qua querimus quid pro aduersario, aut contra nos dici possit : deinde per singulas interrogationes subiectis rationibus, id, quod dictum est, refellimus, hoc modo : Quęro igitur, vnde iste tam pecuniosus sit factus ? amplum patrimonium relictum est ? At patris bona venierunt. Hereditas aliqua obuenit : at ab omnibus exheredatus est &c. quare si his rationibus honestis locupletatus non est, aut isti domi natus

scitur arum, aut vnde non oportuit, surripuit. **Oppositio.** Positio est argumentatio ex repugnātib; constans, in qua ex opposito propositionis ad ipsam propositionem reuertimur, hoc modo. Si eo tempore, quo hunc hominē in provincia occisum dicitis, Romę fui, relinquatur a me occisam non esse. Hęc propositio est cuius oppositum sequitur : Nam si eo tempore, quo occisum hanc dicitis, in provincia fuisset, a me occisum suspicari poteratis : nunc autem quoniā eo tempore in provincia non fuerim, non est, cur a me hominem interfectum suspicemini. Violatio est concludendi modus, in quo ex aduersariorū ratione, non id quod ipsi volunt, sed quod pro nobis est, sequi demonstramus : vt, Non est ducenda vxor, quoniam ex concubio in orbitatem & luctum incidimus. Imo ob hoc ipsam ducenda est vxor, quod filijs alijs procreatis luctum tollat. Diligenter hęc Trapezuntius persecutus est initio libri tertij de arte Rhetorice. et Erasmus in opere de Conscribendis epist.

Tabula quinta locorum.

De arte inueniendi, siue de locis. 65.

ARTEM inueniendi Gręci τοπικῆν appellant, inueniendorum argumentorum disciplinam, qua loci continentur, qui sunt quasi sedes, & domicilia argumentorū, in quibus latent. Rodolphus locū hoc modo definit : Nihil aliud est, inquit, locus, quā communis quedam rei nota, cuius admonitu quid in quaq; re probabile sit, potest inueniri. Indicant enim loci re-

ceptacula, ex quibus argumenta depromenda sunt, quibus communiter utantur & dialectici, & rhetores, sed diuersa differendi forma: illi compressiore, hi latiore.

De argumento. 66.

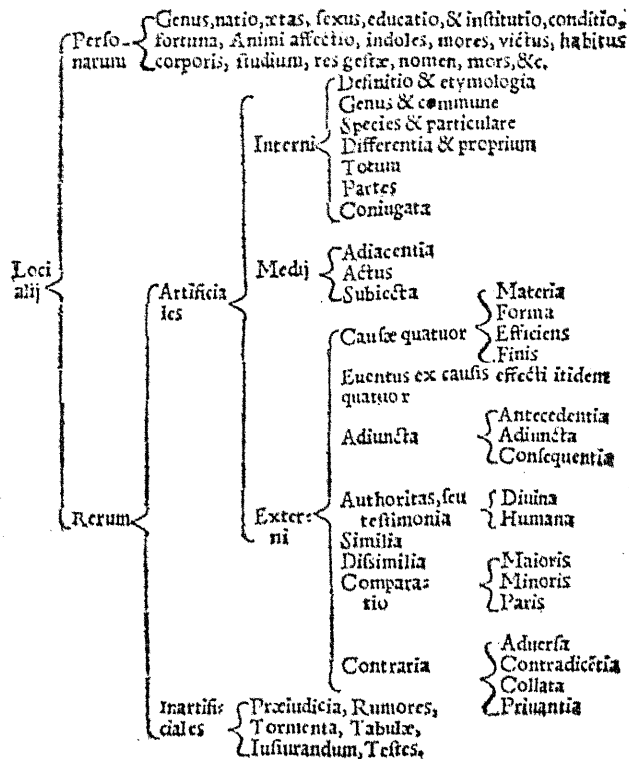
ARGUMENTVM (de quo tabula superiori etiã est dictum) est ratio rei dubie faciens fidem, seu probabile inuentum ad faciendam fidem. Hæc probatio thematis est seu questionis, quæ in digitorum, quam tradidi, iusta dimensione, pollicem (qui termini medij ex locis adducti sedes est) occupat. Ut, si queratur, utilis'ne sit Dialectica? Utilem probabimus, argumento à definitione sumpto, quoniam diligens est differendi ratio. Nemo autem sibi omnibus ex locis argumenta sumenda putet, imò verò, ut Cicero monet, scrutabimur, & quæremus ex omnibus, sed adhibebimus iudicium, ut leuia semper in disputatione seria reijciamus, nonnunquam etiã cõmuniã præmittamus. Vtilissimum fuerit, ut iam aliquoties admonuimus, initio argumentationis thema coniuñctum in simplicia membra distinguere, & vtraque partem diligenter ad præcepta supra de tractatione simplicis questionis tradita perpendere.

In Topicis.
Dispositio argumentorum.

Necessaria thematici coniuncti in simplicia membra distinguendo.

Sequitur tabula de inuentione locorum.

Loci

De locis personarum.

76

G 4

Personarum

A genere. PERSONARVM loci dicuntur, qui sunt ab tributi personis, ut genus, natio, etas &c. A genere seu natalibus: Horatius, Fortes creantur fortibus. Dialecticè: fortis est, quoniam fortibus creatus. Mali corui, malum ouum. Improbis est, quoniam improbis natus parentibus. Terent. Nam quod est consimilis moribus, cōuincens facile ex te natum. A natione, Horat. Bœotum crasso iurares aère natum. Stupidus est, quoniam Bœotus. Perfidus, quoniam Pœnus. Mendax, quoniam Cretensis. Eodem & patria pertinet. Ab etate, Ignoscendum, quoniam puer est. Terent. Amavit dum etas tulit. Cōsilio valere hunc credibile est, vel attentū esse adrem, quoniam senex est. A sexu, Cic. Pro Cæcilia. Quod mulier sine tutore authore promisit, non debetur. Vel hoc modo: Non debetur, quoniam mulier promisit. Virgil. Variū & mutabile semper femina. Ab educatione, & institutione. Præuus est, quoniam male educatus, & ab incūte etate mala didicit, malis operam dedit Magistris, & ineptis. A conditione, Causis orare Dauid non licet, quoniam seruus est. A fortuna, Virg. Exulibus ne datur ducenda Lavinia coniunx? Huic quoniam plusculum accessit pecuniæ, sublatis sunt animi. Pauper ubique iacet. Ab animi natura, affectione, indole, moribus. Liu. Ille ne qui temulento agmine commessabundus incedit, par esset Romanis? Cum sceleratissimus hic semper fuerit, quid mirum, si creditum abiuravit? Huc animi bona referuntur & vitia. A victu, Lasciuus est, quoniam luxu affluit. Ab habitu corporis, Mart. Crine ruber, niger ore, breuis pede, lumine læso: Rem magnam præstas Zoile,

Zoile, si bonus es. Brenius, Malus es Zoilus, quoniam crine ruber, &c. A studio, Non est voluptarius, quoniam literarum studiosus. A rebus gestis, Mandandum est Pompeio bellum Mithridaticum, quoniam multa bella felicissime confecit. A nomine, ut, si quem nominatū innocentiū dicamus, quidā nihil sit eo nocentius, &c. Cic. Lysidicum ipsum in Greco verbo, qui omnia iudicia dissoluit. A morte, & quæ mortem sunt consecuta. Cicero de Scipione, Quam charus, inquit, cuiuslibet fuerit, mœrore funeris indicatum est. Atque hæc quæ personarum sunt attributa, quibus rerum quoque circumstantiæ sunt addende. Nam à personarum, & rerū circumstantijs Hermogenes omnia duci argumēta scribit. Sex numerantur à Trapezuntio in Rhetoricis circumstantiæ, quis, quid, ubi, quando, quomodo, quamobrem: Persona, res, locus, tempus, modus, & causa. Quis? ut, Italus, nobilis, diues, pauper, seruus, &c. Quid, vel quale? furtum, sacrificium, honestum, turpe, &c. Ubi? in templo, sylua, &c. Quando? die, noctu, &c. Quomodo? palam, dolo, veneno, gladio, laqueo, &c. Quamobrem? odium, ira, lucrum, &c. Quæ cum omnia diligentius à rhetoribus, quorum hæc propria est explicatio, referantur, nobis ea tantum indicanda videbantur. Vide Quintilianum lib. 5. cap. 10.

De locis rerum, artificialibus
& inartificialibus. 68.

RE RV M loci diuiduntur in artificiales, & in inartificiales. Artificiales sunt, qui ex sua vi atque natura

A studio.
A rebus gestis.
Pro Legge mania.
A nomine.

In Philip.

A morte.

Circumstantiæ.

Loci rerum artificiales.

In artificiales **ra aut ad probandum, aut refellendum sumuntur, trahunturq; aliàs ab attributo, aliàs à subiecto quaestio- nis termino. Inartificiales, qui foris assumuntur, nec à quaestione trahuntur, quos ob id rectè Cic. à re uous appellat, argumenta tum remota, tum assumpta, quae sine arte putantur, & extra causam ad fidem faciendam assumuntur. Artificialiū locorum alij sunt interni, qui sunt infixi, alij mediij, qui adherent: alij externi, qui rem tantum attingunt.**

De locis internis, de definitione, & definito, de etymologia 69.

Loci interni. **LOCI** interni dicuntur, qui ex sui vi sumuntur, & rei probandae substantiae infixi sunt, qui argumenta suggerunt ea, quae interna quadam, ac naturali cognatione quaestionem propositam attingunt, ut definitio, genus, species, differentia, proprium, totum, partes, coniugata. **Definitio.** A definitione ducuntur argumenta aientia, & negantia, & retro etiā vicissim commeatiā, hoc modo: **Dialectica** est ars de qua; re proposita probabiliter & in utranque partem disserendi. Eius autem artis utilis est cognitio. Utiles ergo **Dialecticae** scientia. Si per se virtus expetitur, profectò summū bonum est. Idemque retro: si summum bonum, certè per se expetitur. Non sunt opes bonae, quoniam per se non expetuntur. Huius loci generale axioma (quam vulgò **Maximam** appellant, nobis locus communis dicitur, ex quo vis omnis est locorū) est: cui tribuitur vel adimitur definitio, eidē tribuitur vel adimitur id quod definitur, itemq; Cui definitiā

Maxima.
Locus com-
munis.

definitam tribuitur vel detrahitur, etiā definitio. Sumuntur enim argumenta à definitione ad rem definitam, & vicissim ab eo quod definitur ad definitio- nem, ea quae nunc à subiecto, nunc ab attributo petita. Cicero totum dicitur, quod tota rei natura definitione breuiter explicetur. Simili forma dicitur argumentum à descriptione, quae liberior quaedam definitio est ex accidentibus, quae non tam quid sit, quam quale sit explicatur. Itemque ab eo quod describitur: ut, **Asinus** est, quoniam rudit: at si rudere nescit, non est asinus. Et non est asinus, quoniam non est animal arritum, solidis pedibus, & foecundum. Vide tabulam secundam definitionis, & diuisionis. Ab etymologia, seu interpretatione vocabuli. Nam Cicero notationem vocat, cum ex vi verbi argumen- tum aliquod elicitur: ut, si diuitem **Crassum** locu- pletem dicas, quod locis abundet: **assiduum** quoq; diuitem, quod asses dare possit. Ab interpretatione vocabuli, & ab interpretato ad interpretationem argumenta sumuntur aientia, & negantia, si utrunq; inter se reciprocatur: ut, si **philosophus** est, profectò sapientiae studiosus est: si nō est sapientiae studio- sus, nec philosophus est. Locus communis idem hic est, qui definitionis, tantum definitionis verbo in ety- mologiae nomen mutato. Eorum quae non reciprocantur, alia ratio est. Nam ab interpretatione ducuntur argumenta negantia: ut, non fit de meo tuum, non est igitur mutuum. Ab interpretato, affirmantia: ut, **Mutuum** est, igitur de meo tuum. Ab allusione non sumuntur argumenta necessaria, quae tantum ab etymolo

In Topicis.

Descriptio.

Etymologia.
In Topicis.

Ab interpre-
tatione.

Huc pertinet
& transum-
ptio, ut Diale-
ctica utilis est
ad omnē me-
thodū, igitur
& ad omnem
scitiam utilis
est.

etymologia, id est, veriloquio, & vera nominis explanatione ducuntur. Vide Rodolphum de nomine rei.

De genere. 70.

GENVS hinc aliquanto latius accipitur, ut sit id omne, quod de pluribus siue specie, siue numero differendis in quaestione, quid est, dicitur. Unde negata ducuntur argumenta: ut profusio non potest liberalitas videri, cum virtus non sit. Quintilianus: Quod non est arbor, utique platanus non est. Non est emptio, quoniam contractus non est: nec stipulatio, quoniam obligatio non est. Locus communis: Sublato genere species remouetur. posito, vero non continuo forma ponitur. Itaque non quia est arbor, platanus est: nec quia artem nouit, dialecticam tenet: nec quia est contractus, emptio est. Id vulgus totum vniuersale vocat. Sed genere vniuerso dicente posito, forma singulas poni necesse est, eo quod sublato tolli: ut, Quoniam argentum omne legatum est, non potest calatum non esse legatum. At hoc legatum videri non potest, si nullum sit argentum legatum. Hoc vulgo totum in quantitate nominatur, id est, generale vniuerso dicens, & subiectum huic pars in quantitate. Et per aduerbia temporis & loci (illi totum in loco & in tempore appellant) ut Harpyia sunt nusquam, nec apud inferos igitur. Semper, & vbiq; nobis adest Deus, & nunc igitur, & in conclaui. Ad quod referri & haec concludendi formulae possunt, ut si virtus expetenda est, utiq; & iustitia. Si non est expetendum vitium, utique ebrietas non est expetenda. Haec sunt enunciationes indefinitae.

Totum vniuersale.

Totum in quantitate.

indefinitae, sed quae idem declarant quod generales. Locus communis: quod tribuitur vel adimitur generi vniuerso dicenti, id tribuitur, vel adimitur etiam cuiuslibet eius parti, seu speciei subiectae. Ad hunc etiam modum argumenta sumuntur a specie ad indiuiduum: ut, Quum doctis omnibus semper inuiderint Zoili, mirum videri non debet, si Virgilium ipsum petierint inuidorum morsus. Si nulli fuerunt Troiani, profecto nec Aeneas fuit. Eadem ratione colliguntur ex communi particulare communis significationem non diminuens: Voco autem hinc commune, quicquid alio est quouis modo latius, tamen si proprie genus eius non sit (vulgus totum in modo nominat.) Et particulare cum vulgo dico, quicquid altero quavis ratione contractius est, & angustius, ut homo, & homo malus: vir, & vir bonus: illud generis est loco, hoc speciei. Per negationem tantum: ut, Ne homo quidem dicendus, nedum bonus. Non est doctus, nec Graece igitur. Non est animal, nec quadrupes igitur animal. Non habuit aedes, nec splendida igitur. Aientia ducuntur a communi vniuerso dicente, hoc modo: Homines omnes ad discendum apti sunt, & rudes igitur homines apti sunt. Deus vult omnes homines saluos fieri, & malos igitur.

A specie ad indiuiduum.

A communi ad particulare.

Commune.

Tantum in modo.

De specie. 71.

A SPECIE, seu forma ad genus argumenta aientia ducuntur: ut, Si consul est, certe magistratus. Si stipulatio, profecto obligatio. Locus communis. posita forma seu specie, ponitur & genus. At formis omnibus sublatis, tollitur genus. ut, Quod nec homo, nec bestia

Locus communis.

Cic. in Topic. bestia est, id animal esse nō potest. Si neq; natus est ciuis, neq; factus, nō est ciuis. Si neq; cēsus, neq; vnicūctus, neq; testamēto liber est factus, nō est liber. Sed in hac formā enumeratiōe cauēdū est, ne quā pars pratermittatur necessaria. Nā in hoc exēplo quod a te Ciceronis absolutū fuit, desiderantur alij manūmittendū modi, quorū meminuit Iustiniānus titulo de liberis in Insit. et explicat in Codice. Eadē est argumētandi ratio ab indiuiduis ad speciē ducta. Ut, Si Virg. est, certe homo est. Si chelidonia, herba. Si nec Virg. nec Cicerō, nec veterū quisquā doctorū ab emulorū dentibus liber fuerit, certe doctorū nemo liber ab iniūctis esse poterit. Ad speciē referendū est etiam argumentū quo ex particulari cōmune colligitur, idq; per affirmationē hoc modo: Si venaticus est canis, certe canis est. Cūm mihi ruinosus aliquādo fuisse edes dixeris, cur nunc tili oblitus nusquā edes habuisse me dicitis? Si Græcē doctus est, profectō doctus. At male concluditur: homo mortuus est, homo igitur, immō iam nō homo, sed cadauer est. Item, homo pictus est, homo igitur, immō nō est homo, sed imago, & inane simulacrū. Nam particulare, quam determinationem vocant restringentem, cōmune rationem diminuerē non debet. Alia est argumētandi ratio apud Ciceronem à forma generis: cum vna ponitur forma, alie remouentur omnes non expresse. Quæ argumētatio potest ad dissimilitudinē referri. Ut, Si ita Fabia pecunia legata est, si materfamilias esset: si ea materfamilias non sit, nihil debetur. Hic vna posita forma cum vera esse negetur, nihil concluditur. Rursum alia est

Ab indiuiduo ad speciē.

Particulare.

A particulari ad commune.

A forma generis, In Topicis.

est argumētandi forma, in qua partes enumerantur, quam rhetores enumeratiōnē vocāt, & author rhetoricorū ad Herenniam lib. 4. expeditionem, que supra à nobis relata est inter argumētationes rhetoricas. Enumeratio seu expeditio. Huc referēda & subiectio. supra sub cap. 64.

De differenti & proprio. 72.

AB VTROQUE argumēta ducuntur aientia, & negantia, & retro etiam vicissim cōmēntia, ut Pygmei sunt homines, quoniā rationis compotes sunt, cuius si expertes erūt, ne homines quidē dicēdi. Dialecticus est, quoniā bene disputat. Hic tyrānicida est, quoniā tyrānicē ciuitatē liberauit. Locus cōmunis: Tributo, vel remoto differēti & proprio tribuitur vel remouetur & species, quā vtrunq; cōstituit. Aliud, Angeli quāuis ratione sint præditi, immortales tanē cū sint, homines nō sunt. Videtur ob id quidā nō sine ratione dixisse, negās tantū argumētū à differētia ad speciē duci, & aientis tantū à specie ad differētiā, nisi hæc ita propria sit vt vicissim possit de sua specie dici. Vtrunq; ad definitionē referri posse videtur.

De toto. 73.

TOTVM est, quod est ex partibus constitutum. Totū duplex. Atque id duplex, substantiale, quod ex substantiālibus partibus constat: & integrale, quod ex partibus quāsitatē habentibus (his nominibus vulgō vtuntur.) A toto ad partes, & à partibus ad totum argumēta ducuntur aientia, & negantia. Locus communis: Toto posito partes inferuntur: vt cum Dialecticam teneat, non ignorabit iudicandi, & inueniendi artem. Toto autē sublato non continuo partes tolluntur.

A toto ad partem unicam.

A parte unica ad totum.

tur. Neq; enim si domus non est, parietes quoq; ab esse neceſſe eſt, cum poſſint hi relinqui partibus domus aſſijs incendio aſſumptis. At argumenta ducuntur aſſenti, tantum à toto ad partem unicam præcipuan, vt, quis eſt arbor, radix eſt. Negantia non rectè dixeris, vt, non eſt paries, quoniam domus non eſt. A parte unica eaſq; præcipua tantum negantia ſumuntur, vt non eſt arbor, quoniã radix deſt. Non eſt rhetor, quoniã quæ prudenter fortaiſis inuenit, eloqui neſcit. Non eſt ſtipulatio, quoniã interrogatio deſuit. Sic argumentatur & à parte in loco, vt vocant: vt, non eſt hic, non ubique igitur.

De partibus.

74.

Duplices partes.

PARTES, totius membra ſunt. Partes ſunt duplices (plures diuiſiones qui volet à Rodolpho quaerat, lib. 1. cap. 9.) aliæ ſubſtantiales, aliæ integrales. Subſtantiales, quæ primariæ ſunt, & ſubiectum proximè conſtituunt: quarum ſi qua deſit, rem perire, nomenque, ſuum amittere neceſſe eſt, vt ſunt materia, & forma: veluti corpus & anima hominis: lignum, & vita arboris: aurei poculi, aurum & ſpecies ipſa poculi. Integrales, quæ ſecundariæ ſunt, & rei conſtituta partes, ſic dictæ, quòd collectæ rem integram abſoluant, & totius magnitudinem reddunt. vt, caput, venter, pectus, manus, crura, & reliquæ partes corporis conſtituunt: Te etiam & parietes domum, quarum partium nonnullæ quandoque ſine rei interitu abeſſe poſſunt, quædam nullo modo poſſunt. Pars integralis duplex eſt: *quorivis* & *irregorivis*, vulgo ſimularis, & diſſimi-

Pars integralis duplex.

diſſimularis. Similares partes dicuntur, quæ ſunt eiufdem rationis, & undique in ſimiles diuiduntur, vt caro, oſſa, nerui, ex quibus animalium corpora componuntur. Talia ſunt aqua, ignis, aurum, ferrum, vinum, lignum, lapis. Hæc & ſimilia ſemper de ſuo toto dicuntur, vt, pars aquæ eſt, aqua igitur. Diſſimilares, quæ non ſunt eiufdem generis, vt partes arboris, domus, nauis, gladij, corporis, quæ de toto ſingula dici nõ poſſunt. Non enim conſequitur: caput eſt, homo igitur: radix eſt, arbor igitur. Diſſimilariæ aliæ ſunt præcipuæ, quæ ſine rei pernicio abeſſe non poſſunt, qualia ſunt vitalia corporis humani membra, caput, venter, cor, inteſtina &c. domus, parietes, tetum. Aliæ nõ ſunt præcipuæ, ſine quibus totum conſtare poteſt, vt, manus, & pedes, fenestræ, ianua, &c. Locus cõmunis: Sublatis partibus præcipuis totum tollitur, & illis poſitis omnibus inferitur. vt, Philoſophia peritus eſt, quoniã logicen, phyſicen, & ethicen nouit. Nõ eſt gramaticus, quoniã nec rectè loqui, nec ſcribere, nec authores enarrare poteſt. Non eſt orator, quoniã vir bonus non eſt. Nec rhetor, quoniã rectè diſponere neſcit. Nam ſatis eſt teſte Boëtio deſtruenti, vnã ſeuingere partem, aſtruenti ſufficienter omnes enumerandæ ſunt, diligenterq; cauendũ, ne qua pars neceſſaria prætermittatur. Partes à formis diſtant, quòd de formis genera dicantur, totum verò de ſuis partibus ſingulis dici nequeat (præterquã de ſimularibus, à quibus ita licebit argumētari: Aqua gutta rotunda eſt, & totum igitur aquæ elementum) Eſtq; hoc diuiſionis, & partitionis diſcrimen ſupra à nobis in

Diſſimilariū duæ formæ.

Partes à formis diſtant.

H diſſimi-

diuidendi ratione indicatum. Dicere licet, *Laurus* est arbor: sed dispositio est rhetorica, nō licet. Nam species generis nomen integrū accipit: partes autem nomen totius non nisi cōiunctē possunt accipere, sine gula non possunt. Locus à diuisione partim ad hunc locum, partim ad eum, qui est à specie, pertinet, vt si cometam stellam esse neges, quōd nec inerrans sit, nec planeta. Aut Dialecticæ imperitum probes, quōd nec inueniendī artem, nec iudicādi nouerit.

Hunc locum Cic. partium enumerationē vocat, alij inductionem.

De coniugatis. 75.

In Topicis.

CONIUGATA dicuntur (ait Cicero) quæ sunt ex verbis generis eiusdē. Eiusdē autē generis verba sunt quæ orta ab vno variē cōmutantur, vt sapiens, sapiētia, sapienter. A quibus argumenta sumuntur et aientia et negantia: vt, si mori nō est miserum, nō est miseramors. Si in ciuitatē acceptus est, cuius est. Si compascuus est ager, ius est cōpascere. Si prudēter agit perpetuō, prudens est: si iuste, iustus. Locus cōmunis. Tributo, vel remoto cōiugatorū vno, tribuitur vel remouetur alterū. Affinis hic causarū loco videtur, atq; ob id male cōcludatur, malū esse philosophiā, quōd mali sunt philosophi: malū vinū, quōd mali sint vinolenti. Nam coniugatorū veritas ex causarū loco pendet.

Coniugationi varietas à causatum loco.

De locis artificialibus medijs, adiacētibus, actibus, et subiectis. 76.

MEDIJ, seu coniuncti, seu adherentes, qui neq; omnino sunt extra substantiam rei, neq; ita infixi, vt interni. Subijciuntur his adiacentia, actus et subiecta.

De adiacentibus. 77.

ADIACENTIA sunt, ex quibus subiectum aliud quoddam, quā ex substantia, nomen ducit: vt, Catoni (qui ex substantia homo dicitur) prudentia adiacet, à qua prudens appellatur. Referuntur huc quantitates, qualitates, et ea quæ cum alijs conferuntur (vt huc ea quoque referantur, quæ Rodolpho cōnexa dicuntur) ad sua subiecta relata. Quæ si aliō referantur, accipiunt et alia nomina. Nam virtus ad animum relata adiacens est: cum felicitate collata, destinatum: cum vitio, contrarium: cum iustitia, genus: cum habitu animi, species, et c. Accidentia serē omnia præter ea quæ sunt in agitatione posita, adiacentis nomine Rodolphus complexus videtur, ea quæ ita distribuit, vt alia sensu percipiuntur, vt ea quæ sunt subiecta sensibus: alia intellectu, vt velocitas etiam in quiescente colligitur. Rursus alia natua sunt, quæ subiecto natura insunt, vt calor in igne, humor in aqua. Alia accedunt, quæ foris accedunt, vt calor ad aquam igni admotam. Accedentium alia separabilia sunt à subiecto, vt rubor à pudore contractus: alia difficulter separabilia, vt sunt habitus. Loci communes. Posita specie, ponuntur et accidentia, qua sublata tolluntur. Adiacentium perpetuorum si sufficiente posita congerie, ponitur et species, vt aurum grauissimum est, quoniam ei plurimum inest terre, siquidem huic adiacens est grauitas. Si adiacentium fuerit vnum in subiecto, videtur et alterum inesse, quod ex priore cōsequitur, vt, Cato vir laude dignus est, quoniam prudens. Præterea adiacētia tributa subiectum inferunt.

adiaz

Tusculana. 1.
Est, categoru
menon.

ut Cicero, si mortui sunt miseri, mortuos esse neces-
se est. Sint enim oportet, si miseri sunt. Obiter hic
notanda est duplex significatio particulae, est. Di-
citur, est, ἔστιν, cum verbo substantiuo ni-
hil additur, sed ipsum est attributum, ut Deus est,
mortui sunt. Vbi, est, vitam quandam significat. Est,
ἔστιν, id appellatur, quod subiectum, &
attributum enunciationis connectit, siue cum verbo
substantiuo aliquid additur: ut, Deus est summum
bonum, mortui sunt miseri. Rectè autem concludit-
tur ab est ἔστιν, ad est ἔστιν, quod
illi dicunt, ab est tertio adiacente ad est nullum adia-
cens. At in pronúciatis necessarijs, velut in hoc, homo
est animal, est, accipitur οὐκ ἔστιν, & diale-
cticè. Non rectè cõcluditur: si homo est animal, homo
est, sicut nec in priuantibus, ut est homo mortuus,
igitur homo.

De actibus 78.

ACTVS est, ex quo res proposita exerceri affi-
ciq; dicitur, & actione ac passione continetur, siue
accidens in actione & motu positum. Totidè autem
oriuntur actus, quod sunt adiacentia, ut ex adiacenti-
bus timore, dolore, motu, existunt actus, timere, dolo-
re, moueri, aliaq; ut iurgium, cædes, &c. quæ sunt om-
nia in agitatione et mutatione posita. Verba tamè ea;
quæ neutra grāmaticis dicuntur, ad adiacentia potius
referantur. Locus cõmunis: Si actuum vnus extiterit
in subiecto, videtur & alter extiturus, qui priorem
cõsequitur: ut parū æquus est philosophis, cum toties
hos insectetur. Et actibus tributis, subiecta quoq; &
adiacen-

adiacētia, à quibus sunt deducta, inferuntur. Cic. Si spi-
ritū ducit, viuit. Cum Pygmaeos cum gruibus pugnare
constet, profectò Pygmaeos esse necesse est.

De iunctione,

De subiecto. 79.

SUBIECTVM est, cui aliquid inest, rece-
ptaculum adiacentium, actuumque futura, & id
omne, quod actioni subiectum est, & expositum, in
quod ea tendat, & vim suam explicet: ut, calfacere
proficiscitur ab igne calfaciente, & in aliud tendit,
quod calferi possit. Proprie autem subiectum est
substantia, accidentium receptaculum. Quæ vulgò
dicuntur obiecta sensuum, & quæ sunt mentis agita-
tioni obiecta, non sunt subiecta, sed efficientia po-
tius, & sensum mouentia: nec sunt sensuum actioni
subiecta, cum sensus patiantur ipsi magis, quàm a-
gant. Locus communis: sublato subiecto tolluntur
tam adiacentia quàm actus: ut Cicero: Mortui non
sunt miseri, quoniam ne sunt quidem. Qui omnino
non sunt, ij ne miseri quidem esse possunt. Posito
subiecto tribuitur etiam natia adiacentia, & actus:
ut, Ignis est, calidus igitur. Homo est, patibilis
igitur.

Proprie subie-
ctum.
Quæ sunt sub-
iecta sensibus
& menti, pos-
tius sunt effie-
cientia.

Tusculana. 1.

De locis externis, ac primum
de causis. 80.

EXTERNI loci sunt, qui rem attingunt illi
quidem, sed infixi tamen non sunt, nec adherentes.
Quorum primus causas & euenta complectitur, quæ
solæ necessariò rei cõiuncta sunt, cum reliqui loci ex-

terni nullo necessitatis vinculo sint colligati, cognatione tamen aliqua deincti. Causa est, cuius vi sequitur aliud. Causae autem quatuor sunt, efficiens, finis, materia, & forma.

Quid causa.

De causa efficiente. 81.

Natura efficiunt.

EFFICIENS est, quae sua vi efficit. Efficientium aliae naturae efficiunt, aliae consilio & delectu. Natura efficiunt, & necessitate quadam, ea, quae delectu carent, & iudicio, ut sol, ignis, herbae, gemmae &c. Atque horum quaedam naturae conatu agunt, quaedam externa vi. Naturae conatu ea, quorum agendi principium est intra ipsa, nullo externo adiuuante: ut ignis vrit nativa coloris inherens vi. Externa vi agunt ea, quibus ab alio vis agendi est impressa: ut, aqua feruens calefacit, verum non sua sed ignis vi, à quo haec calorem accipit. Sic lapides, & si qua tormentis emittantur, supra se, & in sublimi posita disijciunt, non proprio impetu, sed eo, qui iacentium violentia ipsis est intortus. Locus communis: Ab efficiente naturali non impedito necessario sequitur effectus: ut, si ignis est, non potest non urere, modo sit adnotata materia. Si in aequatore sol incidit, aequinoctium sit necesse est: si ad Capricornium descenderit, bruma: si ad Cancrum cõscenderit, aestas. Sed sublata causa, necessario tollitur effectus. Consilio & delectu efficiunt homines, & fortassis etiam bestiae quaedam dociles, imagine quadam deliberationis praeditae. Haec causa praecipue solet, in statu coniecturali spectari, cum quaeritur, an voluerit: an potuerit? Locus communis: Posita causa voluntaria effectus inferri

A causa efficiente ad effectum.

Consilio efficiunt.

inferri potest, qui ea remota tollitur: ut, si sutor est, consui calceus potest: si deest, non potest. Si doctri- nam expetitis, docti authores legendi, & docti praecipitores audiendi. Fugienda est voluptas, quoniam infamiam parit. Ex Cic. Fornix vitium fecit in communi pariete demoliendo: is igitur qui demolitus est, damni non tenetur. Nam à quo causare mouetur, ab eodem & effectum remouebitur. Huc illa pertinent: gladium irato praebuit, cedis igitur est author. Venenum porrexit, occidit igitur. Item, ignoscendum ebrio. Tribuntur hinc & illa rhetorum argumenta ab honesto, vtili, necessario, possibili, et ceteris locis. Eodem referri ille quoque locus potest, quae à generatione vocant, cum rem generare nihil aliud sit, quam efficere. Locus, quae à corruptione appellat, ad priuata relegendus videtur. In quo traduntur haec capita seu loci communis: Si causa in bonis est, erit res quae euertitur, in malis. Et, si causa malum, id quod ab ea causa euertitur, bonum erit. Bonae enim rei malus est interitus, et mala interimens causa: mala rei bonus interitus, & bona interimens causa. Ut, si bonum vita, malum morbus, qui eam persequitur.

In Topicis.

Locus à generatione.

De fine. 82.

FINIS est, cuius gratia aliquid fit. Id est est usus rei. Atque is est duplex: summus seu perfectus & destinatus, siue ad praestantissimum finem conferens. Summus & ultimus est, qui per se expetitur, qualis est rei cuiusque status in suo genere optimus: ut, hominis est, mente, & consilio, ratione quae maxime praeditum esse, & beata vita: equi, ferocem esse: ignis, maxime calidum

Finis summus

H 4 calidum

Destinatus. calidum esse & siccum: atq; maximè humidū & frigidum, terræ, herbis & c. ornatum esse. Destinatus est, qui ad supremum consequendum comparatus est, ut cibus, potus, vestitus, opes, & c. quæ vitæ humanæ tuendæ sunt adiumento, sine quibus viui non potest.

Destinatoriū varietas. Destinatoriū autem finium alij alijs præstant, & priorum, altarumq; gratia facti: ut, calx & lapides cõparatur parietis causa, & hic domus, domus habitatio nis. Sumuntur autem argumēta à fine ad destinatum, & à destinato ad finem. Locus communis: Cuius rei finis est vel bonus, vel malus, ipsa quoq; vel bona vel mala iudicanda est: ut, Bona virtus est, quoniam bona est beatitudo. Si malū est adulterium, studiū quoq; adulterij malū est. Fugiendū bellum, quoniā perniciosum. Item, Qui finē expetit, ne fugiat id, quod fini destinatur. & cõtra, qui finem oderit, ea fugiat, quæ fini consequendo conducūt. Cic. Si pace volumus frui, bellum gerendum est: si bellum omittimus, pace nunquam fruemur. Sumptū faciat necesse est, qui querit lucrum. Si vitam expetis beatam, exerce virtutes, fuge vitia. Si gladiū ferre licet, licebit & vitam tueri. Si eruditio bonum, studium etiam quod in discendo ponitur, bonum est. Ab hoc loco separari non debet is, qui ducitur ab usu: ut, cum sit utilis nauigatio, utilis etiam nauis est. Bonus equus, quoniam utilis. Bonum vinum, quoniam stomacho prodest, & animos parat. In quo cauendum, ne sumptum ab abusu argumentum videatur, ut si malum dicas vinum, quòd ebrios reddat: vel gladium malum, quòd illo cædes fiant.

De

De materia.

83.

MATERIA est efficienti subiecta, ex qua res vel naturalis vel artificialis componitur, ut homo ex corpore & animo: ex auro, vel ere fit statua. Hinc aientia & negantia dicuntur argumenta: ut, Si panis est, vestis parari potest. (nā parari & fieri posse, non autem semper esse intelligitur.) At panis misit cum desit, unde togam conficiā? Et cum farina desit, panis fieri nequit. Bisariam distribuitur materia, in permanentem & transeuntem. Permanens materia dicitur, veluti si ex lapidibus, lignis, & calce cõstructa sit domus: vel ex argento statua, quæ in priorem materiā redire possunt. Transiens est, ut si ex farina, & aqua panis efficiatur: ex melle, & vino mulsum. Hæc in materiā resolui non possunt. Locus cõmunis: Materia posita consequi effectus potest: ea sublata, necessario tollitur effectus: ut, Non est argentū, nec statua igitur argentea: idq; per tēpus præsens. Quod in transeunte perperam concludatur: ut si dicas, Farina non est, nec panis igitur: cum sit dicendum, Farina non fuit, per tempus præteritum. Vel, non est farina, panis igitur fieri non potest.

Materia duplex.

De forma.

84.

FORMA, ex qua rei nomen est inditum, quauis efficiens produxit. Locus cõmunis: posita forma sequitur effectus. siquidem ex forma facultas est effectuum. Remota autem forma, tollitur & facultas & usus: ut, Cælum voluitur, quoniam rotundum est. Matrimonium non est, quoniam non est legitima, &

H s consens

consensu inita societas. Cum Dædalus alatus non fuerit, profectò subuolare non potuit. Non sapiunt bestie, quoniam his mens & ratio negata sit. Non est candor, nec candidum igitur. Materiam & formā supra etiā ad partes retulimus, quòd hæc initia sint & elementa, quibus vniuscuiusq; substantia absoluetur.

De euentis, effectis, destinatis, &c. 85.

EVENTVS, qui oriuntur ex causis. Si bonus euentus, causa non potest esse non bona. Effecta sunt, quæ efficiuntur ex causis efficientibus, ipsa efficiuntur opera, vt fabri domus, futoris calcæus. Mali corui malum ouium. Qualis cuiusq; animi affectus, talis ipse homo, & vita. Locus communis: Posito effecto causam eius propriam vel adesse vel adfuisse necesse est. At effecto sublato causa tollitur: vt, quoniam dies est, solem exortum esse dubium nõ est. Luna defectus hoc anno nullus erit, quoniam Sol & Luna non ex diametro consistent in anabibazonte, aut catabibazonte. Ex Cic. Quoniam omnia quæ mulieris fuerunt, iam viri fiunt dotis nomine, necesse est eam mulierem in manū viri conuenisse, id est, matrem familias factā fuisse. Id ductū est ab effectis rebus. Sed ab efficientibus causis hoc modo: Quoniam mulier in manū viri conuenit, omnia, quæ mulieris fuerunt, viri fiunt. Cauendum ne ab effectis improprie argumenta ducantur, quæ contingentia potius videantur, quam effecta: vt pallet, amat igitur. Adolescens est, prodigus igitur. Ex malis moribus leges bonæ sunt factæ.

Ab effectu ad efficiens.
A destinato ad finem.

Id vulgò dicitur, in capite aut cauda draconis.
In Topicis.
Ciceronis locis restitutus.

factæ. Sublati sunt huic animi, quoniam plusculum accessit pecuniæ.

De destinatis, causæ finalis effectis. 86.

DESTINATA sunt certo alicui fini, & vsui ad dicta, vt domus habitationi, virtus felicitati, arma defensionem, studium eruditioni, medicina sanitati &c. Hos modò fines destinatos, & conferentes appellauimus: vt, Cum gladium portare liceat, profectò vinum propulsare licebit. Si bellum gerendum est, neruus belli pecuniæ primum est querenda. Locus communis: Quicquid destinato tribuitur vel adimitur, idem & fini tribuendum vel adimendum est. Non debet autem mirum videri, idem vocari & finem & effectum, propter comparationem ad diuersa.

De euentu materiæ. 87.

EFFECTVS materiæ dicitur opus ex materia compositum: vt, gladius ferri effectus est. Ab euentu materiæ permanentis: Ferreus est gladius, & ferrum igitur est. Ab euentu transeuntis: Panis est, fuit igitur farina. Si domus est, ligna sunt & lapides. Locus communis: Posito causæ materialis effectū, materiam vel esse vel fuisse necesse est.

De euentu formæ. 88.

EFFECTVS formæ, est rei vel naturalis, vel accidentariæ facultas et actio propria, vt hominis effectus est ridere, ac loqui posse; lapidis, deorsum cadere: cæcoris,

doris, candidū reddere: scientiæ, scientem efficere. Vt, si candidum est, & candor igitur: si non est candidum, nec candor esse potest. Si rationis expertes sunt Pygmei, profectō homines nō sunt. Si volubilis est globus, rotundus est. Id quod plurimum capit, circularis formæ sit, & globosæ necesse est.

De adiunctis seu verisimilibus, antecedentibus, & consequentibus, de loco, & tempore &c. 89.

Locus hic præcipue in coniecturalibus ceteratur.

ADIVNCTA sunt, quæ aut semper, aut plerumque rem consequuntur, ei' que proximè sunt adiuncta. Vt si peperit, cum viro concubuit. Si rubet vespertinum cœlum, crasminus erit serenus dies. Quauis autem ea separari possint, mutua tamen declaratione monstrantur, vt si vnum eorum quolibet extiterit modo, alterum quoque extitisse, vel extare, vel extiturum esse videatur. Locus communis: Ex adiunctis perpenduntur adiuncta. Terent. Non dubium, quin vxorem nolit Pamphilus, ita Dauum modò timere sensi. Quoniã tutor est, tutelæ administratæ rationis reddat. Rodolphus contingentia vocat, vulgus communiter accidentia, quorum pleraque causis cognata sunt ea maxime, quæ rem necessario vel præcurrunt vel sequuntur. Nam duplicia sunt, alia necessaria, alia verisimilia. Atque horum tres species, antecedentia, adiuncta, consequentia. Admonet enim hic locus, vt queratur, quid ante rem, quid cum re, quid post rem euenerit. Cicero in Topicis adiunctorum nomine cõplectitur etiam locum, tempus, & quæ

Contingentia duplicia. Necessaria. Verisimilia.

A cõnexis ad conueza.

connexa,

connexa, & contingentia Rodolphus appellat. Antecedentia, quæ rem quãpiam necessario, aut probabiliter antecedunt: vt partum concubitus: eruditio nem studium & vigilia: eadem odium: à quibus argumenta negantia ducta ferè sunt necessaria: vt, Si peperit, cum viro concubuit. Non concubuit autem, nec peperit igitur. Eruditus non est, quoniam nullum in literis studium posuit. Non floruit arbor, non feret igitur fructū. Non concepit, nec pariet igitur. (Aientia argumenta non sunt necessaria: vt, Quoniam rem prodigit, egebit aliquando.) Locus communis: Antecedente sublato tollitur consequens. Vel, Cui conuenit antecedens, eidem conueniet & consequens: vt, Si viri culpa diuortium factum est, dotis pars sexta pro liberis retineri non potest. antecedens est culpa viri factum diuortium: consequens, dotis patrem non retineri. Adiuncta, quæ cum re eueniunt, vt morbus ac morum difficultas senectuti adiuncta sunt: eadem perturbatio comitatur. Si ægrotat, pallet. Si viuit testator, irritum est testamentum. Si crebro suspirat, laborat ex pulmonibus. Locus communis: In adiunctis vicina & cū re euientia spectantur. Cum sit aforti huius fortuna tenuis, ipse sumptuosus, furari eum necesse est. Huc enim referendum quicquid vulgò communiter accidens dicitur. Si mater est, filium amat. Si nouerca, priuignum odit. Si senex, auarus. Plinius: Senilis iuuenta præmaturæ mortis signum est. Si pallet: amat. Consequentia, quæ rem vel necessario, vel probabiliter consequuntur. Hinc argumenta aientia sumpta ferè necessaria sunt: Si peperit,

A contingentibus ad cõtingentia.

Antecedentia.

Ab antecedentibus negantia arg. ferè sunt necessaria.

Adiuncta.

Consequentia. A consequentibus arg. aientia ferè sunt necessaria.

perit, cum viro concubuit: peperit autem, concubuit igitur. Male cōcludas negantia, ut nō peperit, nec cōcubuit igitur. Hunc male sibi consciū esse oportet, quoniam plus ceteris trepidat, pallet, titubat &c. Si relictus est cinis, incendiū præcessit: si cruditus, studium: si cædes, ira, odium, inuidia &c. Locus communis hic adiunctorum ad coniecturales etiam causas pertinet, & ex signis, atque circumstantiis efficitur. Referuntur huc prodigia, ut comete significationes &c. Item ethnicorum auguria, auspicia, diuinationes, &c. quanquam hæc poëtis visitationes. A loco ducitur argumentum, cum irritam in infami loco pronunciatam sententiam docemus. Non posse sydera ali humore, cum nullus humor huc peruenire queat. Vide supra tabulam primam de categorijs sub ordine, Vbi: & Quintilianum lib. 5. A tempore: Si iure casam Horatiam à fratre victore videri dicamus, quod publica ciuitatis Letitia hostem luxisset: falsamque Clodij de violatis Bonæ Deæ ceremonijs accusationem, qui eo tempore fuerit Interamnæ, quo Romæ dicitur opertum Bonæ Deæ ingressus. Vide sub tabula prima ordinem, Quando. Ab utroque loco firmissima ducuntur argumenta. Quintilianus. Occidisti adulterum, quod lex permittit, sed quia in lupanari, cædes est. Terent. Quis homo pro mœcho vnquam vidit in domo meretricia deprehendiquenquam? Quintilia. Signasse hunc tabulas mentiris, qui ante diem tabularum decessit. A modo, instrumento, & facultate: ut, Veneno adulterum necare non licet, iniuria igitur occidisti. &c.

A loco.

A tempore.

Lib. 5.

Lib. 5.

A modo.

De authoritate, seu testimonio. 90.

PRONVNCIATA Rodolphus appellat rei probandæ testimonia, ab authoritate profecta, quæ sunt vel diuina, vel humana. Diuina, certa sunt & indubitata testimonia, ut literæ sacre, prophetie, et quæcunq; diuinitus prodita sunt, quorum sacrosancta nobis esse debet authoritas. Humana, quæ sunt magnæ authoritatis, & illustriū virorum, & experientium testimonia, quæ sepe libefactari possunt. Referuntur huc, gnomo, parœmia, fabula, apologus, chria, rhetorū enthymemata, apophtegmata, axiomata physica, & mathematica, probationis non indigentia. Item leges, mores, vulgi etiam opiniones, &c. Ex hoc loco aientia ducuntur argumenta, ut Romani sunt à Troianis oriundi: Sic enim Liuius prodidit. Terra immobilis est: Nam ita veteres astroiū peritissimi tradiderunt. Optima quæque primum sunt discenda. sic enim præcipit Quintilianus. Negantia non recte duxeris: ut, scripsit in Topicis Cicero seruum tribus modis liberum fieri, censu, vindicta, & testamento, non sunt igitur modi plures. Atqui numerantur, ut supra diximus, & alij, lib. primo Institut. de libertin. Locus communis: Fides cruditissimis in arte quauis habenda est. Rectius tamen hic locus ad inartificiales referendus videtur.

Testimonia diuina.

Humana.

Lib. 5.

De similibus.

91.

Simi-

De

SIMILITVDO est rerum diuersarum inter se collatarum similis quaedam affectio. Hinc ducitur argumentum hoc modo: Si tutor fidem praestare debet, debet & procurator, cum uterq; bona fide aliena negotia gerat. Quintilianus: Si continentia virtus, utiq; & abstinentia. Locus cōmunis: Similium similis est ratio. Similis Rodolphus esse dicit, cum: singula conferuntur in singulis, qualia sunt illa ab Erasmo collecta. Ut si quis utendum aetate suadeat, quod cito pede lauatur etas: hanc poterit adhibere similitudinem: Ut vnda vnda perpetuo impellit: ita dies diem trudit. Si quis immedicabilem pestem penitus tollendam: ita malū si penitus tollatur, non renascitur. Putantur haec ad probandum ceteris minus valere, & ad docendum esse, quam ad cogendum, aptiora, saepe tamen vim magnam probationis habent. Refertur partim ad similia, partim ad paria locus à proportionē, quae est habitudinis vnus ad alterum comparatio: ut, Quam habent rationem duo ad quatuor, eandem habent quatuor ad octo. Quam rationem gubernator ad nauem, eandem habet ad rempublicam magistratus. At iudicio, non forte gubernator eligitur, nec magistratus igitur forte eligendus sed iudicio.

In Top. Cic.

A proportione.

De dissimilibus.

92

A differentibus ad differentia.

OPPONITVR similitudini dissimilitudo, seu differentia, quae est rerū inter se collatarum affectio diuersa, qualis est inter homines singulos, singulos equos, pisces, aues, inter hominē & bestia virtutē & voluptatē

voluptatem, tyrannum & regem, herbam & fructum, &c. Differentium alia numero distat: ut, hoc Socratis est dictum, non Diogenis: vel huius, non illius. Alia specie sunt diuersa, ut homo est, non bestia. Sicut tyri sunt homines, non dii. Alia genere differunt, & categorijs, ut myrica non est arbor, sed frutex: Chrysocolla lapis est, non metallum. quae supra perstrinxit tabula prima in ijs, quae post categorias traduntur. Cicero. Non si uxori vir legauit omne argentū, quod suum esset, (id est, in arca positum) idcirco quae in nominibus fuerunt, legata sunt. Heredem, si quid à defuncto debetur, appellare possis, legatarium non possis: Differt enim heres à legatario. Cicero. Non quē admodum quod mulieri debeas, rectē ipsi mulieri sine tutore auctore soluas: ita quod aut pupillae aut pupillo debeas, rectē possis eodem modo soluere. Fabius. Non quod mulieri, idem & pupillo. Tu quum centum argenteos deposueris, qua fronte aureos totidem repetis? Lapideam diruisti domū, & reponis ligneam? Negligit pecuniam sapiens, cum tantum virtutem admiretur. Locus communis. Dissimilium dissimilis est ratio, & dissimilia sunt attributa. Nam differentium posito vno tollitur alterum: (vel cetera potius omnia: ut, quod asinus est, id nec mulus, nec equus, nec quēuis alia bestia esse potest.) negato autē non continuo ponitur alterū: itaq; non quia haec bestia leo non est, versus est aut aper. &c. Differt à paribus similitudo, quod haec sit in qualitate posita, comparatio in quantitate: distat à cōtrarijs, quod haec tantū duorum, differentia plurium esse possunt, ut calidum I frigidum

Differentia numero.

Differentia specie. Differentia genere.

In Topicis.

In Topicis.

lib. 5.

Locus communis.

frigido opponitur, sed differt à sicco, duro, leui, aspero, &c. quæ sunt infinita. Constituit Rodolphus diuersam repugnantii speciem, qui repugnantia diducit in opposita, & diuersa. Similia & dissimilia comode etiam ad comparationis locum referri posse videntur, cū saepe tenui admodū discrimine separerentur.

De comparatione. 93.

COMPARATIVA dicitur, quæ maiora ex minoribus, vel minora ex maioribus, vel paria ex paribus probant. A maiorum comparatione ducitur argumentum, cum maiora cum minoribus conferuntur, siue cum argumentū re probanda maius est. Quintili. Si quis sacrilegium facit, faciet & furtum. Cicero. Quid faceres domi tuæ, cum alienæ tam sis insolens? Occidere licet adulterum, & nō licet loris cedere? Si vir non potest, nec puer poterit. Locus communis. Quod in re maiori nō valet, nec valet in minore. Id mutare non licet, falso enim cōcludatur: Si dux arcē expugnare potuit, poterit & miles. Rem maiore hinc grauiore, & credibiliore intellige: minore leuiorem, & incredibiliore. A minoribus argumentū ducitur, quando minora cōparantur maioribus, & argumentū re probanda minus est. Fab. Quintil. Qui facile, ac palam mentitur, peierabit. Pallas Argiuos submergere potuit, Imo Troianos non poterit? Cicero. Mortem, quam etiā virgines Athenienses pro patria contempsisse dicuntur, ego vir consularis timerem? Idem. Hoc pueri possunt, viri non poterunt? & mos valet, ratio nō valebit? Hoc modo à minori affirmatiua non au-

non autem negantia argumenta ducuntur, & à maiore negantia. Locus communis: Quod in minore valet, valeat in maiore. A parium cum paribus collatione affirmantia, & negantia sumuntur, hoc modo: Cicero: Si quis me exire domo coëgisset armis, haberem actionem: si quis intrare prohibuisset, non haberem? Ex Topicis Ciceronis. Quoniā fundus biennio vsucapitur, (nunc vsucapitionum tempora mutata sunt. ff. de vsucap.) vsucapiantur & ædes: utrunque enim est rerum immobilium. Locus communis: Quod in re pari valet, valeat in hac quæ par est: Quod in illa non valet, nec in hac, quæ par est, valeat. Ad hunc comparationis locum exempla pertinent, quæ & ipsa sunt vel paria vel contraria, vel maiora vel minora: sunt quæ horum species quatuor, Apologicum seu Aesopicum, ut illud apud Horatiū: Olim quod vulpes ægroto cauta leoni respondit, referant. Et, Forte per angustam tenuis vulpecula rimam Repserat in cumeram frumenti. &c. Epistola altera ad Mecœnatē libro primo Epistolæ Fabulosum, ex fabulis poetis ad ductum. Vide Horatium libro primo ad Lollium: Nos numerus sumus, & fruges cōsumere nati, sponsi Penelopes &c. Dramaticum, ex tragædijs vel comædijs sumptum. Horatius in arte: Telephus, & Pelcus cum pauper & exul uterq; projicit ampullas & sesquipedalia verba. Historicum, ex historia aliqua petitum, quod ad probandum ceteris aptius est. In his possunt & parabola annumerari: & similia illa, quibus singula redduntur singulis, quæ persuadere magis, quàm urgere dixi.

nore affirmantia arg. ducuntur. Locus quod ex pari sumuntur, in utranq; partem valet.

Exempla.

Vide Quintilianū libro quinto, capite vndecimo, & Erasmi commentarium de copia libro secundo, cap. de exemplis, & parabolis.

De oppositis.

94.

In Topicis. OPPOSITA, quæ Ciceroni contraria vocantur, ita pugnant, vt neq; alterum de altero, neq; ambo de tertio dici possint, id est, vt simul esse in eodē subiecto nequeāt. Atq; horū quatuor sunt formæ, quæ vulgò appellantur, contraria, contradictoria, relatiua, & priuatiua. Intelligitur, inquit Cicero, contrarijs omnibus, contraria non cōuenire, hoc est, non tribui contraria eidem simul & ratione eiusdem. Contraria (quæ Cicero in Topicis aduersa nominat) sunt, quæ in eodem genere posita plurimum inter se differunt: vt, virtus, vitium: tarditas, celeritas: ignauia, fortitudo: calor, frigus, &c. Quintilianus, frugalitas bonum, luxuria enim malum. Si malorum causa bellum, erit emendatio pax. Cicero: Si stultitiam fugimus, sapientiam sequamur, & bonitatem, si malitiā. Horat. Cur nescire pudens prauē, quā discere malo? Cicero: Quid? cum fatemur satis magnam vim esse in vitijs ad miseram vitam, non ne fatendum est eandem vim virtuti esse ad beatam vitam? Contrariorum enim cōtraria sunt consequētia. Contrariorum seu aduersorum duplex ratio est: Alia medium nihil recipiunt (quæ vulgus immediata nominat) vt sapientia, stultitia: virtus, vitium, &c. Alia sunt, inter quæ medium est, (ca mediata vocant) vt inter sanum & agrū medium Galenus statuit: inter res bonas, & malas sunt indifferentes,

rentes, vt diuitie: inter calorem & frigus, tepor est, &c. Locus communis: contrariorū seu aduersantium eorum, inter quæ nihil interiectum est, vno sublato, alterum necessariò ponitur: (si capax horum subiectum fuerit) vt, sapiens est, quoniam stultitia caret. Quod sanè in ijs, inter quæ medium est, locum non habet. Neque enim necesse est nigrum esse eum, qui albus non sit, cum sit inter candorem & nigrorem aliquid interiectum, vt color fuscus, pallidus, cæsius, &c. Interiectorum alia nomen habent vsitatum, vt fuscum, pallidum, &c. Alia non habent, sed per negationem efferuntur: vt, Hominum alij boni sunt, alij mali: quidam neque boni neque mali: Quidam nec amici, nec inimici: nec eloquentes, nec barbari. Alij sani sunt, alij ægri: quidam neq; sani neque ægri. Contradictoria, seu cōtradiētorie opposita. Ea latine Cic. negantia dicit, cōtraria aientibus, quæ sunt valde contraria, quorū alterū ait quid, alterum negat: vt, sedet, non sedet: Si hoc est, illud non est, aliæq; pugnantes enūciationes. Locus cōmunis: Contradiēntiū posito vno, tollitur alterum: vt, Si terra immobilis est, cur eam nunc inmobilem negas? Relatiua Ciceroni dicitur ea, quæ cum aliquo conferuntur: vt, duplum simplicium, multa pauca, patronus cliens: vt, Quod est turpe docere, idem est & illicitū discere. Si filium hunc eius esse cōtendit, non potest eiusdē esse pater. Non otiosè additur eiusdem. Nam pater alterius esse potest. Locus cōmunis: Collatorū posito vno, ponitur & alterū in subiectis diuersis. Contrā, sublato vno, tollitur & alterum. vt si pater est, filium habeat necesse est:

Cōtradiētia,
In Topicis.

Collata.
In Topicis.

si hic non est, nec ille erit. Atque hoc quidem de essentiali intelligendum est. Nam in alijs hoc non consequatur: Pater non docet, nec filius igitur. At verò vno tributo, detrahitur in eodem subiecto alterum: ut, Si tibi non sum vxor, non eris tu mihi maritus: si maritus tibi sum, eris tu profecto mihi vxor. Si Titius Daui dominus est, non potest esse seruus. Priuatiua, habitus & priuatio. Ex hoc loco petita argumenta Cicero priuatiua nominat, quæ Græcè vocatur *επιπρωξις* ut dignitas indignitas, humanitas inhumanitas, eloquentia infantia, pium impium, firmum imbecillum, viuum mortuum, lux tenebræ, cæcitas aspectus, cæcitas esse dispicere, auditus surditas, motus quietes, &c. Habitus, quem vocant, rei presentia est, priuatio, eiusdem absentia rei, quæ adesse potuit, siue quam natura adesse voluit, idq; tempore statuto. Neque enim vel catulus visu, vel puer dentibus, antequam per ætatem habere possit, priuatus esse, nec cæcus lapis dicitur, nec priuata ratione bestia. Locus communis: Priuatiuum vnum interitus est alterius: ut, Si bonum patria, miserum exilium. Si valetudo bonum, morbus miserum. Si laudabilis eloquentia, vituperabilis est infamia. Si tenebræ sunt, lumen abest, &c. Contrariorum proprietates: Aduersa vno, eodemq; tempore subiectis diuersis inesse, alterum que sine altero constare possunt. Ea verò, quæ sunt in cõparatione, vno tempore aut esse ambo, aut nõ esse necesse est. Priuatiua & cõtradicientia eodẽ tempore in iisdem subiectis inesse non possunt: quòd si diuersis accomodentur, desinunt esse priuatiua & cõtradicientia. Neq; enim contradicunt:

Nero

Nero tyrannus est, Augustus non est. Ceterum in omnibus oppositis intelligendum est repugnantiam fieri differentiarum nõ generum aut cõmuniũ accide-
tium. Neq; enim rectè cõcluseris: Virtus est habitus, Igitur vitium non est habitus. Vide plures cautiones sub cap. 40. de repugnantia pronunciatorum.

De locis inartificialibus. 95.

INARTIFICIALES dicuntur, qui foris ad probandum vel refellendum assumuntur, neque in-
herent in rei natura. Differunt à pronunciativis assum-
pta, quòd hæc à litigatoribus adferuntur: illa ab ora-
tore quæ sita tractentur. Quamquam vterque locus (ob id tantum à nobis seiuinctus, ut loci plures distin-
ctius explicarentur) testimoniorum seu pronunciatio-
rum nomine cõtineri potest: quæ haud dubiè pertinet
ad artem, ut ait Rodolphus libro primo, cap. vige-
simotertio, quoties ex ipsis à dicente, non per ipsa fit
à teste probatio. Sine arte autem dicuntur, quòd ea
non pariat oratoris ars, sed foris ad se delata tamen
arte tractat. Inartificiales numerantur loci sex: præiu-
dicia, rumores, tormenta, tabulæ, iusiurandum, testes.
Cicero. Hoc verum est, dixit enim Quin. Lutatius. Hoc
falsum est, habita enim questio est. Hoc sequi necesse
est, recito enim tabulas. Præiudicia sunt sententiæ di-
ctæ, quæ iudicaturis exemplum, quod in paribus causis
sequatur, adferunt. Cõfirmabimus præiudicia authori-
tate eorũ qui pronunciauerunt, & rerum, de quibus
queritur, similitudine. Labefactabimus, auctoritatis
eleuatiõe, & rerũ dissimilitudine. Rumor seu fama,

I 4 Contra

Priuatiua.
In Topicis.

Habitus.
Priuatio.

Cõtrariorum
proprietates.

Præiudicia.

Rumores. Contra rumorem dicturus vocabit sermonem sine vilo certo authore dispersum, cui malignitas initium dederit, incrementum credulitas, eumque nulli non etiam innocētissimo accidere posse, fraude inimicorū falsa vulgantium. Pro rumoribus: Non temere dispergi dicet, sed esse quasi publicum testimonium.

Tormenta. Tormenta, supplicia sunt, quibus extorquetur veritas. A quibus qui probat, inuentum dicet quæstionem ob vera fatendi necessitatem. Contra ea dicturus ostendet, hanc fatendi necessitatem plerunque causam esse falsa dicendi, quod alij tormentorum patientes, alij sunt impatientes. Tabule sunt apochæ, antapochæ, epistolæ, chirographa, codices accepti & expensi, pacta &c. Refelluntur tabulæ & recusantur sæpiissime, veluti si fides abrogetur signis, si tempora non congruere, si pugnantiæ esse scripta, si dolo, vi, metuve probentur extorta. Iusurandum est affirmatio religiosa, qua nullum est ad constringendā fidem vinculum arctius. Id offertur & recipitur oblatum, exigitur, vel recusatur. A iureiurando ducentes argumentum dicent magnum habere momentum viri sancti, & religiosi iusurandum. Rursus idem à viri improbitate, & perfidia, impiaque iurandi cōsuetudine refellent, & quod vi metuve causa datum sit, amore odiōve extortum. Testes, quorū est dicere quæ scierint, vel audierint, quos accusator producēs integritatem eorum & fidem cōmendabit: defensor, si potest, eleuabit. Debent ubique probatissimorū hominū valere testimonia. Sed vniuersa hæc testimoniorū ratio accuratius à Cicero & Quinto, lib. 5. traditur, qui

copios

In Partitio:
nibus,

copiosius ornatiusque docent, quæ ratione aut confirmare locos inartificiales, aut infirmare oporteat.

Tabula sextæ locorum sophisticorum.

De reprehensionibus, & fallacibus
conclusionibus 96.

GENERA dissoluendi vitiosam, & captiosam argumentationem sunt duo. Aliæ enim reprehensiones in verbis sunt, aliæ in rebus. Earum quæ sunt in verbis, genera sex numerantur: homonymia, ambiguitas, coniunctio distrahendorum, distinctio coniunctorum, accentus, & forma orationis. Earum quæ in rebus spectantur, septem genera sunt: Accidens, dictum ex parte & quodammodo pro eo quod omnino & simpliciter dicitur: Ignoratio elenchi seu reprehensionis: Consequens: Petitio principij: Id quod causa non est, pro causa positum: Plura rogata pro vno posita. Hos ferè captionum titulos enumerat Aristoteles. Verborum captiosa genera sex, quæ nascuntur primum ex Homonymia, quæ fit in vno verbo, vt, letum omne delectabile est. Mors autē est letum, mors igitur delectabile. Canis omnis latrare potest: Sidus autem quoddam canis est, sidus igitur latrare potest. Secundo, Ex ambiguitate, quæ fit in verborum dispositione, seu oratione plures declarante sensus diuersos: vt, Aio te Acacia Romanos vincere posse. Et, Cræsus Halym penetrans magnam peruertet opum vim. Quo deceptus oraculo Cræsus, cū vim hostiū sese peruersurū putaret, peruertit suā. Vide Cic. 2. de diuinat. Tertio, Ex coniunctione di-

Captiones in
verbis.

Captiones in
rebus.

Homonymia,

Ambiguitas.

Cōiunctio di-
strahendorum,

strahendorum: vt, Qui sedet, stare potest: sedens igitur aliquis stare potest. Id si cōiunctū accipias, falsum est: si disiunctū, verum: quippe sedendo stare nemo potest. Homerus est cæcus, & idem poeta, igitur est cæcus poeta. Hic corporis accidens cum animi habitu copulatur. Quarto, Ex disiunctione coniunctorū: vt, Duo & tria, sunt numerus par & impar. quinque autem sunt duo & tria: quinque igitur sunt numerus & par & impar. Vtrunq; locum sæpe vsurpant ij, qui insectandi studio aliorum benedicta malè narrādo vel addendo, vel detrahendo deprauant. Quinto, Ex accentu: vt, malum est fugiendum, aliquod autem pomum est malum, aliquod igitur pomum fugiendum. Omnis ara est consecrata: porcorum autem stabulum est hara, consecrata igitur. Item ex ironia. Horat. O ciues ciues, quærenda pecunia primū est, Virtus post nummos. Sexto, Forma orationis, cum non eodem modo idem explicatur, quæ vocum proprietates spectare monet, & phrasēs cuiusq; linguæ proprias. Sæpe multiplicem errorem creat linguarum ignorantia. Ex hoc etiam loco fieri imposturam aiunt, cum ab vna categoria transitus fit in aliam: vt, quod heri emisti, id hodie comedisti: viuum autem capum emisti, viuum igitur capum comedisti. In rebus captio nascitur ex Accidenti, cum idem tribuitur substantiæ & accidenti: vt, Quod ego sum, tu non es: ego autem homo sum, tu igitur homo non es. Quam emisti carnem, comedisti: crudam autem emisti carnem, crudam igitur comedisti. Cuiusmodi plures referam acutus delirationes. Nullus panis est piscis: hic comedit panem,

Disiunctio cōiunctorum.

Accentus.

Forma orationis.

Captiones in rebus. Accidentis.

Exempla acutissimum delirationum.

non comedit igitur piscem. Nullus equus est canis: Aëzon habet equum, non habet igitur canem. Album capit intentionem & remissionem: nix autem non capit, non est igitur alba nix. Quod nix est, hoc grandædo non est: nix autem alba est, grandædo igitur alba non est. Quod homo est, id equus non est: homo autem animal est, equus igitur animal non est. Plato non est Socrates, Socrates autem est homo, Plato igitur homo non est. Item, Vbiq; est aduerbium: Deus autem est vbiq; Deus igitur est aduerbium. Animal est genus: homo autem est animal, homo igitur genus est. Cicero est homo: homo autem dissyllabum est, Cicero igitur est dissyllabum. Hæc distinctione sunt diluenda. Secūdo, Ex eo quod cum sit ex parte & quodammodo (id est, finitum circumstantijs) simpliciter & omnino dicitur, hoc est, infinite, ac per simulationem partis fit iudicium de toto: vt, Aethiops est albus dentibus, albus igitur. Item, non est albus, nec dentibus igitur albus est. Licet uxorem adulteram repudiare, repudianda est igitur vxor. Hic diligens est habenda circumstantiarum, personæ, temporis, loci, & comparationis ratio. Tertio, Ex ignorantia elenchi seu reprehensionis, ad quam captiones omnēs quidam referendas putant. Augustius Aristoteles huius loci paralogismos contraxit, id quæ duobus modis: vel cum quid non ad idem sed diuersa referatur: vt, duo sunt duplum vnius, & non sunt duplum trium, sunt igitur duplum & non duplum. Vel, cum non simpliciter vel eodem modo dicitur, vt denarius quinario comparatus duplus est, quaternario duplus

Finitum circumstantijs, pro eo quod simpliciter dicitur.

Ignoratio elenchi.

plus non est: denarius igitur est duplus & nō duplus. Vidi Paulum heri & non vidi hodie, igitur vidi & non vidi. Doctus est arithmeticæ & non est doctus astronomiæ, doctus est igitur & indoctus. Quarto, Ex consequenti, cum quid nō sequitur necessario: vt, Senex comptus est, adulter igitur. Panis est, siligiæneus igitur. Vinum est, rhenanum igitur. Terra madaida est, pluit igitur. Quinto, Ex petitione principij, quæ fit primum per tautologiam: vt, Quod se mouet, est immortale, anima autem se mouet, quod igitur seipsum mouet, id immortale est. Deinde cum dubium per id quod æque dubium est, confirmatur: vt, mobilis est terra, quoniã sol in mundi medio quiescit. Sexto, Ex eo quod causa nō est, pro causa posita: vt, Male sunt diuitiæ, quoniã his abutuntur multi. Vinum malum, quoniã mala ebrietas. Septimo, Ex pluribus rogatis pro vno positus, veluti si quis de vno plura, de pluribus vnum roget. Et duobus propositis, quorum sit alterum verum, alterum falsum, queratur, sint ne hæc bona an mala: si bona dicatur, sequitur aliud non bonum, esse bonum. Quibus occurrendum distinctione. Atq; hæc quidem verborū & rerum captiosa genera sunt ab Aristotele tradita, quæ facile diluentur omnia, si diligenter & caute spectentur materia & forma fallacium conclusiuncularum. Materia, verba complectitur & res ipsas, in qua cum meritis vitium, dissoluetur argumentum vel inficiatione seu negatione, vel distinctione. Inficiatione diluimus cum duorum syllogismi pronuntiatorum antecedentium alterum negamus esse verum, vitium quæ definitionis, diuisiōnis

uisionis, casarum, effectorū, similitūq; locorū prodimus: vt, Masus bonus est poëta, cum multos fecerit versus. Aut prodigus est, aut auarus: Non est autē auarus, prodigus igitur. Inutile est absynthiū, quoniam amarū, &c. Distinctione vtendum est, cum termini sunt ambigui: vt, illud modo positum, Mors est letum, &c. Et, malum omne fugiendum: aliquod autem pomū est malum &c. Cuiusmodi possint infinita sophisnata ab hominibus otiosis excogitari. Forma argumentationis dissoluetur, cum ex precedentibus aliquid effici negamus, aliterq; conclusum esse ostēdimus, quàm vel figura, vel modus postulet. Nihil enim ex veris nisi verum efficitur, si iusta conferuetur concludendi forma & recta terminorū collocatio & diuisio. Ex falsis autem verum concludi nihil prohibet: vt, Omnis arbor est animal, omnis autem equus est arbor, omnis igitur equus est animal. Vitiosa forme sint hæc exempla: Omnis homo est animal: Nullus autem taurus est homo. Nullus igitur taurus est animal. Et, Omnis prodigalitas est vitium: Nulla autem auaritia est prodigalitas: Nulla igitur auaritia est vitium. Vtrobique falsum ex prolo quis veris concluditur. ex quo non materiam sed formam intelligimus reprehēdendam: nam in his primæ figuræ collocatio est & modus secundæ. Omnis homo ratione præditus est, Omnis autē homo est animal, Omne igitur animal est ratione præditum. Hæc complexio generalis in tertia figura concluditur. Vitiosa est nonnunquam & materia & forma: vt, Terra mobilis est: homines autem sunt in terra, mouentur igitur. Rationem consuetandi

Forma.

seu

seu diluendi vitiosam argumentationem pluribus tradendam non putari, quod eum, qui rectam definiendi, diuidendi, & argumentandi formam nouerit, & locorum canones tenuerit, easque regulas, quae singulis argumentandi generibus adiectae sunt, meminerit, & omnem denique ambiguitatem diligenter cauerit, facile captionem quamlibet deprehensuram existimem, eum fieri nequeat, ut qui optima norit, non continuo & pessima perspiciat.

De captiosis aliquot argumentationibus. 97.

SUNT & argumentationes quaedam captiosae, ut *ceratinae*, *crocodilites*, *asytaton* &c. quae vocantur insolubilia, quod videantur inexplicabilia. *Ceratinae* sunt argumentationes cornuta, quarum hoc profertur exemplum: Quod non perdidisti, habes; cornua non perdidisti: cornua igitur habes. Fiunt tum praecipue, cum cornuta & subdola interrogatione responsum elicitur, quomodo Pharisaei Christum aggressi sunt, quum de censu tribuendo Caesari quaererent. *Crocodilites* est, cum calida circumuenti interrogatione id admitimus, quod mox arreptum ab aduersario nobis obstat. Fingunt rapti puero crocodilum cum matre his verbis collocutum: Reddam tibi filium cum verum dixeris. Vtrum igitur reddam, an non? Negauit illa forte, ut redderet atque ob id equum aiebat reddi. Non reddam, inquit ille, ut verum dixisse videar: ne si reddam, falsum dixeris. Nec, si reddaturum dixeris, reddam quoniam falsum dixisti. De utroque vide *miscellanea Politia*

Ceratinae.

Crocodilites.

Politiani. *Asytaton* non consistens, ut si qui tacere se dicat, is loquitur, & illud Socratis dictum, Hoc vni scio, me nihil scire. *Pseudomenon* seu mentiens, ut illud: Caelum tegit omnia, & se quoque igitur tegit. Item, *Cretenses* sunt mendaces, dixit Epimenides ipse Cretensis. Verum ne dixerit an falsum, & sint ne mendaces an veraces queritur. Si verum dixisse videbitur, & sunt mendaces, falsum tamen erit, quoniam ab auctore Cretensi, & ipso mendace pronunciatum est. Si non sunt mendaces Cretenses, nec Epimenides mendax, & ei credendum est. Dissoluturus inexplicabilem hanc captionem dices indefinitum pronunciatum non valere generale, ut ne se quidem excepisset Epimenides videatur: quem admodum nec is, qui admonitus inquiete, ne somnijs fidem haberet, falsum id quoque somnium putabat. Idem respondendum est ad illud, quod paulo ante posui, loqui eum videri, qui se tacere dicat, nempe eum cetera tacere, de quibus loqui definit. Huc referuntur ἀντιφωνία, argumenta reciproca, (ad quae pertinet & violatio cap. 64. definita) quale est illud apud Gellium lib. 5. cap. 10. de Protagora sophista, & Euathlo discipulo.

Ex particulis
ribus sumptio
nibus nihil se
quitur.

Antistrophe
phonia.

FINIS.

Excudebat Ioannes
Mey Flandrus.

VALENTIAE.
1552.